HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

ien zomers ummer over le zonzijde en chaduwkanten an vakantie

ver genieten, ontspannen, ks hoeven. Maar ook over ress, heimwee en over de oie gaan. Over de kick van ontuurlijke vakanties en ver lekker thuisblijven.

ummer 6/7 zomer 1994

SPECIAAL VAKANTIENUMMER

ijs: f 5,95

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

49-STE JAARGANG
NUMMER 6/7 ZOMER 1994

Redactie-adres:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.
Redactie-secretariaat:
Alice Dessens (tst. 307)
Kantooradres:
Nieuwegracht 69A,
3512 LG Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:
Hes van Huizen (hfdred.)
Mirre Bots

Medewerkers dit nummer:
Trudy Kunz, Simone Jacobus, Chris Pennarts, Yoeke Nagel, René Meijer, Japke Schonewille, Peter van Straaten, Jansen Schöttelndreier, Peter van der Meer, Suzanné Piët, Jos Collignon, Stefan Verwey, Theodor Holman, Rik Zaal, Tom Janssen, Marjan Slob, Tanny Dobbelaar, Sylvia Weve, Joep Bertrams, Evert Wassenaar, Len Munnik

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Prepress/Lithografie/Druk:
Brouwer Offset Utrecht BV

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal

Tekening omslag:
Sylvia Weve

Teletekst:
De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Zie voor lidmaatschap en abonnement pagina 52

Advertentietarieven:
De tarieven van september 1993 zijn van kracht. Informatiefolder is op aanvraag verkrijgbaar.

Advertentie-exploitatie:
All-Round Media Services
Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem
Tel. 023-245336 - Fax 023-248043.

De Humanist wordt gedrukt op lichthouthoudend mc papier, chloorvrij.

(Advertentie)

Nu weer leverbaar:

Secularisatie in Nederland, 1966 - 1991

Onderzoek naar de ontwikkeling van het kerklidmaatschap, de kerkgang en levensbeschouwelijke opvattingen van zowel kerkleden als buitenkerkelijken in Nederland.
Tevens bevat het rapport een internationale vergelijking.

Eén van de conclusies waardoor het rapport veel aandacht trok in de landelijke pers:
In het jaar 2020 driekwart van de Nederlanders buitenkerkelijk.

Sociaal en Cultureel Planbureau

Secularisatie in Nederland, 1966 - 1991
J.W. Becker, R. Vink
Studie 19
ISBN 90 5250 608 6
Prijs *f* 40,–
Prijs incl. btw, excl. verzendkosten.
Prijswijzigingen voorbehouden.

VUGA

VUGA Uitgeverij B.V.
Postbus 16400, 2500 BK 's-Gravenhage
Tel. 070 - 3 61 40 11
Fax 070 - 3 63 23 38

Een leven lang leren - eindelijk studeren

HOVO

Hoger Onderwijs Voor Ouderen

september - december 1994

Keuze uit korte cursussen (10 weken) op het gebied van geschiedenis, kunstgeschiedenis, filosofie, letteren, theologie, psychologie, sociologie, economie, natuurkunde en antropologie

50+ en zin om te studeren?
60+ en jezelf blijven ontwikkelen?
70+ en bewijzen dat je nog studeren kunt?

Vraag de folder aan:
Onderwijsvoorlichtingscentrum VU
HOVO-Vrije Universiteit
De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam
020 - 548 5000 (tussen 9.00 - 16.00 uur)
Vanaf 2 juli: 020 - 444 5000

vrije Universiteit *amsterdam*

Leve de vakantie

Het is weer zomer. Voor velen de tijd om op vakantie te gaan. Naar verten waar niets hoeft en alles kan. Luieren aan het strand, kamperen in de bergen of kicken op avontuur - er zijn ontelbaar veel manieren om vakantie te vieren. Wat zoeken mensen zo ver van huis, wat bezielt hen om voor de lol hun leven te wagen?

En zij die in Nederland blijven, thuis; hebben zij geen heimwee naar verten?

Dit speciale themanummer van de Humanist gaat over de zonzijde en schaduwkanten van de vakantie. Meer dan zestig pagina's over genieten en ontspannen. Maar ook over stress, heimwee en over de rooie gaan. En over de vraag wat verantwoord toerisme is. Met tien vragen die u uzelf zou moeten stellen voordat u op vakantie gaat. En veel tips om rampen op vakantie te voorkomen.

Een extra dik zomernummer vol geestelijke bagage om bezonnen op vakantie te gaan.

Wij wensen alle lezers een heel goede zomertijd!

Hes van Huizen
Mirre Bots, Trudy Kunz

I N H C

WAT IS DIE OERDRIFT VAN MENSEN?

Oriënterend verhaal over de rol die vakantie speelt in het leven van de mens. Reizen blijkt van alle tijden. Rome met zijn gladiatorengevechten was al een 'toeristenstad'. Maar pas in de loop van de vorige eeuw is er echt sprake van toerisme. Wat drijft mensen van huis, wat bezielt hen om te reizen?

6/7/8/9/10/11/12

GAAT U OP VAKANTIE OMDAT U HET LEUK VINDT - OF DOET U HET VOOR DE BUREN?

Steeds vaker komen mensen voortijdig terug uit het buitenland omdat het verschil tussen het gewone leven en de vakantie te groot blijkt. Marcel Monden haalt deze mensen terug. Een interview over heimwee, stress en vakantiegekte. Met tien vragen die u zichzelf zou moeten stellen voordat u op vakantie gaat. En veel tips om rampen op vakantie te voorkomen.

24/25/26/27/28/29

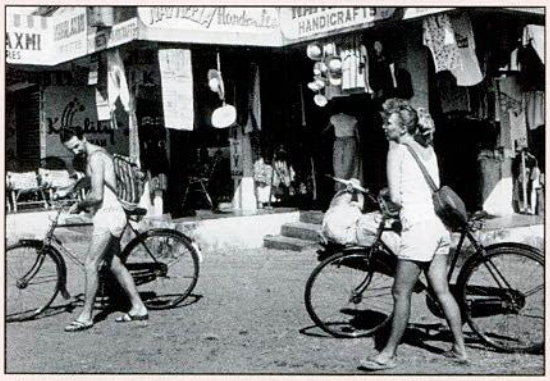

HET TOENEMENDE VERLANGEN NAAR SCHOON EN EERLIJK REIZEN

Politieke kwesties of schendingen van mensenrechten zijn nauwelijks meer reden om uit principe niet naar een land op vakantie te gaan. De discussie over wat ethisch verantwoord is, draait tegenwoordig vooral om de ecologische effecten van het toerisme en om de ontwrichtende effecten die het heeft voor de lokale bevolking. Duurzaam, verantwoord toerisme wordt het genoemd. Maar bestaat er wel zoiets als schoon en eerlijk reizen?

44/45/46/47/48/49

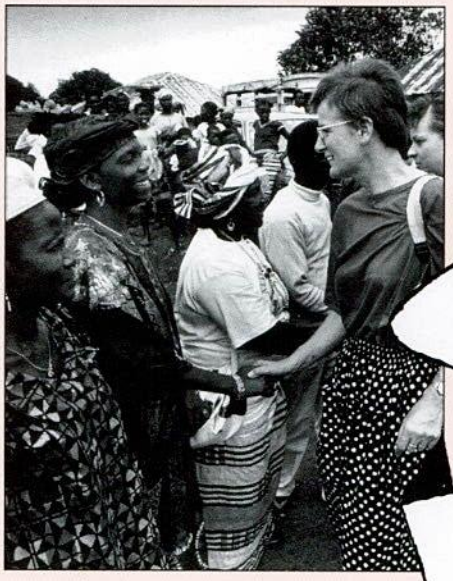

U D

DE KICK VAN DE AVONTUURLIJKE VAKANTIE

Waarom hebben mensen er zo veel voor over om te kunnen proeven aan het echte avontuur? 'Om de kick', zegt men steevast. Soms moet je echt angsten overwinnen om die kick te bereiken. Maar dan vind je ook wat je zoekt: een plezierige opwinding. Suzanne Piët schreef voor de Humanist een essay over de mens die nog maar weinig een held is.

32/33/34/35

BETER WORDEN OP DE ANTILLEN

Theodor Holman haat vakantie. Maar hij is moe, ziek, zielig, zorgelijk en depressief en belandt met zijn dochter op de Antillen. Sint Maarten is voor hem als een 'buitenvrouw' waar hij altijd naar zal verlangen. In het warme water laat hij zich steeds weer op de baarmoederlijke golven naar de kust wiegen. *Woppenin*, Theodor?

58/59

VOOR ZICHZELF OF VOOR DE ANDER?

Jan Enthoven maakte in 1979 z'n eerste reis. En wat begon als een eenmalig experiment, werd een *way of life*. Nu is hij terug in Nederland. Een mooi moment om de balans op te maken. Tweede aflevering in de serie 'Voor zichzelf of voor de ander, waarvoor leeft de mens?'

62/63/64

HET ERGSTE LEED VAN DE LEZERS

Wat is het ergste wat u ooit op vakantie is overkomen, vroegen wij aan de lezers van de Humanist. De mooiste anekdotes over het grootste vakantieleed vindt u op de pagina's 54/55

ZEVEN MANIEREN VAN VAKANTIE HOUDEN

DE GROEPSREIZIGER

Ed Vos: Je kunt ver weg gaan zonder werkelijk in het diepe te springen. 16/17

DE MOTORRIJDSTER

Margalith de Ruigh: Met je motor de bergen in, dat is het mooiste wat er bestaat. 22/23

TERUG NAAR TURKIJE

Ismail Demiralay (en zus Hafice): In de vakantie wil ik alles inhalen wat ik in Nederland mis. 30/31

DE CURSUSGANGER

Frans van de Heuvel: Op vakantie experimenteer ik veel meer met schilderen. 50/51

DE JONGERE OP KAMP

◄ Chantal Stijnes: Oergezellig, je maakt vrienden door heel Nederland. 60/61

DE THUISBLIJFSTER

Marjan Slooter: Als je iedere dag leuke dingen doet, heb je geen vakantie nodig. 36/37

DE CAMPINGGANGERS

Anne Hoogendorp (en man Piet): Het is gewoon altijd feest op de camping. 42/43

EN VERDER

Cartoon van Stefan Verwey	13
Cartoon Peter van Straaten	15
Cartoon van Joep Bertrams	18
Column van Rik Zaal	19
Cartoon van Len Munnik	20
Gedicht Annie M.G. Schmidt	21
Cartoon van Sylvia Weve	33
De eerste vakantie-ervaring	38
Column van Rik Zaal	40
Cartoon van Stefan Verwey	53
De reislustige Nederlanders	56
Cartoon van Jos Collignon	57
Cartoon van Tom Janssen	65
Reisboeken geselecteerd	66
Vakantie-cryptogram	74
Lid worden van het HV	52
Dennis Potter bij de HOS	68
HV-Nieuws	71
Abonnee worden van Humanist	76

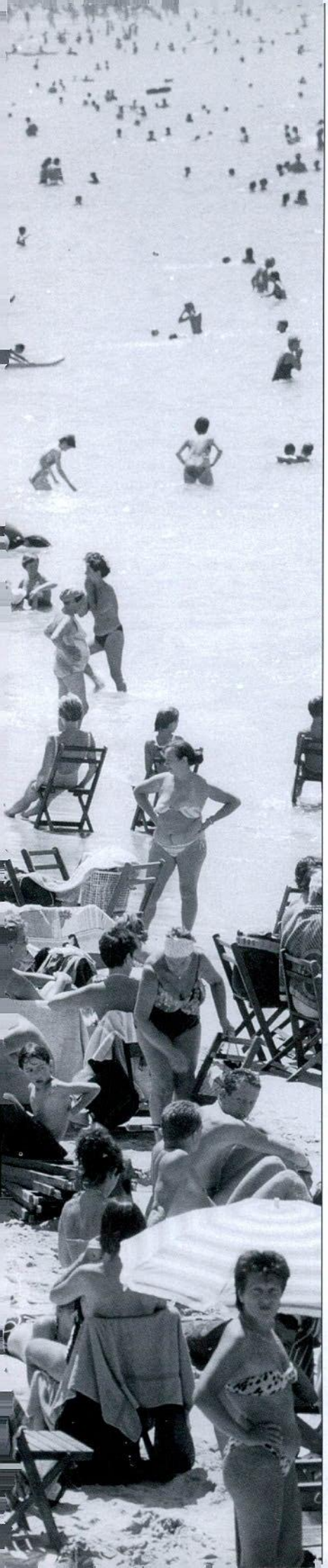

Wat is die oerdrift die mensen noopt tot een dagje Scheveningen, een weekje Florida, een retourtje Rome of vier weken plat in Benidorm?

Het was zo goed bedoeld, maar aan mij was het niet besteed. Eind vijftiger jaren werd ik, krap negen jaar oud, door een oude oom en tante uitgenodigd hen te vergezellen naar het verre Duitsland, waar zij samen met mijn grootvader en diens huishoudster een weekje in het lieflijke Ahrdal zouden logeren. Zo jong als ik was, wist ik al dat je op zoiets met onbegrensd enthousiasme diende te reageren, maar van oprechte blijdschap was geen sprake. De prop in mijn keel slikte ik dapper weg en de angstdromen die ik kreeg (ik was zonder mijn pappie en mammie nooit verder dan drie straten van huis geweest) hield ik voor iedereen verborgen. Waarom ik bij voorbaat al zoveel heimwee had, valt moeilijk te verklaren. Op dat moment kon ik immers nog niet weten dat ik, om de kosten te drukken, in één bed met de oude huishoudster zou moeten slapen en dat deze, in nachtgewaad en met haar gebit uit, sprekend op de heks Eucalypta uit Paulus de Boskabouter leek. Maar ik heb het overleefd en het is gelukkig bij deze eenmalige aanval van scheidingsangst gebleven.

door Trudy Kunz

Blijkbaar moest ik er doorheen, want sindsdien mag ik graag een weekje - liever nog zes en dan ook nog zo ver mogelijk - van huis zijn. Dat het er helaas niet ieder jaar van komt, is een gegeven waarmee ik probeer te leven. Iets wat me helaas niet makkelijker wordt gemaakt door mijn omgeving.
Vakantie is immers een *must*; wie er niet aan meedoet, valt uit de boot en is op z'n minst een verklaring schuldig. Wie erbij wil horen, is het aan zichzelf verplicht minstens één, maar liever driemaal per jaar buiten de landsgrens te verkeren - al was het alleen maar om vanuit een zonovergoten oord een kaart te kunnen sturen naar de thuisblijvers. De tekst op zo'n kaart moet optimistisch van toon zijn: het weer is stralend, het eten voortreffelijk en ook 'de mensen hier' zijn aardig en hulpvaardig. Natuurlijk doen zich in werkelijkheid de nodige tegenvallers voor (museum dicht, eten vies, hotel slecht), maar die komen niet op die kaart. Ze worden hoogstens later, als het avontuur veilig en wel is overleefd, in intieme kring uit de doeken gedaan.

Wat van de vakantie van alles misschien wel het meest tegenviel - namelijk dat er van echte ontspanning geen sprake was, dat de irritaties niet van de lucht waren

en dat er extra wijn gedronken moest worden om een dreigende relatiecrisis te bezweren - daarvan wordt op de meeste dia-avondjes met geen woord gerept. Vanwaar deze huichelarij? Psychologen schuiven het op de zogenaamde 'cognitieve dissonantie': als verwachtingen en belevingen niet met elkaar in overeenstemming (dissonant) zijn, zullen mensen dat proberen weg te werken door hun verwachtingen achteraf bij te stellen. Zij maken zichzelf dan bijvoorbeeld wijs dat het juist wel positief was, die fricties en die ruzies, want dat iedere vorm van contact beter is dan géén contact.

Daarbij komt dat de menselijke psyche zo in elkaar zit dat tegenvallers niet perse hoeven te resulteren in een algeheel gevoel van 'de vakantie is mislukt'. In gunstige omstandigheden, dus bijvoorbeeld in een aangenaam klimaat, met het uitzicht op wuivende palmen, levert een stressvolle situatie minder stress op dan wanneer hetzelfde scenario zich ontrolt onder een hemel vol voortjagende donderwolken. Sterker nog: in gunstige omstandigheden kan een beetje stress - niet teveel, maar vooral ook niet te weinig - zelfs heilzaam werken. Het kan bijdragen tot het hervinden van het evenwicht, waardoor we ons opnieuw kunnen opladen en ons verzoenen met het leven dat na de vakantie voor ons ligt. Tenslotte knijpen we er vooral tussenuit omdat we denken dat het goed voor ons is, al is 'goed' niet het eerste dat in je opkomt als je de jaarlijks terugkerende krantefoto van 'de eerste zomerse dag' op het strand van Scheveningen ziet. Een duizendkoppige menigte, uit eigen vrije wil samengeklonterd op een zandstrand dat niet meer als zodanig te herkennen is - je moet toch een halve zonnesteek hebben om deze vorm van recreëren te kunnen verdragen, laat staan te waarderen.

En toch is het zo. Toch onderwerpen mensen zich met het doel er 'even tussenuit' te zijn uit eigen vrije wil aan een onafzienbare reeks martelingen - in de rij staan voor een kaartje, in de file staan, geen plek voor de auto kunnen vinden, geen plek op het strand kunnen vinden - om ... ja, om wat eigenlijk? Wat is die oerdrift die mensen noopt tot een dagje Scheveningen, een weekje Florida, een retourtje Rome of vier weken plat in Benidorm?

Een duizendkoppige menigte, uit eigen vrije wil samengeklonterd op het strand. Je moet toch een halve zonnesteek hebben om deze vorm van recreëren te kunnen verdragen, laat staan te waarderen.

Het *me too*-effect ('dat wil ik óók!') speelt een belangrijke rol. Het rusteloze idee van ik-wil-het-niet-missen, ik-wil-erbij-geweest-zijn. Want ergens anders is het altijd mooier dan waar je nu zit. Dat is ook één van de redenen waarom we graag ver weg willen.

Hoe verder hoe mooier, en hoe nieuwsgieriger wij worden. Het maakt niet uit dat we de stranden van Bali al honderd keer hebben gezien in reisboeken en televisiedocumentaires. We willen het zelf gevoeld, geroken en ondergaan hebben. Die nieuwsgierigheid is sinds mensenheugenis de belangrijkste drijfveer die mensen ertoe aanzet onbekende plaatsen te bezoeken en nieuwe ervaringen op te doen.

Daarnaast is het vooruitlopen (in de fantasie) op wat men in die andere plaats of dat andere land te zien zal krijgen, een minstens zo sterke prikkel. Het plezier vooraf - landkaart bestuderen, reisverslag lezen, taalgidsje kopen, er over praten met anderen - is vaak zó groot dat het het plezier ter plekke soms overtreft. Want bij de voorbereiding voel je de hitte niet, de darmkrampen niet, de blaren op je hielen, de jeuk van de muggebeten, de vermoeienissen van het reizen niet.

Tenslotte is er een derde impuls om weg te willen: we weten uit ervaring dat we door te reizen beter in staat zijn daarna ons werk en ons dagelijks leven te verdragen. **Cees Goossens**, sociaal psycholoog en specialist op het gebied van vrijetijdsgedrag, wijst op het louterings-effect: "Door de vele indrukken die je in je gewone leven opdoet, de dagelijkse zorgjes en beslommeringen, ben je op een gegeven moment als een barstend vat en dan is vakantie houden een ideale manier om afstand te nemen van al die opgehoopte zaken. Reizen geeft velen een gevoel van vrijheid, van herwonnen levensruimte, zodat ze bij terugkomst met een schone lei kunnen beginnen en weer lekker in hun vel zitten."

Nieuwsgierigheid is de belangrijkste drijfveer die mensen er toe aanzet om onbekende plaatsen te bezoeken en nieuwe ervaringen op te doen.

Foto: Chris Pennarts

Hij stelt dat mensen weliswaar niet van vakantie afhankelijk zijn om te overleven ('tenslotte kunnen ze zich ook thuis met ganzeborden ontspannen'), maar "vakantie voorziet duidelijk in een fundamentele behoefte van mensen, ook als je naar de historische ontwikkeling kijkt. Zodra de middelen er zijn, de tijd en het geld, grijpt een mens met een béétje doorsnee-behoeften naar zijn koffers."

Uit de geschiedenis blijkt inderdaad dat reizen en trekken al in de allervroegste beschavingen geliefde bezigheden waren, al waren ze alleen voor de elite weggelegd. Het gros van de bevolking had z'n handen vol aan de dagelijkse *struggle for life* en kwam al 'reizend' niet veel verder dan de boerderij van de buren of de markt in de stad. Over het handjevol uitverkorenen dat er voor langere tijd tussenuit kon, lezen we al bij Herodotus. Van hem weten we dat de Egyptenaren al faciliteiten hadden voor reizigers die uit binnen- en buitenland naar hun tempels, graftombes en monumenten kwamen kijken. Perzen en Assyriërs legden wegen aan en ontwikkelden transportmiddelen om het reizen te vergemakkelijken. Ver voor Christus waren er in het Nabije Oosten al geplaveide wegen, compleet met bewegwijzering; er waren, havenfaciliteiten, herbergen, taveernes en andere pleisterplaatsen. Er waren bruggen en pontjes en men had qua vervoermiddel de keuze uit paarden, ezels, kamelen, wagens en koetsen. Zo is toen al de basis gelegd voor ons latere toerisme. De Grieken en Romeinen voegden er nieuwe dimensies aan toe.
Bij de Grieken waren festivals en evenementen, waaronder de Olympische Spelen, een enorme trekpleister en de hoofdstad Athene was een reisdoel op zich. Burgers met een fijne neus voor commercie openden danslokalen en goktenten, speciaal om de vreemdelingen aangenaam bezig te houden. Sommigen wierpen zich op als 'proxenos', een functie die vooruitloopt op ons tegenwoordige beroep van reisorganisator. Zij verleenden assistentie aan landgenoten die, meestal voor zaken, naar het buitenland wilden.
De Romeinen lijken in hun vrijetijdsbesteding nóg moderner: zij kenden al het begrip 'tweede huisje' en zowel de welgestelden als een groeiende groep middenklassers brachten daar hun vakanties door. Zoals de Olympische Spelen bij de Grieken, waren de gladiatorengevechten bij de Romeinen een geliefd vakantiedoel. Mede daardoor werd Rome een typische 'toeristenstad'. Ook het reizen naar heilige plaatsen en kuuroorden was bij de Romeinen in trek. Men bezocht bronnen, baden en massageruimten, en een badplaats als Ostia werd onder Nero enorm populair. Ten tijde van keizer Constantijn werd door de toenemende invloed van het christendom ook naar het Heilige Land gereisd, waar de Olijfberg, de Dode Zee, de Jordaan, Jeruzalem en Bethlehem veel bekijks hadden.

Foto: Harrie Timmermans / HH

Reizen geeft veel mensen een gevoel van vrijheid, van herwonnen levensruimte, zodat ze bij terugkomst met een schone lei kunnen beginnen en weer lekker in hun vel zitten.

Vele eeuwen later, ten tijde van de Renaissance, gaf de herontdekking van de klassieke Oudheid een nieuwe impuls aan de beoefening van kunst en wetenschap. Schrijvers, schilders, architecten en geleerden werden nieuwsgierig naar wat er in andere landen op hun gebied gebeurde en maakten lange reizen naar het buitenland - Frankijk, Italië - om zich verder te bekwamen in hun kunst en nieuwe ideeën op te doen. In de daarop volgende eeuwen werd dit reizen voor andere dan zakelijke doeleinden steeds gewoner. Sommige kunstenaars en avonturiers trokken jarenlang door Europa of waagden, zoals de romantische schrijver Chateaubriand in 1791, zelfs de oversteek naar Amerika. Rijkeluiskinderen werden naar het buitenland gestuurd om een vreemde taal of een vak te leren - kortom, wie het zich kon veroorloven trok erop uit om zijn culturele, religieuze of artistieke honger te stillen met het nieuwe, ingenieuze of unieke dat andere landen en volken te bieden hadden.
Reizen en vakantie houden is dus van alle tijden, maar pas in de loop van de vorige eeuw droegen talloze uitvindingen en vernieuwingen ertoe bij dat het zich van een individueel avontuur tot een collectieve bezigheid kon ontwikkelen.

De echte vercommercialisering van het reizen begon anderhalve eeuw geleden bij Thomas Cook. Deze reislustige figuur, die zijn naam gaf aan de bekende travellerscheques, charterde in 1841 een trein om bezoekers van een bijeenkomst van geheelonthouders vanuit Leicester te vervoeren naar het tweeëntwintig mijl verderop gelegen Loveborough. Het idee om diensten te verlenen aan reizigers bestond weliswaar al bij de oude Grieken, maar Thomas Cook was de eerste die er een moderne invulling aan gaf door een complete reis - vervoer, overnachting, reisleiding - te organiseren. Hij was dus een echte reisagent *avant la lettre*.
Zijn activiteiten staan natuurlijk niet op zichzelf: sinds de uitvinding van de stoomlocomotief in 1825 werd het voor grotere groepen mogelijk zich naar de modieuze badplaatsen te begeven die tot dan toe alleen door de elite werden bezocht. Dat bracht de nodige 'problemen' met zich mee, want de elite hield deze elegante lustoorden graag voor zichzelf. In Engeland kwam er dan ook al snel een wet die het arbeiders verbood zich te dicht in de buurt van bepaalde lokaties op te houden. Maar zo'n situatie is op langere termijn natuurlijk niet houdbaar. Eerst zijn het de middenklassers die oprukken naar waar het gras groener is, om iets later te worden gevolgd door de arbeiders.
Eenzelfde beweging herhaalt zich in onze eeuw. Waren vliegvakanties vóór 1950 alleen nog voor de kapitaalkrachtigen weggelegd, daarna wordt vliegen steeds goedkoper en kunnen steeds meer mensen ervan profiteren. Ook de auto wordt dan gemeengoed. En zo komen er voor

Reizen is van alle tijden, maar pas in de loop van de vorige eeuw kon het zich ontwikkelen van een individueel avontuur tot een collectieve bezigheid

de massa, die tot dan toe buiten spel is gebleven, steeds meer mogelijkheden. De jaarlijkse zomervakantie kan nu eens ergens anders worden doorgebracht dan in het eeuwige Egmond, Katwijk of Nunspeet.

De gewone man wordt vanaf de jaren '60 steeds vaker gesignaleerd aan de Franse en Italiaanse Rivièra en aan de Spaanse Oostkust. De elite, die de trend gezet heeft, moet weer naar iets anders uitkijken. De Canarische Eilanden, Ibiza, Kreta, Bali en Corfu worden nu de nieuwe vakantieparadijzen waarvan het 'klootjesvolk' voorlopig alleen nog maar mag dromen. Maar ook die trend is snel ingehaald en zo jagen Rijk, Armer en Armst in snel tempo achter elkaar aan: zodra de een wordt ingehaald door de ander, zorgt de een dat hij als de bliksem naar elders vertrekt. En zo verandert de wereld langzaam in één groot vakantieoord.

Trends. Ze zijn er niet alleen in geografisch opzicht maar ook als we kijken naar de tijd wanneer mensen op vakantie gaan. Was het jarenlang een goede gewoonte om vier, vijf of zes weken *in de zomer* vakantie te houden, nu is het bij een grote groep middenklassers heel gebruikelijk het jaarlijkse rantsoen aan vrije dagen op te delen in drie porties: 's zomers twee weken en in het voor- en najaar nog een weekje. Zo'n weekje wordt dan meestal ingevuld met wintersport, een huisje van Center Parcs, of een stad. Vooral dat laatste is razend populair.
Greg Richards, socioloog en vrije-tijdswetenschapper, denkt dat de stad trekt "omdat mensen al zo vaak en zo lang op het strand hebben gelegen. Bovendien weten ze dat het niet goed is om te lang in de zon te liggen. Nog even en het wordt weer 'in' om wit te zijn. Tenslotte was de elite van oudsher wit, alleen als je op het veld werkte werd je bruin. Wie zichzelf respecteert gaat niet meer naar de Costa del Sol maar naar Barcelona, om daar net als de autochtonen in café's te zitten, binnen, en daar één te worden met de Spanjaarden."
Zo'n stad-vakantie heeft met name voor de carrièremakende middenklasser nog een ander 'voordeel'. Als je maar vijf dagen hebt om Lissabon te 'doen', of New York, of Budapest, dan is het iedere ochtend vroeg opstaan geblazen (net als thuis) en overdag keihard werken (net als thuis). En daar voelen deze mensen zich prettig bij, omdat op die manier hun dagelijkse bioritme nauwelijks wordt verstoord.

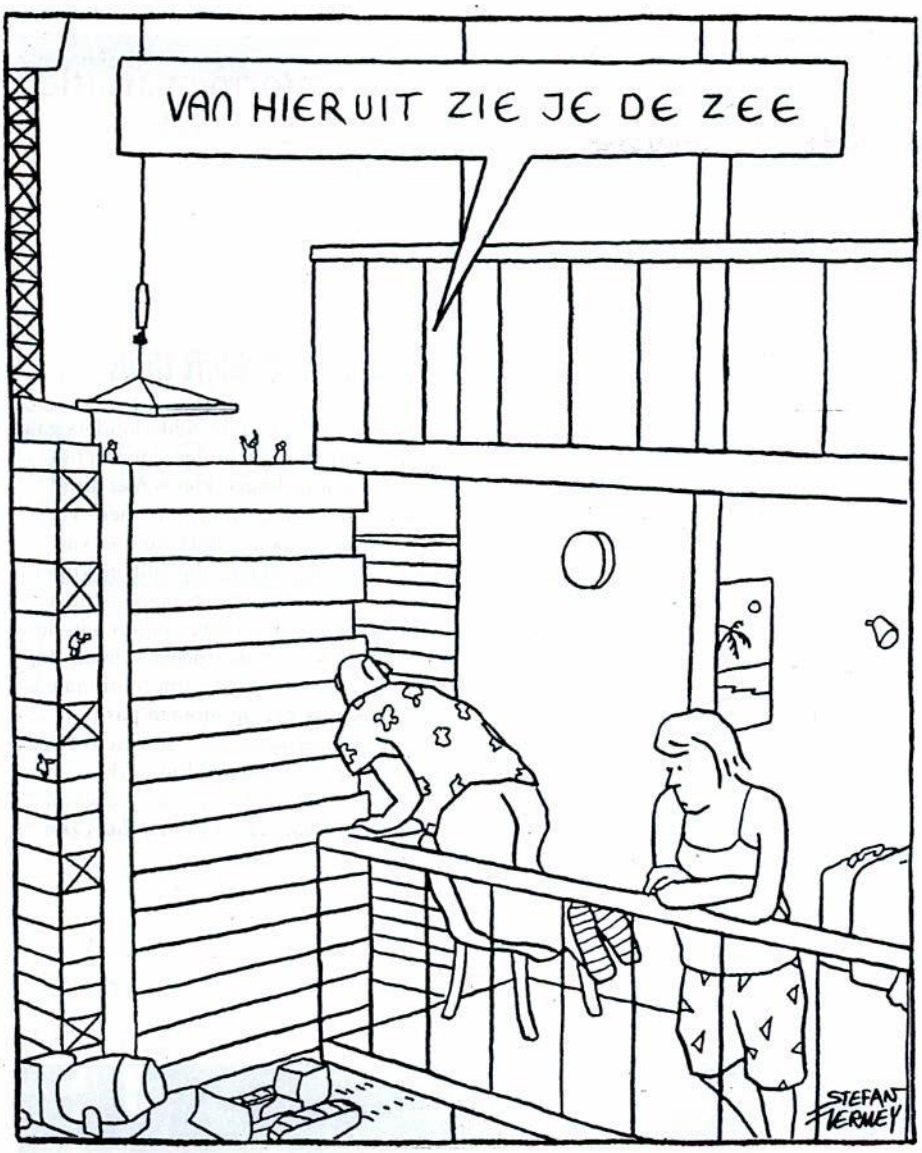

Een paar cijfers

In 1987 werden door de World Tourist Organization (WTO) wereldwijd 355 miljoen aankomsten geregistreerd van internationaal reizende toeristen. Deze toeristen gaven bij elkaar 300 biljoen gulden uit. Onnodig te zeggen dat het toerisme aan het einde van deze eeuw is uitgegroeid tot één van de belangrijkste wereldindustrieën. Ook sociaal en politiek gezien is de toeristenbusiness van groot belang. Het dwingt bestuurders na te denken over milieu-aspecten en het nemen van maatregelen om de natuur zoveel mogelijk te beschermen. En omdat de toeristenindustrie in de eerste plaats een business van en voor mensen is, schept het een enorme werkgelegenheid. Cijfers wijzen uit dat van de honderd werknemers er momenteel twintig werkzaam zijn in de toeristenindustrie.

Een stad-vakantie heeft voor de carrièremakende middenklasser het voordeel dat het, net als thuis, vroeg opstaan is geblazen en hard werken

Alles bij elkaar kost zo'n tripje vaak een vermogen, maar daar staat iets tegenover dat niet in geld valt uit te drukken: je bent er geweest, je kunt erover meepraten, je loopt niet hopeloos achter bij de Van Doorniks van nummer 10 en de Van der Spekjes van de overkant.
Die *keeping up with the Jones*-factor is een niet te onderschatten prikkel die de hedendaagse toerist doet voorthollen over de wereldbol. Je mag niets missen in het leven, je moet bij blijven, maar daarnaast moet je je ook blijven onderscheiden van het klootjesvolk. Zo wordt vakantie houden op een manier die 'kan' nog een hele toer. Cees Goossens: "De hedendaagse eis is dat je ver geweest moet zijn. Je moet zeker de hoofd-attracties hebben gezien en foto's kunnen overleggen ten bewijze dat je er echt geweest bent. Daarnaast moet je een zekere expertise opbouwen, een cultureel kapitaal verzamelen; je moet niet alleen naar Lombok geweest zijn, maar je moet er ook een zeer bijzonder hotelletje of eethuisje hebben ontdekt. Iets dat in geen enkele gids vermeld staat."

Wie volgens deze trend drie of vier keer per jaar op vakantie gaat, houdt geen echte 'grote vakantie' meer over en zal dus zijn Indonesië- of Griekenlandreis in een krappe achttien dagen moeten volbrengen. Hij is dan bijna wel gedwongen om georganiseerd te reizen, want met het zelf regelen van vervoer ter plaatse red je het in die zuidelijke streken niet. Cees Goossens: "Als je je vakantie zelf regelt, verlies je zeeën van tijd en zie je hooguit drie attracties per week terwijl er minimaal tien op je lijstje staan."
Het alternatief is een bij het reisbureau geboekte sight-seeing tour in een air-conditioned bus waarin je met dertig andere Nederlanders plaatsneemt om er tachtig haarspeldbochten later weer uit te stappen. Pilaartje kijken, pilaartje fotograferen (even wachten tot die ruitjesbroek buiten beeld is) en dan snel met z'n allen weer in de bus, want ginds in het hotel wacht het welkomstaperitief.

Het is zonder veel moeite voorstelbaar dat er mensen zijn die met geen stok zo'n bus in te krijgen zijn. Ze zien liever een tempeltje minder dan dat ze naar het uit het hoofd geleerde verhaaltje van een reisleider moeten luisteren. Voor hen is de doe-vakantie wellicht een aantrekkelijk alternatief: de vlieg & fiets-, kano-, zeil-, boetseer-, ruiter- , klim-, wandel- of taal- vakantie. Aan mogelijkheden geen gebrek. Mensen willen nu eenmaal steeds iets anders en ze worden door de toeristenbusiness op hun wenken bediend. Geld moet rollen, en dat doet het dan ook.

Creatieve vakantie voor vrouwen

Tien dagen schilderen, bezig zijn met adem-stem-zingen en vakantie vieren op het landgoed Poudos. In de ochtenden zijn er zang- en/of schilderworkshops. In de middagen kun je experimenteren met schilderen en muziek maken, of genieten van de prachtige omgeving en de rustige sfeer.
Tijdstip: woensdag 10 augustus tot zaterdag 20 augustus.
Voor verdere informatie kun je contact opnemen met Anneke Jedema, tel. 04108-13782.

Turkse werkvakantie

De reisorganisatie Wolftrail biedt ecologische werkvakanties aan in Turkije. Het gaat om medewerking aan een project om aan de westkust van Turkije de monniksrob voor uitsterven behoeden. Deelname aan het project is het hele jaar mogelijk en staat open voor iedereen die redelijk Engels en/of Duits spreekt en minimaal twee weken ter beschikking heeft. Een speciale opleiding is niet nodig. Deelnemers worden ter plaatse ingewerkt. Deelname kost voor twee weken f. 495 (exclusief vlucht), verlenging komt op f. 130 per week. Er is een uitgebreide informatiebrochure beschikbaar. Bel of schrijf Wolftrail, Postbus 800, 7550 AV Hengelo (O), 074 - 478885.

Trabantvakantie

Wie met een Trabant op stap wil door oostelijk Duitsland, kan terecht bij Trabi Tours in Neurenberg en het Landes Reiseamt Saksen. Die legden de hand op 245 nieuwe en vrijwel nieuwe Trabants (het normale type en de stationwagon). De huurder van zo'n Trabant kan kiezen uit een campingtocht (vier of zeven dagen) of een hotelarrangement van zeven dagen. Informatie 080 - 553373.

Wederzijdse vakantie

Doel van de stichting Wederzijds is om jaarlijks met een klein groepje geïnteresseerden een ontwikkelingsland te bezoeken, en dan met name in zo'n land de arme en verdrukte bevolking. Tot nu toe maakte Glissenaar als gids en tolk twee van dergelijke reizen naar Brazilië. Tot de keuzemogelijkheden behoren Indonesië, India, Pakistan, Filippijnen, Egypte, Tanzania en vrijwel alle Latijns-Amerikaanse landen. Informatie 03484-71425.

Vakantie gehandicapten

Er is een nieuwe folder verschenen met informatie over vakantiemogelijkheden voor zieken en mensen met een lichamelijk of zintuigelijke handicap. In de folder (voorheen de zogeheten "oranje folder", nu gewoon Vakantiefolder 1994 geheten) presenteren zich eenentwintig organisaties met hun vakantiemogelijkheden en aangepaste accommodaties. Aanvragen: Vakantiefolder, Postbus 153, 3360 AD Sliedrecht, 01840 - 14281 (ma. t/m vr. 12 - 14).

"IK WIST WEL DAT IK U HIER ZOU VINDEN.
WAAROM BENT U NIET OP KANTOOR?"

Ed Vos (62) uit Leusden weet heel goed waarom hij zich steeds weer opgeeft voor een groepsreis. "De organisatoren van een groepsreis kunnen hoteleigenaren beter uitbenen dan jij dat kunt. Daardoor zijn groepsreizen goedkoop! Ik ben met mijn vrouw voor minder dan tweeduizend gulden naar Peking gegaan - schitterend hotel met dikke tapijten, hoor, en een goede gids. Dat is natuurlijk een geweldige kans. Maar ook het kustpad in Engeland hebben we zo voor een prikje gelopen. Als we op eigen houtje zouden zijn gegaan, waren we veel duurder uitgekomen."
Toen ze vijfentwintig jaar getrouwd waren, kregen Ed Vos en zijn vrouw en groepsreis naar Indonesië aangeboden. Dat beviel zo goed, dat ze sinds die tijd jaarlijks in groepsverband op reis gaan. Op die manier zijn ze onder andere in Rome, Capedocië, Sicilië, Israël en Mexico geweest. Dit jaar staan India en Nepal op het programma, en volgend jaar gaan de Vossen naar Australië.

Je kunt ver weg gaan werkelijk in het diepe te springen

Een groepsreis is vooral handig als je verder weg gaat, vindt Ed Vos. Naar een land waarvan je de taal niet spreekt, naar een wereld die je niet kent. "Wij loeren op het soort reizen dat we zelf nooit in een kort tijdsbestek zouden kunnen regelen. Als je zeeën van tijd hebt, heeft het misschien zijn charme om in een Indiaas station dagen op een kaartje te wachten. Maar ík vind het prettig als ik bij voorbaat al een plekje in die overvolle trein heb. Bovendien vermijd je op groepsreis allerlei tijdrovende en niet zo interessante ondernemingen. Vrienden van ons zijn op eigen gelegenheid naar Mexico geweest. Zij waren vreselijk moe geworden van dat rijden over slechte wegen op weg naar het volgende monument. Dan doezel ik liever wat in de bus."

Voor de groepsreiziger geldt één wet: hij moet op tijd weer bij de bus zijn. Ed Vos vindt dat weleens vervelend, vooral als hij ergens wat langer had willen blijven. Maar in het gezelschap zelf voelt hij zich gewoonlijk als een vis in het water. De onvermijdelijke kletskous weet hij wel te ontlopen, en de wat sneue, eenzame mensen, nou, daar heeft hij ook geen last van. Het komt zelfs opvallend vaak voor dat hij een bemiddelende rol speelt: als de reisleider ondergesneeuwd dreigt te raken, praat hij een beetje met de opstandige mensen in de groep. Op een of andere manier is hij ook altijd degene die aan het einde van de reis een toespraakje houdt, of het liedje voor de chauffeur maakt.
Ed Vos: "Je moet het zo zien: je geeft de verantwoordelijkheid een tijdje uit handen. Je kunt ver weg gaan, zonder werkelijk in het diepe te springen. Dat is voor veel mensen aantrekkelijk. De reizigers in zo'n groep verschillen verder enorm. Er zijn er bij die de eerste avond al aan de bar hangen. En in Mexico was een vrouw die altijd in haar eentje achteraan liep. Ze wilde foto's maken waar niemand opstond. Mijn vrouw en ik zitten er zo'n beetje tussenin. 's Avonds drinken we rustig samen een glas whisky." (Lachend). "Wij denken dat dat een medicijn is, dat het vreemde bacteriën wegbrandt. Maar als we willen, hebben we aanspraak, gezelligheid. In feite is een groepsreis een *blind date* met heel veel mensen."

Marjan Slob

DE GROEPSREIZIGER

onder

Foto: Chris Pennarts

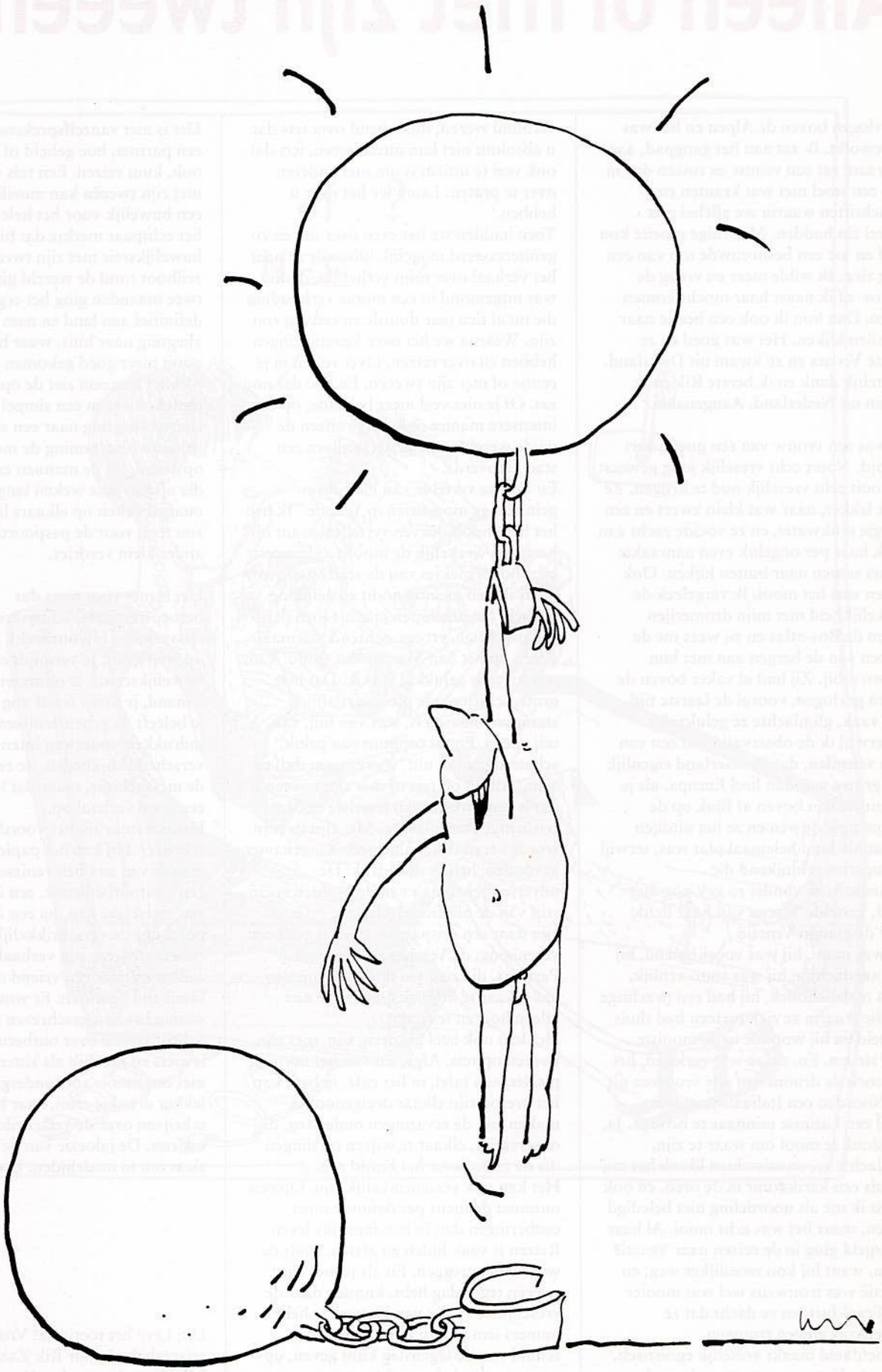

Vakantie

De mensen gaan met bussen naar het zuiden,
naar Locarno en Lugano en Tessien.
En toch hebben ze de sluizen van IJmuiden
van hun leven nog geen ene keer gezien.
En ze weten niet hoe mooi de duinen zijn
in Zeeuws-Vlaanderen of Ameland
of de bruggen en de scheepjes over de Ouwe Kromme Rijn,
al die plekjes in ons eigen land.

Ze raggen 's zomers naar de Pyreneeën
en ze vliegen almaar naar de Koot Dasuur.
Ik voor mij ik ben al helemaal tevrejen
met heel een klein stukkie Gelderse natuur.
En ze weten niet hoe mooi de polders zijn
met de koeien aan de waterkant,
ze vergeten onze plassen en de molens aan het Gein,
al die plekjes in ons eigen land.

Ik hoef niet naar 't Largo Masjore.
Ik hoef niet in een Oostenrijkse tsoeg.
Als ik zwerf in de buurt van Apeldoorn,
is 't voor mij al mooi genoeg.
D'r zijn mensen die motten zo nodig,
maar voor mijn is het buitenland overbodig.
Ik vin m'n vakantieplezier
hier!

Uit: 'Tot hier toe'. Uitgeverij Querido, Amsterdam.

DE MOTORRIJDSTER

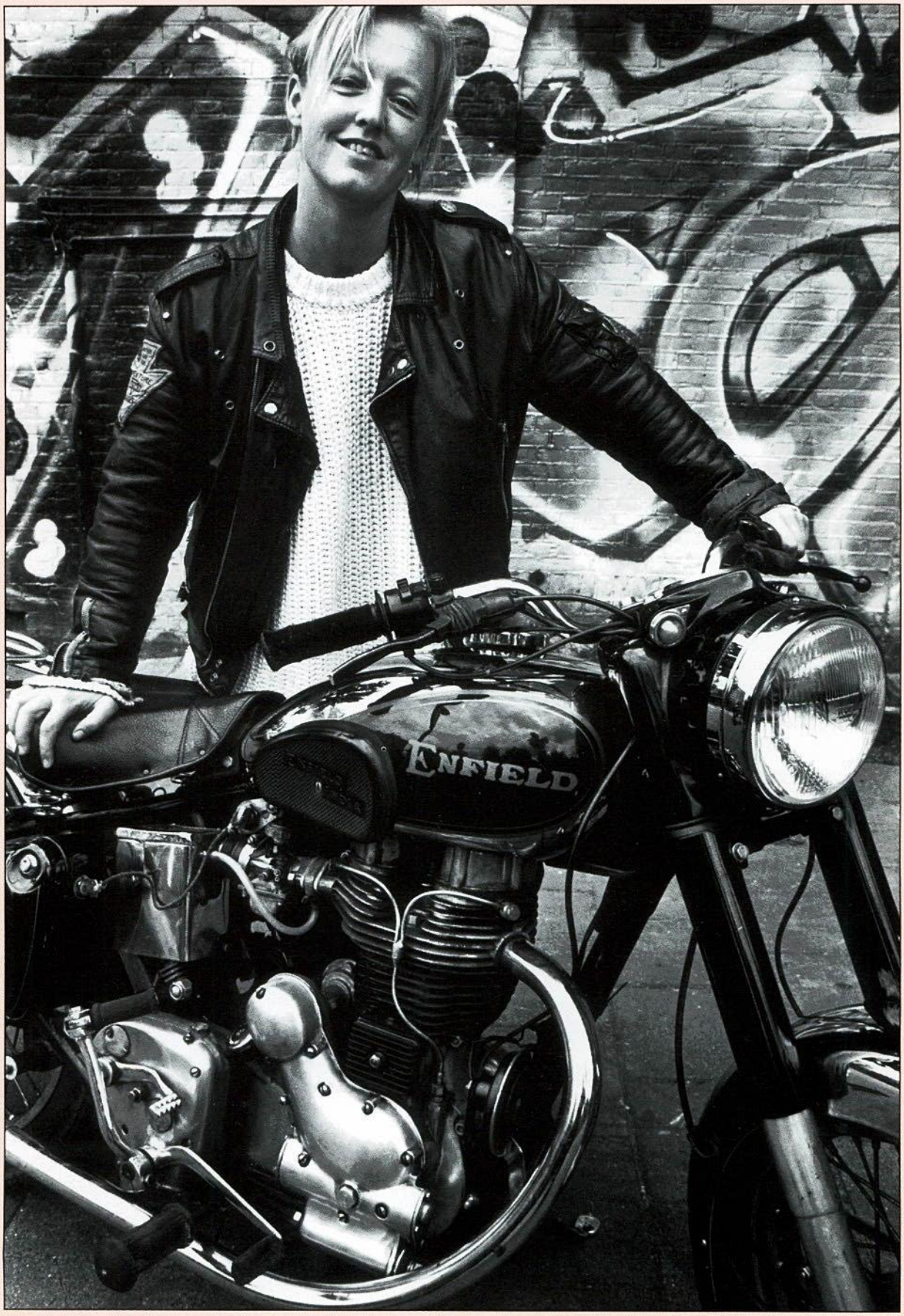

Foto: Chris Pennarts

Veertien jaar geleden raakte ze verslingerd aan de motor, tijdens de eerste vakantie met haar vriend, in Genua. Sindsdien heeft haar motorvakantieliefde haar niet meer verlaten. **Margalith de Ruigh** (34) - in het dagelijks leven kok in het Amsterdams literair café De Engelbewaarder - heeft inmiddels vele duizenden kilometers afgelegd op haar Yamaha.
"Vroeger nam ik gewoon ontslag, dan ging ik twee maanden toeren. Als ik terugkwam, had ik binnen een week een nieuwe baan", zegt ze. Die tijden zijn voorbij. Bovendien werd ze er onrustig van. "Op een gegeven moment kwam ik alleen nog in Nederland om te werken. Dus ben ik daar een paar jaar geleden mee opgehouden."
Maar nog steeds is er voor haar een vakantie zonder motor ondenkbaar. Ze trekt er regelmatig op uit, met haar vriend of met haar zusje, soms ook met een hele groep. En altijd naar de zonnige landen rond de mediterranée en naar Azië. Want: "Motorrijden is alleen maar leuk als de bagage niet steeds kletsnat wordt." Vorig jaar was ze met haar vriend twee maanden in India. Daar kochten ze in een fabriekje uit de koloniale tijd een *Indian Bullet*, een oud Engels type motor dat alleen nog daar wordt gemaakt. "De Bullet gaat maar honderdtien", zegt Margalith. "Maar op die levensgevaarlijke bergweggetjes ga ik toch niet harder."

Het liefst rijdt ze in de bergen, ondanks de gevaren. "Je ziet gewoon veel meer als je op de motor zit. Je ziet de lucht, de wolken, het landschap. Klein en nietig hoog in de bergen, met uitzicht op alles om je heen... dat is het mooiste wat er bestaat."
Ze vindt het ook heerlijk om iedere dag met haar hele hebben en houwen weer verder te trekken. In Aziatische landen volgt ze vaak de *beaten track* die alle toeristen volgen. "Dat is wel zo comfortabel gezien de mogelijkheden om te overnachten en te eten. Het voordeel van de motor is dat

Met je motor in de bergen, dat is het mooiste wat er bestaat

je nét even iets verder het ongerepte binnenland in kunt."
Maar het is ook afzien. Motorrijden is lichamelijk zwaar ('na vijf uur in één houding kun je gewoon niet meer zitten') en je bent kwetsbaar. De meeste van Margaliths motorvrienden hebben weleens een ongeluk gehad. "Ikzelf ben in de Pyreneën een keer verschrikkelijk op mijn bek gegaan. Mijn motor schoot door in een ravijn, mijn zus en ik bleven net op de rand liggen." Angst heeft ze er niet aan overgehouden. En van de traditioneel vrouwelijke vrees voor techniek - want aan een motor moet nu eenmaal gesleuteld worden - heeft Margalith trouwens ook geen last. "Dat is volgens mij gewoon luiheid."

Herkent ze iets in de recente kritiek op de motorrage? De motor als rijdend burengerucht, waarmee iel gebouwde in een midlifecrisis verkerende veertigers ten koste van het milieu hun medemens trachten te imponeren? "Ja, luister eens, het ís toch ook stoer! Het is goed voor je imago. Ik ben heus niet zo'n knalpottende Harley-rijder, maar uit een motor komt gewoon een lekker geluid. Bovendien is deze ego-kick niet duur. Je betaalt honderd gulden wegenbelasting plus een kleine verzekeringspremie, maar bij het stoplicht trek je net zo snel op als die Porsche."
Het allerliefst heeft Margalith trouwens helemaal geen stoplichten. "Wat dat betreft is India ideaal, daar hebben ze die dingen niet. Het leukst is toch als je met je motor gewoon kunt doorscheuren."

Jansen Schöttelndreier

Steeds vaker moeten mensen van vakantie worden teruggehaald omdat het verschil tussen het gewone leven en de vakantie te groot blijkt. Vaak heeft men zich dan onvoorbereid, onuitgerust en met te hoog gespannen verwachtingen in het avontuur gestort. Soms ook lijkt er geen enkele aanleiding voor te zijn dat iemand ineens volledig instort. Of er is sprake van een te grote cultuurshock. Zoals de man die voor z'n 50-jarig huwelijk een cruise kreeg aangeboden van z'n kinderen. Maar hij was nog nooit verder geweest dan Assen. In één week tijd kwam hij in Venetië, Syracuse, Tunis en Alexandrië. Hij kreeg zoveel indrukken te verwerken dat hij er zwaar overspannen van raakte. "Waarom hem niet gewoon een leuk Rijnreisje aangeboden als vader dan zo nodig naar het buitenland moet," vraagt vakantiepsychiater Marcel Monden zich af. Over heimwee, stress en de vakantiegekte. Met veel waardevolle tips om rampen op vakantie te voorkomen.

Gaat u op vakantie omdat u het leuk vindt of doet u het v

door Trudy Kunz

Het lijkt onwaarschijnlijk, maar toch gebeurt het regelmatig. Iemand heeft zich echt verheugd op een vier weken durende, welverdiende vakantie, maar aan het eind van de eerste week zit hij al paniekerig af te tellen hoe lang hij hier nog moet zitten. En zou er heel wat voor over hebben om morgen al terug te kunnen. Hoe laat is het nu? Half vier pas. Het zweet breekt hem uit. Wat kruipt die dag! 'Ik red het niet,' denkt hij, 'ik word gek ...'
Soms ligt de reden van zo'n psychische *breakdown* aan het begin van de vakantie voor de hand: na een jaar van hard werken kunnen de vermoeienissen van de reis, het nerveuze rennen dat eraan voorafging plus de plotselinge verandering van omgeving, levensritme en klimaat de laatste druppels vormen in een emmer vol opgehoopte spanningen. Soms ook lijkt er geen enkele aanleiding voor te zijn dat iemand tijdens zijn vakantie van het ene op het andere moment volledig instort. Cijfers wijzen uit dat het er jaarlijks

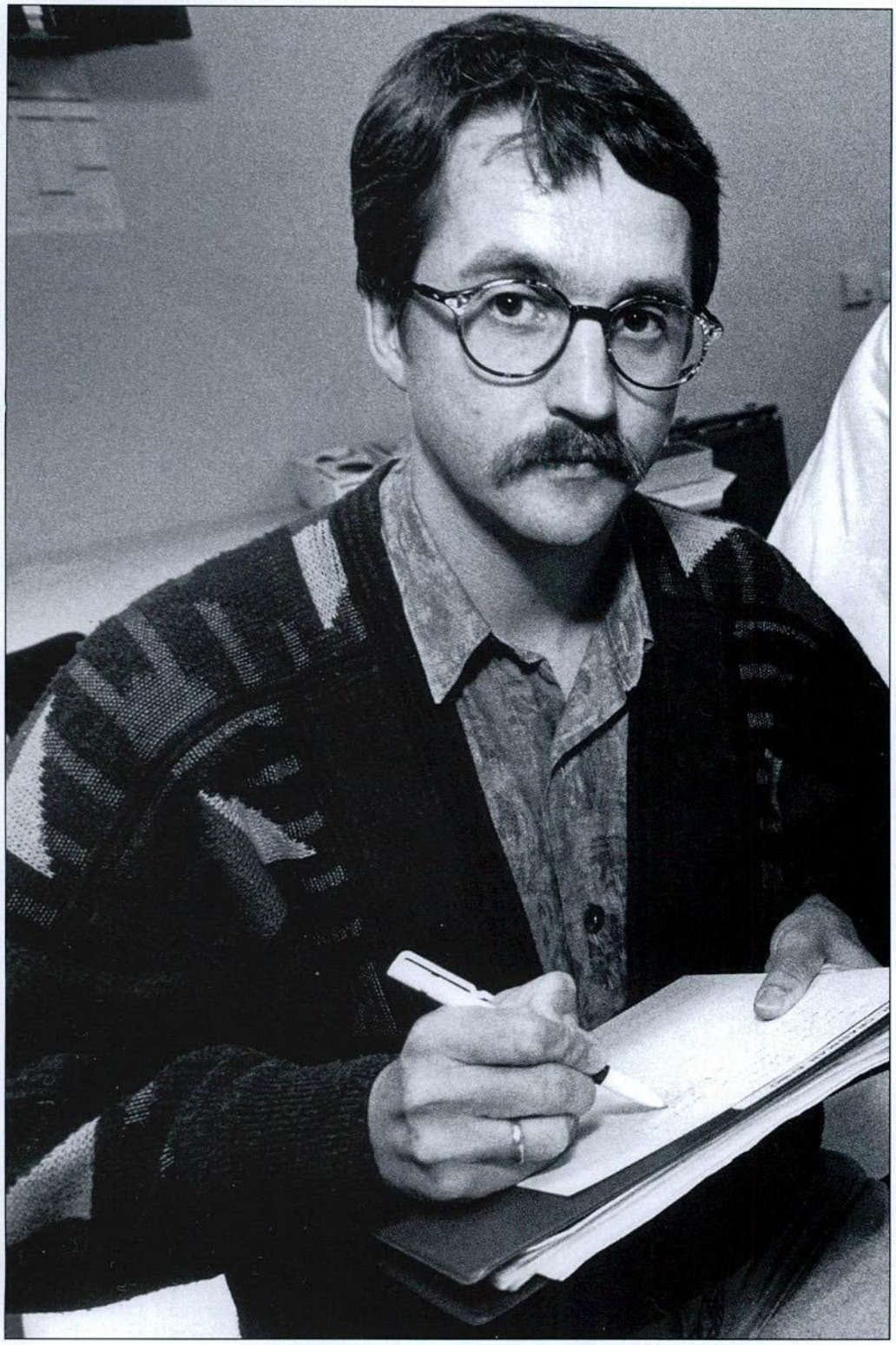

Foto: Chris Pennarts

Marcel Monden haalt mensen terug die op vakantie helemaal over de rooie zijn gegaan

or de buren?

meer worden. Sommigen keren voortijdig terug en anderen zijn er zo belabberd aan toe, dat zij daartoe niet eens meer in staat zijn. Ruim de helft van de door de ANWB gerepatriëerde vakantiegangers lijdt niét aan botbreuk, maagstoornis of hartgebrek, maar vertoont psychische ziektebeelden als depressie, psychose en/of zelfmoordneigingen.

Marcel Monden, mede-eigenaar en -oprichter van het bedrijf Health Care Special Services (HCSS) in Beverwijk, heeft als psychiater een aardige broodwinning aan het per vliegtuig ophalen van vakantiegangers uit alle hoeken van de wereld. In de vier jaar dat hij nu, samen met verpleegkundige Wiljo Meester en een flink aantal oproepkrachten in deze sector bezig is, heeft hij kunnen vaststellen dat het niet per definitie gaat om labiele of geestelijk overbelaste personen. "Eénderde van hen," zegt hij, "heeft nooit eerder met een psycholoog of psychiater te maken gehad. Hun aantal neemt ieder jaar toe en ik verwacht dat het er steeds meer zullen worden als mensen door blijven gaan zich onvoorbereid, onuitgerust en

met te hoog gespannen verwachtingen in het vakantieavontuur te storten. Want daarin schuilt meestal de bron van alle ellende."
De vraag is hoe het met de menselijke geest zover kan komen dat hij zelfs iets leuks als vakantie niet meer aan kan. Je zou toch denken dat ontspanning juist helend werkt. Dat hangt er maar van af, aldus Monden. Als het verschil tussen het gewone dagelijkse leven en de vakantie te groot is - een ondernemer werkt bijvoorbeeld tachtig uur per week en plotseling zit hij op een stil strand voor zich uit te staren - dan is die overschakeling soms teveel. Zeker als zich plotseling een 'probleem' voordoet. Marcel Monden: "Iedereen heeft thuis weleens tegenslagen: een aanrijding, een gestolen fiets, een kwijtgeraakt briefje van honderd. Dat is heel vervelend, maar echt uit balans zullen de meeste mensen daar niet van raken. Op vakantie kan zoiets ineens heel hard aankomen. Waarom? Omdat je dan niet snel op een vertrouwd iemand kunt terugvallen. Je vaste basis is weg en veel mensen worden zich dat pas bewust als ze op een probleem stuiten."
Hij heeft het van dichtbij meegemaakt. Samen met zijn vrouw was hij op vakantie in Indonesië en maakte daar kennis met een jonggetrouwd echtpaar. Ze trokken een paar dagen met z'n vieren op en op zeker moment werd van het stel de tas met de paspoorten en cheques gestolen. En terwijl de vrouw van het echtpaar in het dagelijks leven prima functioneerde, kon ze deze tegenslag met geen mogelijkheid verwerken. Ze raakte volkomen de kluts kwijt. "Dat kwam onder andere door de drukte en de spanningen die aan hun reis vooraf waren gegaan. Daardoor was haar psychische weerstand sterk verminderd. Ze waren op vrijdag getrouwd en op zaterdag zaten ze uitgeput in het vliegtuig. Het had de reis van hun leven moeten worden, en nu gebeurde er dit. Die vrouw redde het gewoon niet. Met veel moeite is het ze gelukt een eerdere vlucht terug naar Nederland te boeken."
In dit geval was het voldoende dat de vrouw haar man bij zich had, maar in de gevallen dat Marcel Monden of zijn collega's te hulp worden geroepen, is professionele begeleiding onontbeerlijk. Het gaat dan betreft dan personen die lijden aan een acute psychose. Manische depressiviteit, schizofrenie, angststoornissen en vervolgingswaan brengen deze mensen in een toestand waarin ze het besef van plaats en tijd volkomen verliezen. Ze hebben zichzelf niet meer in de hand en ook hun reisgenoten - als ze die hebben - weten zich er geen raad meer mee. Wie dan geen reisverzekering heeft afgesloten, zit zwaar in de problemen want het ophalen door de HCSS of andere hulpdienst kost je al gauw duizenden guldens.

Opvallend is dat het vooral jongere mensen zijn die op vakantie het spoor bijster raken. Dat heeft te maken met het verschijnsel dat in de psychiatrie 'separeren' en 'individualiseren' wordt genoemd. Marcel Monden: "Adolescenten tussen de zestien en twintig jaar komen los van thuis - 'separeren' - en dan blijkt het niet altijd even makkelijk te zijn om je te 'individualiseren', dat wil zeggen: om je als individu staande te houden en je ook een individu te *voelen*. Dat laatste is een teken van volwassenheid en op het moment dat jonge mensen voor het eerst ver van huis gaan, hebben zij dat stadium meestal nog niet bereikt. Dan kan de heimwee ineens hard toeslaan. Ze voelen zich ontworteld, alsof ze op drijfzand terecht zijn gekomen, en sommigen gaan dan volledig over de rooie."

Opvallend is dat het vooral jongere mensen zijn die op vakantie het spoor bijster raken: ze komen los van thuis en moeten zich ineens als individu staande houden. Ze voelen zich ontworteld en dan kan heimwee hard toeslaan.

Marcel Monden deed onderzoek naar het verschijnsel 'vakantie-gekte' en kreeg daarbij inzage in de dossiers van 393 patiënten. Van 13 patiënten was de informatie echter onvoldoende, zodat de uiteindelijke onderzoeksgroep bestond uit 380 patiënten. Daarvan was 41% man en 59% vrouw. De gemiddelde leeftijd van de mannen was 36, die van de vrouwen 37 jaar. Van hen reisden 209 (55%) alleen en 171 (45%) in een groep. Binnen de totale groep van 380 patiënten betrof het in 65% van de gevallen een recidief en in 35% een eerste psychische decompensatie. Meldingen kwamen uit 43 landen over de hele wereld. Het grootste aantal kwam echter uit Spanje en Griekenland - 43,5% - terwijl beide landen gezamenlijk goed zijn voor zo'n 15% van alle buitenlandse vakantiebestemmingen. (Nederlands Bureau voor Toerisme, 1993). De minste meldingen kwamen uit Frankrijk.
De melding vond gemiddeld 10,2 dagen na de dag van aanvang van de vakantie plaats. Ruim 60% van alle vakantiegangers is 10 dagen of meer op vakantie in het buitenland.
De volgende ziektebeelden werden geconstateerd:

Schizofrenie	*8,5%*
Paranoïde stoornis	*21,3%*
Depressie	*19,2%*
Angststoornis	*14,0%*
Manisch-depressieve stoornis	*11,0%*
Overige	*26,0%*

Als volwassenen last krijgen van 'vakantiegekte', spelen vooral omgevingsfactoren een rol: relatieconflicten, onvrede op het werk. Marcel Monden: "Vaak zijn die factoren een reden om op vakantie te gaan en als het dan op vakantie niet lukt om die snaar ontspannen te krijgen, gaat het mis. Relatieproblemen zijn wat dat betreft berucht. Mensen die het hele jaar door nauwelijks aan elkaar toekomen, stappen op het vliegtuig in de hoop dat ze tijdens die veertien dagen Bali weer vanzelf een wittebroodsgevoel zullen krijgen. Dat blijkt een falikante misrekening. Juist doordat ze van het ene moment op het andere op elkaars lip zitten, worden bestaande problemen vaak erger. Natuurlijk zijn er mensen die wel de tijd en de rust vinden om met elkaar in gesprek te raken, maar daar krijg ik niet mee te maken. Ik zie de zakenman die half overwerkt met zijn gezin op het vliegtuig stapt om op de plaats van bestemming te ontdekken dat hij niet tegen de situatie is opgewassen."
Daarbij speelt ook een rol dat mensen op vakantie hun identiteit kwijt zijn. Thuis bèn je iemand - je bent meneer de directeur, de dokter, de slager, noem maar op. Maar op vakantie ben je alleen nog maar toerist met de toeristen. Je bent plotseling anoniem geworden. En als je dan tot overmaat van ramp ook nog taken krijgt toebedeeld die je normaal gesproken niet of nooit krijgt, kan dat ineens teveel worden. Een vrouw zegt bijvoorbeeld tegen haar man: 'Nu mag jij ook eens voor de kinderen zorgen, ik ga lekker voor de tent zitten.' Als die man daar nu nog op voorbereid was, maar dat was hij niet en door zo'n ogenschijnlijk onbeduidende opmerking kan zijn hele wereld ineens instorten.

Mis gaat het soms ook als mensen onvoorbereid worden ondergedompeld in een vreemde cultuur waarmee ze geen enkele affiniteit hebben. Marcel Monden: "Die verre en exotische reizen zijn een modeverschijnsel van de laatste jaren. Vroeger gingen mensen al explorerend steeds een stukje verder weg, maar nu stappen ze vaak zonder enige reiservaring zó van hun boerderij op het vliegtuig naar Egypte. Dat is echt vragen om moeilijkheden. De cultuurshock is dan veel te groot. De gewoontes zijn er heel anders, er is geen 'normaal' eten, geen normaal

vervoer, de mensen zijn lastig want je verstaat ze niet en zij verstaan jou niet."
Hij haalt het geval aan van een man die een cruise maakte op de Middellandse Zee en op een gegeven moment zwaar overspannen raakte. "Die man dreigde van het schip af te springen. Hij kwam van het platteland en was van zijn leven nog niet verder geweest dan Assen. Hij had voor zijn vijftigjarig huwelijk een cruise aangeboden gekregen van zijn kinderen. Zijn vrouw wilde niet eens mee, die had blijkbaar goed ingeschat dat het niets voor haar was, dus hij was uiteindelijk met zijn zoon en schoondochter gegaan. Die man kwam in één week tijd in Venetië, Syracuse, Tunis, Alexandrië, noem maar op. Hij kreeg zoveel indrukken te verwerken dat hij er knettergek van werd. Na een week liep het helemaal uit de hand en de gezagvoerder van het schip belde de alarmcentrale met de mededeling: 'ik zet hem aan wal, ik wil die verantwoordelijkheid niet langer dragen.'" Gelukkig lukte het ons om op tijd iemand ter plekke te krijgen, maar men vroeg zich bij de hulpdienst voor de zoveelste keer af wat mensen soms bezielt.

Wie slecht tegen alleen-zijn kan, moet niet in z'n eentje naar het andere eind van de wereld gaan

het de maatschappelijke druk die mensen tot dit soort onbezonnen stappen doen besluiten. Het staat bij de borrelpraat nu eenmaal veel beter als je naar Thailand bent geweest dan naar Valkenburg of Benidorm, want daar is iederéén geweest. Daar komt bij dat de prijzen steeds aantrekkelijker worden zodat het voor steeds meer mensen financiëel binnen hun bereik ligt. Dat maakt dat mensen die zich niet realiseren dat ze *at risk* zijn, op reis gaan en dan in de problemen komen."

Wie dan toch zo nodig naar het andere binnen. Daar kunnen ze bij de HCSS gif op innemen. De Dominicaanse Republiek was ook ineens zo'n trend. En Cuba. Marcel Monden: "Dat appelleert kennelijk toch aan mensen, zo van: daar is nog niemand geweest dus dan heb ik een mooi verhaal."

Natuurlijk is er preventief van alles te doen of te laten om het risico van 'vakantie-gekte' te verkleinen. Allereerst zouden huis- en bedrijfsarts nimmer tot een overwerkt persoon moeten zeggen: 'ga d'r maar eens lekker een weekje tussenuit'. Dat kan totaal verkeerd uitpakken als zo iemand hals over kop het vliegtuig naar een ver vakantieland neemt. Marcel Monden: "Zo iemand kan veel beter een paar dagen naar de Wadden gaan. Dan is hij ook los van thuis, maar gaat het dan mis, dan is hij binnen een halve dag weer thuis." Ook mensen die van zichzelf weten (en dat ook toegeven!) dat ze snel heimwee hebben, kunnen het beter niet te ver zoeken en wie slecht tegen alleen-zijn kan, moet niet in zijn eentje naar het andere eind van de wereld gaan. "Met een groep is ook niet altijd de oplossing,

Foto: Chris Pennarts

Een probaat middel tegen heimwee is het meenemen van een paar dierbare bezittingen: een favoriet boek, vertrouwde muziek, foto's en desnoods zakken drop en potten pindakaas

Waarom niet gewoon een leuk Rijnreisje aangeboden als vader dan zo nodig naar het buitenland moet?

Marcel Monden: "Per jaar hebben we er wel zo'n vijf à tien bij wie het op die manier fout gegaan is. Dat heeft met twee dingen te maken. Enerzijds heb je tegenwoordig van die pakketreizen. Dat is heel simpel. Je belt een reisbureau op en je zegt: 'Ik wil overmorgen naar Thailand, kan dat?' Ja, dat kan. Ze hebben nog net een reis liggen dus hup, je krijgt je spullen thuis en je vertrekt. Je hebt niks gelezen over Thailand, je weet nauwelijks waar het ligt - je hebt er wat over gezien op de televisie en je gaat erheen. Anderzijds is eind van de wereld wil, doet er in ieder geval verstandig aan een reisverslag over dat gebied te lezen. Marcel Monden: "Die zijn van de meeste landen inmiddels wel te krijgen. Je hebt ze van China en zelfs van Vietnam. Dat geeft toch een beetje een idee van wat je te wachten staat, want die verslagen gaan over het gewone dagelijkse leven daar."
Hij noemt het voorbeeld van Vietnam niet toevallig. Vorig jaar heeft hij voor het eerst iemand uit dat land moeten ophalen en dat betekent dat het kort daarvóór als vakantiebestemming in de mode is geraakt. Gemiddeld een jaar nadat een bepaald gebied 'ontdekt' is, komt bij de alarmcentrale de eerste melding want als het niet klikt tussen jou en de groep kun je je ook knap eenzaam voelen. Beter is het in zo'n geval met iemand op reis te gaan die je echt vertrouwt en die liefst een beetje stevig in zijn schoenen staat."

Een probaat middel tegen heimwee is het meenemen van een paar dierbare bezittingen: een favoriet boek, cassettebandjes met vertrouwde muziek, foto's en desnoods zakken drop en potten pindakaas. Marcel Monden: "Soms moet je mensen gewoon adviseren een paar keer een Nederlandse krant te kopen. Of een paar keer naar huis te bellen. Dat zijn simpele maatregelen waarmee je jezelf

VOOR ASSEPOESTERS DIE NIET MEER IN DE AOW EN ANDERE SPROOKJES GELOVEN

Gelooft u nog in de AOW? Haalt u de veertig dienstjaren die recht geven op een redelijk pensioen? Wilt u grotendeels afhankelijk zijn van een uitgeklede pensioenvoorziening van de Staat?

Vrouwen die financieel vrij en onafhankelijk willen blijven, leggen nu wat opzij voor later. Er zijn vele manieren. Wat is de beste?

Belastingvrij sparen?

Belastingbesparing door door lijfrente-aftrek?

Ingaan op zo'n mooie advertentie die 11 procent rendement of andere gouden bergen belooft?

Wie een **onafhankelijk advies** wil hebben of vragen heeft over pensioenaanvulling, sparen voor de VUT en de waarde van het spaargeld in de toekomst, kan vrijblijvend terecht bij het **Advies Centrum voor Pensioenen.**

***BON** voor vrijblijvende informatie.*

JA, misschien wil ik wel zo'n vrijblijvend en onafhankelijk advies. Maar stuurt u mij eerst wat informatie.

Naam: **m/v**

Straat:

Postcode:

Plaats:

Telefoon:

Geboortedatum:

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Advies Centrum voor Pensioenen
Antwoordnummer 3250
3000 WB ROTTERDAM.

Als je tegen de rand van overspannenheid zit, moet je niet klakkeloos richting zon vertrekken. De leegheid van het op-vakantie-zijn kan fnuikend zijn voor het laatste restje psychisch evenwicht dat iemand nog heeft.

een grote dienst kunt bewijzen. Ik zie niet in waarom je je daarvoor zou moeten schamen." Het is hoe dan ook raadzaam dat wie tegen de rand van overspannenheid, aanzit niet klakkeloos richting zon vertrekt. De leegheid van het op-vakantie-zijn kan fnuikend zijn voor het laatste restje psychisch evenwicht dat iemand nog heeft. Met name bij een strandvakantie is alle structuur zoek. Iedere dag moet helemaal zelf worden ingevuld en als je gewend bent aan hectische werkweken van zestig tot tachtig uur, kan dat een te grote belasting blijken.
Marcel Monden: "In zo'n geval is het vaak handiger om voor een 'doe-vakantie' te kiezen, al moet je oppassen dat je dan óók weer niet over je eigen grenzen heengaat. Wie geen conditie heeft en ineens wildwater gaat varen, redt het waarschijnlijk ook niet."

Op grond van zijn ervaringen heeft Marcel Monden een lijst opgesteld van tien vragen die iemand zichzelf zou moeten stellen voordat hij of zij op vakantie kan gaan. Hoe meer vragen met 'ja' kunnen worden beantwoord, hoe kleiner het instortingsgevaar. Dit zijn de checkvragen:

. Bent u in staat uw werk voor uw vakantie goed af te ronden?
. Neemt u een aantal dagen vóór uw vakantie vrij, om alvast tot rust te komen?
. Gaat u over het algemeen goed voorbereid op vakantie, of is het: inpakken en wegwezen?
. Bent u in staat u passief of aktief te ontspannen?
. Kunt u goed tegen een ingrijpende verandering in uw omgeving?
. Kunt u geruime tijd (een aantal weken) functioneren zonder familie of vrienden om u heen?
. Bent u in staat tegenslagen op te vangen en te verwerken?
. Verliepen uw vakanties tot nu toe zonder dat u last had van heimwee?

Foto (India): Frank Rogner/HH

. Heeft u zich tot nu toe altijd goed kunnen ontspannen tijdens uw vakanties?
. Gaat u op vakantie omdat u het leuk vindt of omdat u het leuk móet vinden?

Zelfkennis blijkt ook op dit gebied de beste kennis. Dat geldt niet in de laatste plaats voor degene die diep in zijn hart veel liever drie weken in zijn eigen tuintje zit dan af te reizen naar de Noorse fjorden. Die fjorden staan natuurlijk beter tegenover de buren, maar wie zichzelf respecteert - en daarmee een natuurlijk soort zelfbescherming toepast - kiest voor zichzelf en niet voor de buren. En óók niet kritiekloos voor de eigen partner. Toch zijn er heel wat stellen die samen naar een of ander ver oord vertrekken, terwijl één van de twee helemaal niet naar een ver oord wil: die wil gewoon naar de Dordogne, met de tent, net als ieder jaar, want dat was altijd leuk en waarom ze nu ineens *niét* naar de Dordogne gaan, is eigenlijk niet duidelijk.

Marcel Monden: "Het is altijd riskant om je door een ander te laten meeslepen en dat geldt ook voor het soort vakantie dat je kiest. Wie tegen zijn zin in het vliegtuig naar Hongkong zit, kan bij de eerste tussenlanding al ruzie gaan maken of over de rooie gaan. Het komt voor dat mensen dán al besluiten om terug te gaan. Die hebben in zekere zin nog geluk, want die vakantie was zeer waarschijnlijk op een ramp uitgelopen."

Heel wat stellen vertrekken samen naar een ver oord, terwijl één van de twee dat helemaal niet wil. Die wil gewoon naar de Dordogne, met de tent, net als ieder jaar.

Wat dat betreft is hij geneigd de jaarlijkse perikelen rond het bestemminkje-prikken als een graadmeter voor de relatie te zien. "Als je daarin een bewuste keuze kunt maken, waarbij je over en weer probeert aan elkaars wensen tegemoet te komen, dan zegt dat iets over de kwaliteit van je relatie. En omgekeerd: als mensen belangrijke zaken als communicatie op hun beloop laten, dan blijft de trein niet op één spoor. De ene helft gaat naar rechts en de andere naar links en als het tegenzit blijkt juist tijdens de vakantie dat ze met geen mogelijkheid meer bij elkaar te brengen zijn. Om psychische ellende ver van huis te voorkomen, zouden juist déze mensen meer tijd moeten besteden aan het goed doorpraten van hun vakantieplannen. Met een beetje goede wil valt er wel een middenweg te vinden, en als dat niet lukt, is er altijd nog de mogelijkheid dat ieder apart gaat, zodat beide partijen aan hun trekken komen. Het kan zijn dat de één zegt: 'ik zou dit jaar weleens gewoon thuis willen blijven. Lekker een beetje in huis en in de tuin rommelen, en verder niks aan m'n kop,' terwijl de ander zegt dat hij altijd nog een keer naar Rome zou willen. Gá dan naar Rome, maar dwing die ander niet om mee te gaan. Een vakantie is tenslotte geen strafexpeditie!"

TERUG NAAR TURKIJE

In de vakanti

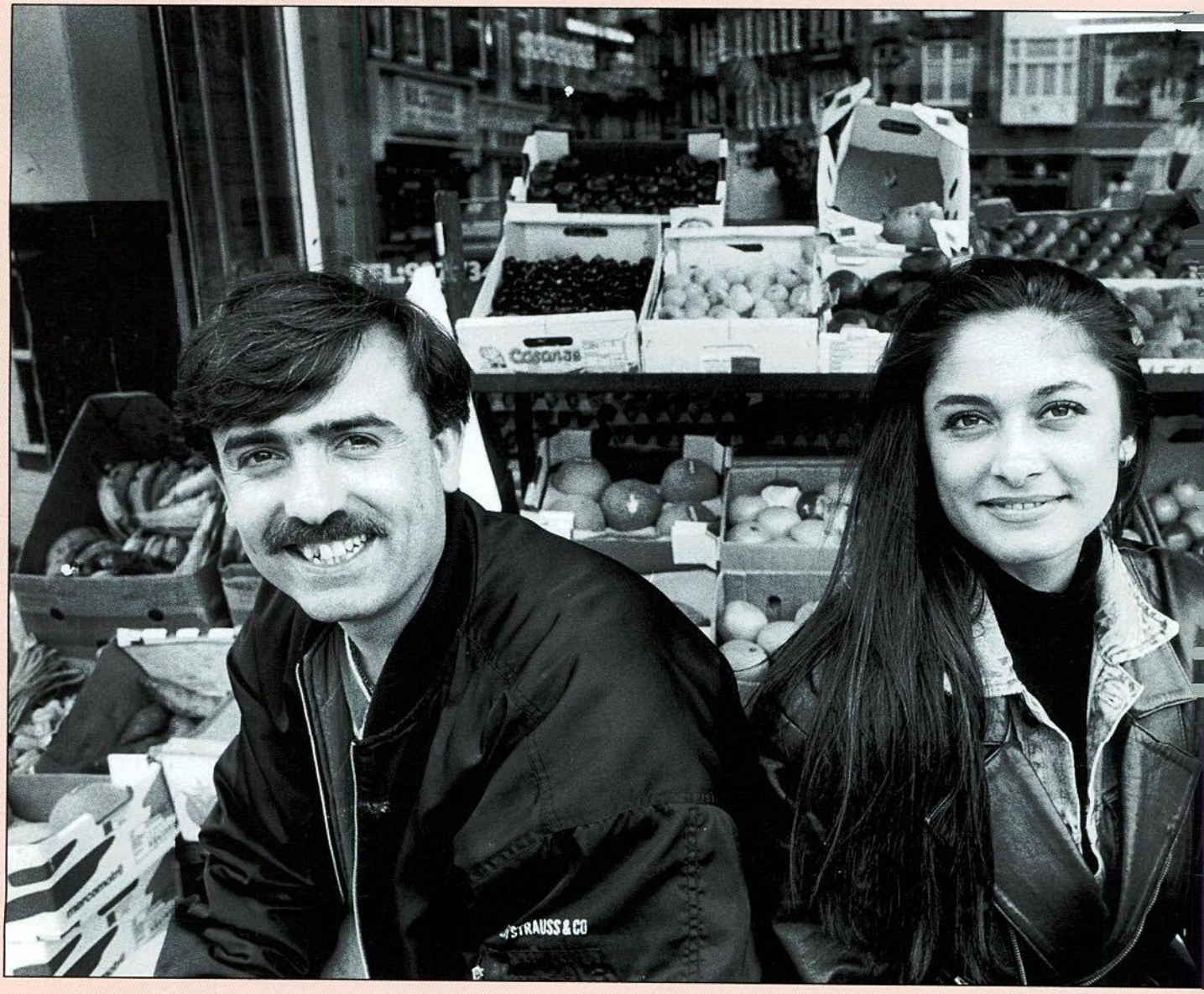

Voor **Hatice en haar broer Ismail Demiralay** is er op de jaarlijkse vakantie in hun Turkse geboortestadje één gemeenschappelijke trekpleister: het weerzien met hun 94-jarige grootmoeder. "Als wij met de hele familie in Adapazari arriveren komt oma aanhollen en valt ons om de hals. Dan is het dikke kusjes en lachen. Met haar kun je echt lachen!' De rest van de zes weken durende vakantie in Turkije beleven broer en zus, ondanks hun innige band, geheel verschillend.

"Het gaat volgens een vast patroon", vertelt Hatice (21), in het dagelijks leven styliste. "De eerste week pakken wij vrouwen de koffers uit en maken het huis schoon. Daarna gaan we op familiebezoek bij alle ooms en tantes, die wonen allemaal dichtbij. De derde week gaan we geld uitgeven in Istanbul: goud, leren jassen, gewoon wat iedereen nodig heeft. Dan uitstapjes naar het strand en terrasjes. En de laatste week weer schoonmaken en inpakken."

Hatice, die op haar derde jaar naar Nederland kwam, is betoverd door Istanbul. 'Van de Blauwe Moskee krijg ik iedere keer weer kippevel. Die is zo mooi!" Aan het familiegebeuren denkt ze echter met gemengde gevoelens. "Mijn broer en ik kunnen niet buiten elkaar, maar verder ben ik niet zo'n familiefreak. Het kan mij ook weleens irriteren. Vooral de schoonmaakdrang van mijn moeder, waaraan ik mij moet zien te onttrekken. Ik tel op vakantie altijd de dagen af. Net als in de gevangenis. Raar eigenlijk dat ik dat zo zeg. Maar ik ben blij als we weer naar huis gaan. Hier heb ik mijn eigen, grote vriendenkring."

Toch piekert ze er niet over om met haar eigen vriendinnen op vakantie te gaan. "Dat zal wel nooit gebeuren. Zo werkt dat bij ons niet. Mijn familie betaalt alles voor mij, en ze zullen me nooit en te nimmer alleen ergens heen laten gaan. Bovendien zou ik het gevoel hebben dat ik het contact met mijn achtergrond kwijtraakte."

Haar broer Ismail (31), die als kostwinner negentig uur

wil ik alles inhalen wat ik in Nederland mis

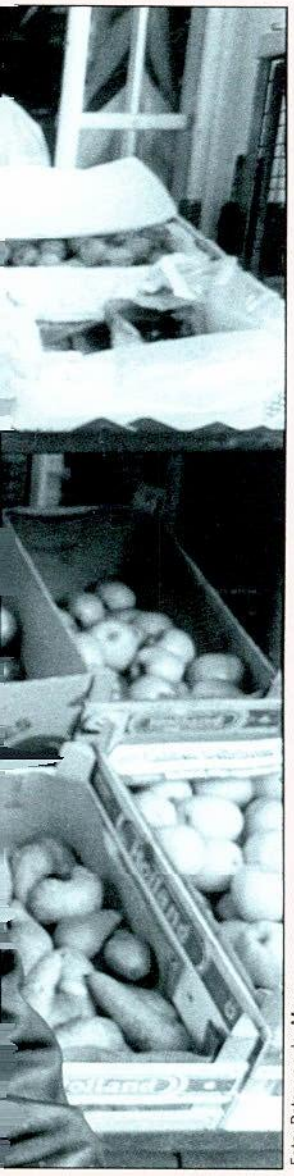

Foto: Peter van der Meer

per week in de familie-groentewinkel in Amsterdam steekt, verlangt daarentegen het hele jaar naar de vakantie. "In Nederland heb ik nergens tijd voor. Ik ben de enige zoon, ik regel alles. Ik maak me eigenlijk altijd zorgen. Ook over de vakantie: is er bijvoorbeeld wel geld voor? Zeker, nu het de laatste twee jaar slechter gaat met de winkel."

Ismail reed tot nu toe elk jaar met z'n ouders, z'n eigen gezin en Hatice in de auto naar Turkije. "Vanwege de problemen in Joegoslavië moesten we de laatste keer om via Roemenië. Dat was zwaar: files, slechte wegen, geen benzine. Dit jaar gaan we per vliegtuig. Voor mij is het altijd een hele opluchting als we met z'n allen goed zijn aangekomen."

Maar dan begint voor Ismail de verademing. "In de vakantie wil ik alles inhalen wat ik in Nederland mis: rust, gezelligheid, vrienden. In Turkije is alles zo anders. Het klimaat, de natuur, het uitzicht. Ik heb daar mijn jeugd doorgebracht. Soms denk ik 'was ik maar weer klein. Kon ik daar maar weer voetballen met mijn vrienden en leuke dingen doen. En dat mijn oma me dan komt halen als ik te lang wegblijf. Maar ja, ik ben een volwassen man. Toch schiet het af en toe door mijn hoofd: ooit keer ik voorgoed terug. Maar of dat lukt is de vraag. Want ik zal in Turkije moeilijk in m'n onderhoud kunnen voorzien."

Jansen Schöttelndreier

DE KICK VAN DE AVONTUURLIJKE VAKANTIE

"Ik kijk nu al uit naar het einde van de week", plofte de jonge vrouw neer aan de lunchtafel. Daar zaten collega organisatie-adviseurs en trainers omheen. Van die mensen die in het algemeen veel met mensen werken. En die veel zitten. Ze zaten nu ook en keken haar vragend aan. "Ik ga de bergen weer in", legde ze uit. "Heerlijk, rotswanden en ijs. Moeilijk en eng, ik weet het. Juist ik. Want ik had heel erg hoogtevrees. Maar ik ben er verslaafd aan geraakt. Ik krijg er een kick van. Zo alleen, hoog in de bergen. Alleen met je klimpartner, je materieel en de natuur!"
Het gesprek aan tafel kreeg onmiddellijk een andere wending. De adviseurs hadden juist een paar maanden tevoren, bij wijze van cadeautje aan zichzelf, een uitstapje naar de Ardennen georganiseerd. Daar hadden ze, ter bevordering van de vreugde en de teamvorming, gezamenlijk een vlot gebouwd om over woelige wilde wateren te varen. Maar het meest gedenkwaardig was toch het zogenaamde *Abseilen* geweest, waaraan een dappere selectie van hen zich had gewaagd. Beveiligd door touw en haken waren ze een steile Maaswand afgegaan. Het zweet had tappelings gegutst, het hart had wil gebonkt, maar de satisfactie was groot en langdurig.
Niet verwonderlijk dat de conversatie vervolgens wisselde naar de 'doe-vakanties'. En dan met name die waaraan spanning, sensatie, avontuur en risico zijn verbonden. Je hoeft de advertenties maar door te lezen, je hoeft je maar te verdiepen in de specialisaties van jongere reisbureaus om te zien dat het hier om een trend gaat. Kennelijk is het aantrekkelijk om avontuur te beleven en met gevaar geconfronteerd te worden.

Een essay door Suzanne Piët
Tekening: Sylvia Weve

Dat gold ook voor de beroeps-vervoerders die in Zweden een internationale conferentie bijwoonden Die zeiden onmiddellijk 'ja' op de uitnodiging om 's nachts bij daglicht te gaan wildwaterkanoën in Lapland. Met een vliegtuigje weg, veel alcohol, en toen kwam het moment van selectie. De een had het aan zijn rug, de ander was verkouden. Maar met een aldus gedecimeerd gezelschap is er onder vriestemperatuur wel gepeddeld. Het leverde een herinnering op aan moed en sensatie om nooit te vergeten. Daarbij vielen de herinneringen aan de inhoud van het congres in het niet.

Sensatievolle vakanties dus. Relatief gebeuren er weinig ongelukken, maar toch zijn deze vakanties niet zonder risico. Zo verongelukken per jaar 600 bergbeklimmers, maar dat weerhoudt velen er niet van om de bergen in te gaan. Er wordt gedoken, parachute-gesprongen, gevlogen, geski-board. Iedereen weet dat zelfs met gewoon skiën het ambulance-risico reëel is. Volgens de theorie van de cognitieve dissonantie - het mechanisme van rechtvaardiging achteraf voor mensen die iets anders doen dan wat ze geloven - horen zulke avonturiers te zeggen: 'De straat oversteken is minstens zo riskant'. En verdomd, vraag maar. Dat zèggen ze ook.
Maar dat is de rechtvaardiging. Als je vraagt naar het waarom, is het antwoord vroeg of laat: 'om de kick'. Daar heb ik heel lang genoegen mee genomen omdat ze er meestal zo vanzelfsprekend bij knikten. Maar wat is een kick eigenlijk? Een kick is een gevoelservaring is die wordt bereikt door een meer dan middelmatige prikkeling. De opwinding wordt vooral veroorzaakt wanneer een grens wordt overschreden. Een kick duurt maar kort en erna is er onmiddellijk behoefte aan méér.
Er zijn twee soorten kicks. Je kunt een kick krijgen door
passief iets 'koopbaars' te consumeren dat een kick belooft te geven: roken, drinken, eten, drugs, maar ook gokautomaten, loterijen en videospelletjes. Het gevoel duurt kort, daarna wil je wéér en méér. Je kunt ook heel actief een kick beleven door een inspanning te leveren waarbij je de grens van je eigen kunnen bereikt. Dat gebeurt bij het intensief sporten, maar ook bij spreken in het openbaar en risicovol ondernemen. En bij avontuurlijke vakanties.

Het woord 'kick' is afkomstig uit het Welsh en betekent: trappen met de voet, of figuurlijke varianten erop. Het is niet

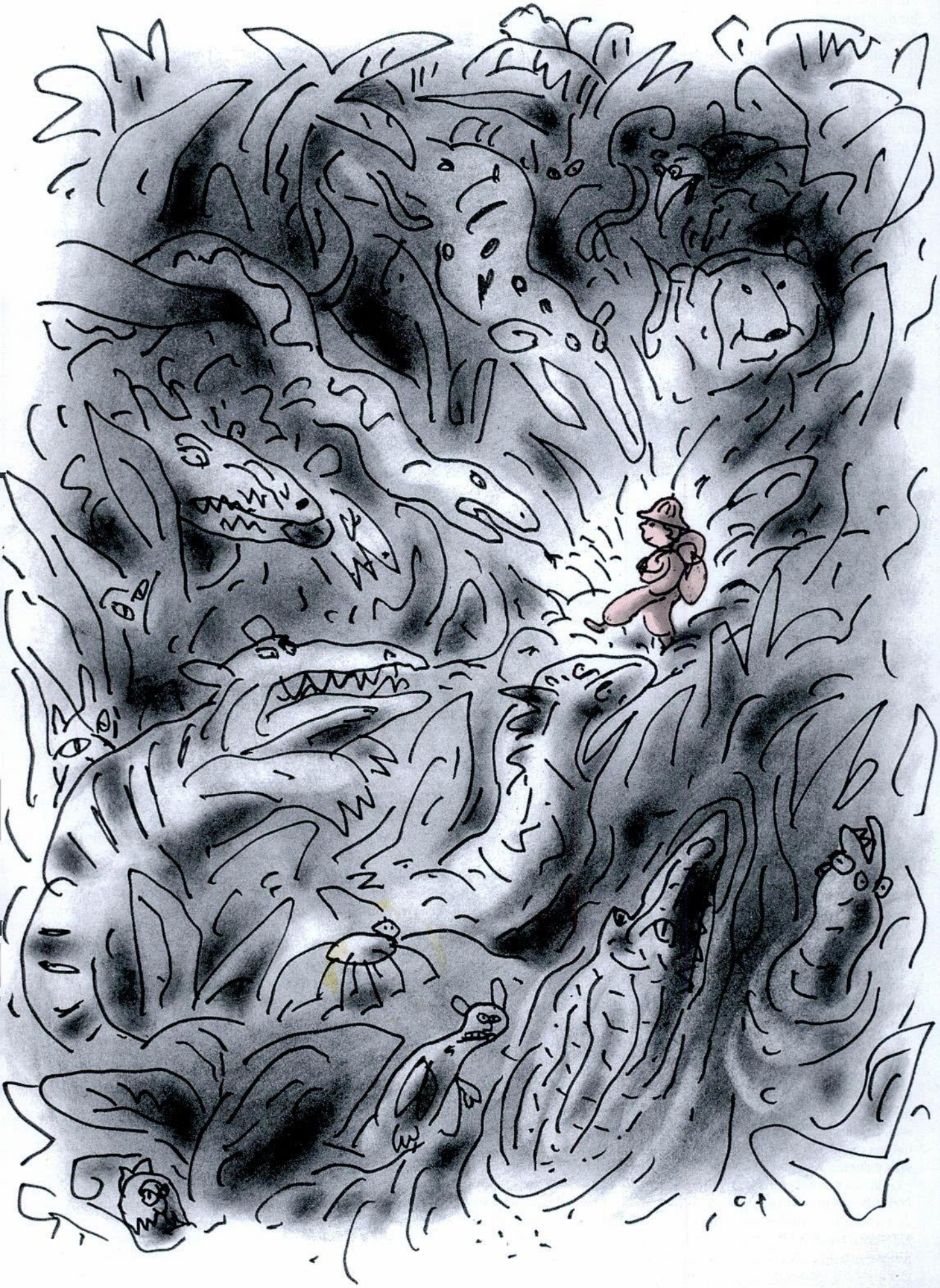

duidelijk waar het woord 'kick' in de huidige betekenis naar verwijst. De fysieke ervaring van een schokje is een mogelijkheid. Er is ook nog het woord 'kickshaw' dat schijnt te stammen van het Franse 'quelque chose', dus 'iets'. Het woord kickshaw betekent iets fantastisch of ongewoons.
Het woord 'thrill' dat vaak ter vervanging van 'kick' wordt gebruikt, heeft een Angelsaksische oorsprong en betekent 'gat'. Het gaat daarbij om het doordringen of doorboren in figuurlijke zin, om een scherpe heftige emotie, opwinding of verrukking. Dat is voor de kick zeker relevant.

Mensen hebben voor het beleven van een kick veel geld, inspanning en risico over. Is dat nou typisch een trend van deze tijd? Ja en nee. De oude Grieken vertoonden al behoorlijk gewelddadig amusement. En ook in de eindfase van de Romeinse beschaving kent men pregnante staaltjes. Het gaf toen blijkbaar ook al een kick om mensen zich te zien meten met leeuwen... Er zijn uit die tijd trouwens ook voorbeelden bekend van plunderende supporters, ook nu weer een bekend verschijnsel. Aan de andere kant valt uit de historie te leren dat het streven naar een kick een trend is die in golven komt en dat deze zich vooral voordoet aan het einde van een beschaving.

Een voorbeeld van een ontwikkeling. In de jaren vijftig bedacht ene Henk Bemboom, kruidenier uit het toen nog kleine en stille Slagharen, dat westerlingen uit de stad wel behoefte zouden hebben aan plattelandsgeneugten. Hij ontwierp een formule waarbij mensen niet alleen een huisje maar ook een pony huurden en oogstte daarmee groot succes. Er van uitgaande dat men behoefte had aan spanning, liet hij borden ophangen met de waarschuwing die zijn overigens makke beestjes gold: 'Pas op, niet voeren, wilde pony's'. Zijn park is inmiddels uitgegroeid tot één van de grootste amusementsparken van Europa. Toen zijn park nog geen *loopings* en andere instrumenten had om spanning te bieden, bedacht Bemboom al wel allerlei activiteiten om de sfeer erin te houden. Zo zei hij op zekere dag tegen zijn huisjeshuurders: "Mensen, ik zit met een probleem. Zoals u weet, heb ik wilde pony's uit Amerika. Ze staan nu in de wei, maar zij moeten op stal. Kunt u mij helpen de pony's te vangen?". Natuurlijk was iedereen reuze opgewonden en paraat om het avontuur aan te gaan. Henk Bemboom ontwikkelde zich mee in de groeiende behoefte aan spanning. Zijn park biedt nu toonaangevend buitengewoon 'griezelig' vermaak. Het is gesimuleerd gevaar. Het grote publiek valt hier blijkbaar voor, net als voor

voetbalwedstrijden en enge films. Dat dat publiek steeds zwaardere prikkels nodig heeft, komt omdat we, in tegenstelling tot vroeger, van vrijwel alles wel de oorzaak weten maar er nog steeds niets aan kunnen doen. Vroeger wisten mensen niets, maar stonden dichter bij een verschijnsel als de dood.
Het is vooral de ervaring van geen controle hebben die onze angst oproept. De hele maatschappij verandert, maar als individu hebben we daar maar heel weinig greep op. We leven in een wereld van regels, formulieren en voorschriften. De klok en de wet regelen ons leven. De mens is nog maar weinig een held! Het is deze angst voor de oncontroleerbaarheid van het bestaan die we met steeds sterkere prikkels proberen te verdrijven.

Het grote publiek zoekt dus prikkels. Ieder mens heeft prikkels nodig om emotioneel te overleven. Voor sommigen zorgt een puzzelboek al voor genoeg opwinding, maar anderen hebben meer nodig. Gevorderde prikkelzoekers zoeken reëel gevaar om even uit de problemen en gevoelens van alledag te zijn. Maar dan wel gevaar dat je kunt beheersen - in tegenstelling tot de problemen die je bijvoorbeeld als manager dagelijks tegenkomt. De vakantie-industrie biedt dit soort gevaar aan met een grote variatie aan risico-gehalte. Het rijden door woeste, ongerepte landschappen en bezoeken van vreemde volkeren is zonder meer avontuurlijk en kan een enorme kick geven. Daarnaast wordt trouwens ook nog vaak je grens van verdraagzaamheid naar je medepassagiers aangesproken. En wat te denken van ontberingen als in een tentje slapen en geen stromend water voorhanden hebben? Anderen zoeken nog meer uitdaging, nog meer risico, nog meer gevaar. Ook daarin voorzien de reisbureaus tegenwoordig: wildwater-varen in gevaarlijke rivieren, rotsen beklimmen in onbegaanbare gebieden, een bergtocht maken te paard op hoogtes waar je als mens niet kunt komen. Of een eenzame sledetocht in Alaska. Maar deze vakantie-bestemmingen kennen wel een reëel risico, ook al roemt men de deskundige leiding. Er kan altijd iets mis gaan.

Om echte gevaar te willen zoeken, moet de vakantieganger een beetje een sensatiezoeker zijn. Dat heeft te maken met de persoonlijkheid van iemand en doet zich in vier dimensies voor. Volgens de bedenker Zuckerman zijn dat achtereenvolgens:
Thrill- and adventure-seeking, het verlangen om aan buitensporten en andere activiteiten te doen, waarmee elementen van snelheid of gevaar zijn gemoeid.
Experience-seeking, het zoeken van een nieuwe ervaring via de geest en de zintuigen en via een onconventionele, onaangepaste levensstijl. Een voorbeeld hiervan is als je een vreemde stad wilt leren kennen, ook al loop je het risico om te verdwalen.
Disinhibition, het verlangen om bevrijding te vinden door sociale vrijheden, drinken, feestvieren en wisselingen in seksuele partners.
Boredom susceptibility, een hekel hebben aan herhaling, routinewerk, voorspelbare vervelende of saaie mensen en rusteloos worden als dingen hetzelfde blijven.

Verschillende soorten sensatiezoekers dus. De huidige vakantiemarkt biedt voor elk van hen wat wils. Er zijn reizen waarin je kunt dwalen of vreemde culturen kunt ontdekken. Er zijn reizen waarin je gedwongen wordt met vreemden op te trekken, voor sommigen ook een buitengewoon 'enge' ervaring. En er zijn in toenemende mate tochten voor de eerste categorie, de *thrill- and adventureseeking*. Eigenlijk moet je voor jezelf weten of je een sensatiezoeker bent. Want je moet soms echt afzien en angsten overwinnen om een kick te bereiken. Maar dan vind je ook wat je zoekt: een plezierige opwinding volgens Zuckerman. En hoewel er bij die activiteiten wel angst om de hoek kan komen kijken, denkt hij niet dat dat het doel van de vakantie is: 'Het is hun ongeneeslijk optimisme dat maakt dat de riskante onderneming hen meer plezier dan pijn zal bezorgen'.

Susanne Piët is psycholoog en communicatieadviseur. Ze is gepromoveerd op 'Het Loon van de Angst' en is auteur van 'De Kick'

Foto: (overlevingstocht) Harrie Timmermans/HH

Ooit sloeg **Marjan Slooter** (44) uit geldgebrek een jaartje haar vakantie over. Inmiddels is ze een bewuste thuisblijver die al vijftien jaar niet meer op vakantie is geweest. Vóór die tijd ging ze ieder jaar een paar weken naar Frankrijk, Spanje of Joegoslavië. "Eerlijk gezegd maakten die vakanties weinig indruk. Ik vond het wel leuk, maar als ik weer aan het werk ging, dacht ik na twee dagen al: 'Het lijkt alsof ik helemaal niet ben weggeweest!'."
Nu geeft ze haar vakantiegeld liever uit aan zaken die meer indruk maken. "Zo heb ik een paar jaar geleden op een middag een ballonvaart gemaakt. Zo'n zweeftocht door de lucht is een gewèldige ervaring, ik denk er nog iedere week aan. Veel vaker dan aan mijn vakanties."
Sinds twee jaar heeft Marjan als magnetiseur een kleine praktijk aan huis. Daarnaast werkt ze drie middagen per week als alfa-hulp in de thuiszorg. Ze woont alleen in een flat in Voorschoten, een kleine, groene gemeente in het midden van de Randstad. Een rijke gemeente ook, aldus Marjan. "Vier keer per jaar met vakantie gaan is hier echt geen uitzondering. Mensen in de buurt denken vaak dat ik uit geldgebrek niet met vakantie ga. Ze vinden me een beetje zielig. Maar als ze van mijn peperdure ballonvaart horen, snappen ze er niets meer van."
Vakantievierders zijn vaak weken van tevoren al druk. Met de planning van hun reis, het inpakken, tenten lenen en het in goede handen achterlaten van hun huis en de huisdieren. "En dan moeten ze ook nog om vier uur 's nachts op Schiphol zijn. Daar word je toch doodmoe van?", zegt Marjan. "Die moeite is het mij allemaal niet waard."

Als je iedere dag leuke dingen doet, heb je geen vakantie nodig

Marjan werkt zo'n vier tot zes uur per dag. "Daardoor raak ik nooit zó gestresst dat ik er eens nodig tussenuit moet. Als je iedere dag leuke dingen doet, heb je geen vakantie nodig. Ik heb iedere dag de tijd om op mijn balkon in de zon te zitten en te wandelen." Van haar vakantiegeld heeft ze een keer een sportfiets gekocht, waarmee ze haar post binnen een straal van dertig kilometer zelf rondbrengt. "Ik probeer steeds een andere route te nemen. Zo kom je op plekken waar je nooit bent geweest. Dat zijn kleine ontdekkingsreisjes in de buurt."
Ze vindt het gênant om vakantie te vieren in een arm land. "Als ik daar met mijn fototoestel en al mijn luxe op een terrasje zat, dacht ik: 'Ik stoor, ik hoor hier niet thuis'." Dat zelfde gevoel kreeg ze in de Dolemieten: "Daar was het zó mooi, zó woest, dat ik dacht: hier mogen geen mensen komen, daarvoor is het hier veel te mooi. Maar ik vrees dat het gebied nu vol met colablikjes ligt."
"Ik hoef niet met eigen ogen te zien hoe andere landen er uit zien. Ik lees mijn kranten, kijk televisie. Zo krijg ik informatie genoeg. Natuurlijk, mensen hebben altijd gereisd, gaan op zoek naar iets dat ze nodig hebben of dat ze willen weten. Daar heb ik niets op tegen. Maar dat is iets anders dan voor veertien dagen naar Thailand vliegen omdat je in de zon wilt liggen."

Tanny Dobbelaar

DE THUISBLIJVER

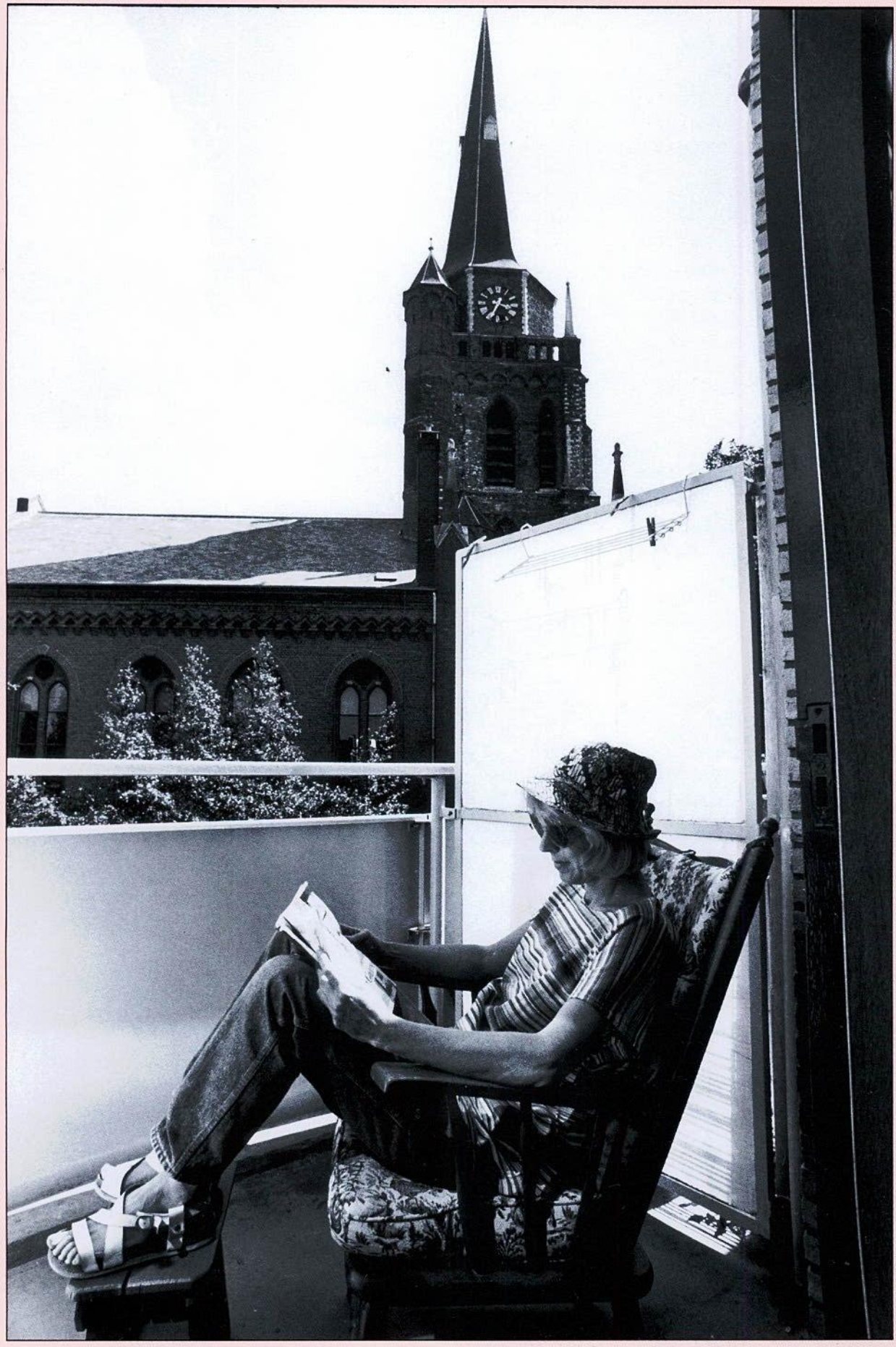

Foto: Chris Pennarts

Ingezonden mededeling

ISVW

Internationale School voor Wijsbegeerte

ZOMERCURSUSSEN

Juli:
Poëzie en filosofie
Sokratisch Gesprek

Augustus:
Chinese filosofie
Inleiding in de filosofie
Muziek rond 1900
Filosofische verdieping

Informatie:
Dodeweg 8, 3832 RD Leusden
Tel. 033-650700

JOSE VONK
IK BEN/IK WAS

De Dames uit Opzij gebundeld.
In de boekhandel *f* 24,90
UITGEVERIJ DE HARMONIE

DE NIEUWE ROMAN VAN FLEUR BOURGONJE

door Rik Zaal

De mooiste reis

Er was een forum en het ging over reizen en schrijven. Waarom schrijvers reisden, was de vraag om er even in te komen, en ik had opeens zin het definitieve antwoord te geven. Niet dat het een vlucht is, wat schoolkrantenredacteuren graag willen horen, of een hang naar het exotische, waarvan medewerksters van damesbladen bij voorbaat zijn overtuigd, of dat de schrijver al reizend zichzelf en nieuwe personages wil tegenkomen, het antwoord dat de meeste schrijvers zichzelf geven, nee, ik wilde het definitieve antwoord geven, welk definitief antwoord dan ook.
Zo'n soort zin die popsterren graag zeggen op de vraag waarom ze de wereld van de rock'n'roll zijn binnengegaan. 'Om bij de meisjes in de smaak te vallen' bijvoorbeeld, maar dan een andere.
'Omdat de mogelijkheid bestaat', zei ik, en ik geloof dat ik er nogal triomfantelijk bij keek.
'Ja...?' zei de voorzitter, half vragend, half aanmoedigend.
'Om te reizen', vervolgde ik. Het hele forum keek me nu half vragend aan. Had ik echt gezegd dat ik reisde omdat de mogelijkheid bestond om te reizen? Was dat niet wat weinig?
Ja, dat was heel weinig. Het was een klein antwoord, maar het was tenminste een definitief antwoord. En terwijl het forum verder praatte over allerlei andere redenen om te reizen, die allemaal heel interessant waren, ging ik opeens heel erg uit het raam kijken en kreeg ik steeds meer zin op op reis te gaan.
'En omdat ik vaak zo'n zin heb', interrumpeerde ik.
'Ja...?' zei de voorzitter.
'In reizen', zei ik.

Gelukkig sloeg het forum daarna een wat anekdotischer richting in. Wat de mooiste reis was geweest bijvoorbeeld. Ook bij die vraag had ik zin in een definitief antwoord en ik besloot te vertellen over een middag in Dresden nog niet zo lang geleden. Het was zo'n frisse, opgeruimde herfstdag waarop de zon drie van de vier minuten verschijnt. Zo'n dag die naar vredigheid ruikt en naar klein plezier. Ik had in het museum een schitterende Jan van Eyck, een prachtige Vermeer, een indrukwekkende Cranach en veel meesterwerken van Otto Dix gezien, ik was overdonderd op een nog net draaglijke manier, ik had een hoofd waarmee ik even moest gaan zitten. Dat kon goed in Dresden, want tegenover de kathedraal en de opera, iets boven de zogenaamde Terrassenufer van de Elbe, was een klein parkje met tafels, stoelen en twee kiosken. Bij de ene kiosk hadden ze Radeberger Pilsner, dat heel lekker is, en bij de andere was Nürnberger Bratwurst te koop, en dat is de lekkerste worst van heel Duitsland. Kleine witte worstjes zijn het, die kruidig smaken en tot bijna zwartwordens toe worden gegrild. In een soort tevredenheid die langzaam maar zeker groeide naarmate ik, ook langzaam maar zeker, meer worstjes en bier tot mij nam, heb ik daar vele uren gezeten in die zon die steeds niet echt wegging, in die stad die me steeds beter ging bevallen. Tot de opperste tevredenheid erop volgde.

'Maar', zei de voorzitter toen, want ik zat nog steeds in een forum, 'daarvoor hoef je toch niet op reis te gaan, om dat soort gevoelens te beleven?'
Ik moest hem tegenspreken. Die totale tevredendheid, die gelukzalige toestand van het gemoed, overkomt mij alleen op reis.
Waarom?
Ik weet het niet. Misschien omdat het een prettig idee is plezier mee van huis te kunnen nemen, het in den vreemde te kunnen laten groeien, en zo het kosmopolitische gevoel te krijgen overal op je gemak te zijn.
'Maar wat was nu echt uw mooiste reis?' hield de gespreksleider aan. Toen heb ik een ander definitief antwoord verzonnen.

Uit: 'Leve het toerisme! Vrolijke reisverhalen' door Rik Zaal. Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen. Prijs: f 17,90.

Vakantie in Nederland opnieuw duurder

Vakantie vieren in eigen land wordt opnieuw duurder. Vakantiereizen naar landen die zeer in trek zijn, worden daarentegen goedkoper.
Naar Portugal zijn dit zomerseizoen de tarieven bijna 14 procent lager dan vorig jaar. Spanje is 4,6 procent goedkoper. Daar staat tegenover dat vliegvakanties naar het nabije oosten duurder zijn geworden (bijna 9 procent). Reizen naar Afrika, Azië en Amerika blijft even duur als vorig jaar. De kosten van vakantie in Nederland waren vorig jaar al fors gestegen (10 procent). Dit jaar wordt de prijs van een Nederlandse accommodatie via een touroperator nog weer eens 6 procent duurder. Dit blijkt uit een gisteren gepubliceerd onderzoek van het Centraal bureau voor de statistiek (CBS), gebaseerd op de prijzene die touroperators in hun reisgidsen vermelden. Verder blijkt dat april een goede maand is om te reizen, omdat dan de prijzen het sterkst dalen (min 4 procent). De prijzen van de andere maanden buiten het hoogseizoen dalen gemiddeld met 1,7 procent. In het hoogseizoen stijgt het prijsniveau van juli met een procent, terwijl de prijzen in augustus onveranderd blijven. (Uit: Trouw)

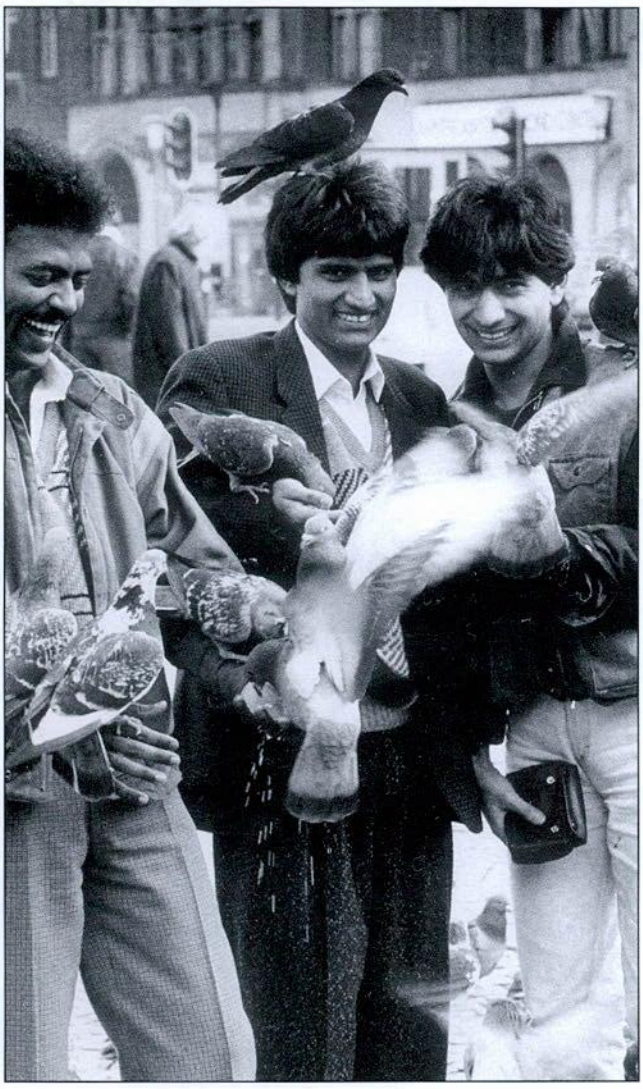

FOTO:BRAM DE HOLLANDER / HH

Ingezonden mededeling

Liever praten dan snijden

"Er is niks magisch aan hypnose, behalve dat de patiënt zelf deelnemer wordt aan zijn behandeling."
Dat zegt Dries Fortuin. Hij was bijna chirurg, maar vond snijden in mensen te gewelddadig. Met hypnose hielp hij kankerpatienten om prettiger te leven en te sterven. In ONKRUID vertelt hij hoe dat werkt.

In ONKRUID staan trouwens nog veel meer boeiende artikelen over alternatieve benaderingen van gezondheid en geneeswijzen.
Net als over meditatie, natuurlijke voeding, spiritualiteit en heilzame plantjes, om maar eens wat te noemen.

Hoofd in de wolken, voeten op het gras, dat is ONKRUID. Het enige blad dat net zo nieuwsgierig is naar New Age als jij. En net zo kritisch.

ONKRUID

BON om uit te knippen en op te sturen of te faxen naar:
ONKRUID, West 32, 1633 JC Avenhorn,
fax 02294 - 2315, telefoon: 02294 - 2800.

Jawel, ik wil wel eens even zien wat het grootste New Age-blad van Nederland en Belgie me te bieden heeft.

- ❑ Ik neem een half jaar proefabonnement voor ƒ 15,- of 300 Bfr.
- ❑ Doe mij maar lekker meteen een jaar-abonnement voor ƒ 35,50 of 680 Bfr. En ik krijg meteen een fascinerende vier-kleuren-astrologie-poster thuis.

Naam _____

Adres _____

Woonplaats _____

Humanist

DE CAMPING-GANGERS

Het i

Zeventwintig jaar komen ze al op deze camping. **Anne en Piet Hoogendorp** en hun zeventien leden tellende kroost en kleinkroost hebben op De Fransche Kamp in Bussum alles gevonden wat hun hartje begeert. In de grote stacaravan midden op de Bussumse hei is het behaaglijk wegzakken in de roze kussens, en er komt steeds weer wat lekkers op tafel. Kinderen en kleinkinderen wippen, niet gehinderd door de motregen, in en uit. Het is een luid gekakel: de diverse familieleden doen spelletjes, bemoeien zich met het gesprek, nemen elkaar op de hak of gaan hun eigen gang.
"Ik vind het juist lekker, dat lawaai", zegt Anne (57). "Ik hou van mensen om me heen." Wat dat betreft zit ze op De Fransche Kamp goed. Sinds deze 'achtertuin van Amsterdam' in 1932 met subsidie van de gemeente Amsterdam werd opgezet om de arbeiders uit de driehoog-achterwoninkjes wat zonlicht en boslucht te bezorgen, komen hier jaarlijks op 1 april bijna vijftienhonderd mensen hun honk voor het zomerseizoen opslaan. Dat gebeurt letterlijk: met vereende krachten worden de vastwandige tenthuisjes elk jaar opgebouwd, om in oktober ten behoeve van het herstel van flora en fauna weer te worden afgebroken. "Je bent elke keer met zijn allen een weekend hard aan het werk", zegt Piet (60), Jordanees en voormalig machinebankwerker. "Iedere hand helpt mee. De gepensioneerden en afgekeurden krijgen hulp van de rest. En daarna duik je met zijn allen verkleumd de kantine in. Dat is een heel amicale sfeer."

Anne en Piet zijn dit jaar voor het eerst overgeschakeld op een caravan. "Wel even wennen, we hebben ineens elektriciteit."
De camping - waar een groep kampeerders enkele jaren geleden zelf het heft in handen nam - is voor Anne en Piet een soort thuishaven geworden. "We hebben hier veel vrienden gemaakt, het is een hechte groep. Ze komen hier elk jaar terug en hun kinderen komen ook weer terug", zegt

gewoon altijd feest op de camping

Foto: Chris Pennarts

Anne. "Met z'n allen organiseren we van alles: maandag kaarten, dinsdag biljarten, donderdag sjoelen. Zelf zit ik in de klaverjascommissie. Om de haverklap wordt er een verkleedpartij of toernooi op touw gezet. Of we gaan er op uit, fietsen, vissen of vliegeren op de hei. Het is gewoon altijd feest hier."
Ook Piet, die zich thuis meestal verre houdt van sociaal gedoe en zijn tijd voornamelijk besteedt aan het oppassen op de kleinkinderen, bloeit op de camping op. "Hij wordt hier heel anders", verzucht een zoon. "We verwachten dat hij met de kleintjes zal optrekken, maar opa is veel te druk met commissie zus en club zo. Hij is de hele tijd op pad."
Behoefte om naar het het buitenland te gaan hebben ze niet, geen van allen. "Ze vragen me weleens, heb je geen zin om eens iets anders te doen met vakantie, dit is steeds hetzelfde", zegt Anne. "Maar nee, hoor. Ik zie hier elk jaar weer nieuwe dingen. Ik zie struiken groeien, de konijntjes groter worden. En de hei is prachtig. Moet je kijken wat een mooie den ik hier heb, hij heeft weer nieuwe topjes! De natuur hier is altijd anders, je raakt er nooit op uitgekeken."
"En als ik hier met mooi weer met mijn kleinkind op schoot bij 't zwembadje zit en ik kijk uit op m'n eigen Spaanse boulevardje, dan denk ik 'ik ben eigenlijk zo'n gelukkig mens'. Geluk en gezelligheid moet je zelf maken."

Jansen Schöttelndreier

In de jaren '70 was het voor elke weldenkende en zich links noemende burger absoluut uit den boze om op vakantie te gaan naar Griekenland. Daar heersten toen de kolonels. Die zijn allang weer verdwenen en de Griekse eilanden worden sindsdien overstroomd door hordes toeristen. In deze tijd zijn politieke kwesties of mensenrechtschendingen nauwelijks meer een reden om niet naar een land op vakantie te gaan. Zo speelt in Indonesië bijvoorbeeld de kwestie Oost-Timor, maar het was de afgelopen twee jaar één van de meest geliefde vakantielanden. De discussie over wat ethisch verantwoord is als het gaat om vakantie en reizen draait tegenwoordig niet zozeer om politieke zaken alswel om de ecologische en milieu-effecten van het toerisme. En steeds meer om de ontwrichtende effecten die het toerisme voor de lokale bevolking heeft. Duurzaam toerisme heet het hedendaagse antwoord op het oprukkende massatoerisme. Maar bestaat er wel zoiets als schoon en eerlijk reizen?

Het toenemende verla
naar schoon en eerlijk

door Mirre Bots

Foto: Chris Pennarts

gen
eizen

Het is met vakantie net als met auto's. Beide zijn een produkt van deze tijd en niet meer weg te denken. Voor hoeveel problemen ze ons ook stellen en hoeveel schadelijke effecten ze ook hebben voor mens, natuur en milieu, we zullen er niet zo maar afstand van doen. Daarvoor zijn het te zeer verworven zaken waar we recht op menen te hebben. En waar we ook niet meer zonder denken te kunnen. We gaan op vakantie voor ons plezier, onze ontspanning en rust; of om onze horizon te verruimen. Maar niet om onszelf te veel kritische vragen te stellen. En het liefst willen we ook niet te veel door anderen aan onze kop worden gezeurd dat onze vakantie de gastlanden niet altijd ten goede komt. Bijvoorbeeld omdat de toeristen een enorme berg afval achterlaten of omdat door het massale toerisme het ecologisch evenwicht wordt verstoord.

Dat maakt de discussie over wat nu wel of niet wenselijk is waarschijnlijk ook zo moeizaam. Want bij iets dat zo met plezier en ontspanning wordt geassocieerd, willen we liever niet te veel vraagtekens zetten.

Ton van Egmond, docent aan de Hogeschool voor Toerisme en Verkeer in Breda en auteur van diverse kritische boeken over het toerisme, heeft ook de ervaring dat de vraag of men wegens de toestand van de mensenrechten niet naar een bepaald land op vakantie te gaan, anno 1994 aboluut niet leeft. "Het toerisme is wat dat betreft toch een tamelijk cynische aangelegenheid, vrees ik. Toeristen houden vaak alleen maar rekening met hun eigen belang. Zo gauw als het voor hen in een land veilig is, gaan ze erheen. En dat dit voor de bevolking ter plekke soms niet het geval is, deert de meesten eigenlijk niet." De enige uitzondering hierop was Zuid-Afrika, dat vanwege z'n Apart-

heidsregime massaal in de ban was gedaan. Daar kon men met goed fatsoen absoluut niet heen. Nu - na de vrije verkiezingen - wordt het land misschien een aantrekkelijk oord voor toeristen.

De enige die zichzelf de afgelopen jaren consequent kritische vragen stelden over het toerisme waren Derde-Wereld Organisaties. Wel hadden zij meestal de neiging om erg eenzijdig te zijn. Volgens hen was toerisme naar de Derde Wereld een kwalijke zaak en kon eigenlijk helemaal niet. Net zoals de grote touroperators en reisorganisaties altijd alleen maar de voordelen van het toerisme roemen, hebben deze organisaties altijd hun tegenargumenten paraat.
De belangrijkste zijn dat de deviezen grotendeels naar de westerse landen en touroperators terugvloeien, dat er ten gunste van de toeristische sector geld wordt onttrokken aan de andere sectoren van de economie die gericht zijn op de basisbehoeften van de lokale bevolking. En dat toerisme nogal eens tot een ontregeling van de traditionele samenleving leidt, tot een uitverkoop van nationale cultuurschatten en tot een toename van de sociale tegenstellingen.
Bij dat laatste argument tegen het toerisme wees men naar het ontstaan van krottenwijken in de nabijheid van toeristische centra en ongewenste bijverschijnselen als bedelen, kleine criminaliteit en prostitutie. Maar ook het stijgen van de prijzen van de eerste levensbehoeften, zodat deze voor de lokale bevolking bijna niet meer te betalen zijn en het schaars worden van de natuurlijke hulpbronnen vormen argumenten tegen het massale Derde Wereldtoerisme. Zo heeft de lokale bevolking soms amper water om zich te wassen, terwijl de toeristen overvloedig douchen en baantjes trekken in het zwembad bij hun hotel.

Vanuit ecologisch oogpunt kun je beter de trein naar een Spaans strand nemen dan het vliegtuig naar een Derde-Wereldland om daar van de ongerepte natuur te genieten

Hoewel veel van deze argumenten zonder meer kloppen, ligt de zaak volgens Ton van Egmond toch iets genuanceerder en complexer dan de fervente tegenstanders ons willen doen geloven. "Zo zijn niet alleen in Mexico, Thailand en de Filippijnen mensen van hun grondgebied weggebulldozerd, omdat er grote toeristische projecten of hotels neergezet werden. Ook in Europese landen zijn lokale vissers voor het toerisme van hun stranden verdreven. En ook hier zijn traditionele samenlevingsvormen of dorpen binnen zeer korte tijd door het toerisme overvallen en totaal op hun kop gezet. Dat is niet alleen voorbehouden aan de Derde Wereld."
Hij vindt ook dat de schuld te makkelijk bij het massatoerisme wordt gelegd als de veroorzaker van alle kwalijke effecten van het toerisme. "Als iedereen nú kleinschalig op vakantie zou gaan, zou de ramp echt niet meer te overzien zijn. Want dan is niets in de wereld meer veilig. Het voordeel van het massatoerisme is dat het sterk op één plek geconcentreerd is waardoor het minder schade aan de lokale cultuur en economie toebrengt dan wanneer het kleinschalig verspreid over het hele gebied zou plaatsvinden. Bovendien zijn door die sterke concentratie de schadelijke effecten van het toerisme makkelijker te beheersen. Neem bijvoorbeeld het grote toeristenoord Cancun in Mexico, dat een miljoen bezoekers per jaar trekt. Hier wordt een enorme

Duurzaam toerisme brengt zo min mogelijk schade toe aan het land en het milieu, en verstoort zo min mogelijk de sociale structuur van de plaatselijke bevolking

Bij de foto:
Toeriste omringd door verkopers op strand op Bali

je met een gewone georganiseerde reis meegaat", vult Grada Hellman, medeoprichter van Multatuli Travel, aan. "Mensen geven dat vaak ook als reden aan als ze bij ons boeken: ze houden niet van luie strandvakanties of alleen de bekende toeristische attracties bezoeken, maar willen echt iets van het land zien. Op eigen houtje lukt dit echter niet zo gemakkelijk. De manier waarop wij dit doen, spreekt hen aan. Zo zullen wij ook nooit voor een paar uur een dorpje aandoen, zoals je vaak ziet met een toerbus die voor twee uur wordt uitgeladen waarna iedereen er rondstruint en weer snel is vertrokken. Wij blijven er op z'n minst één of twee nachten slapen. En ook door het gebruik van een lokale reisleider kan er meer contact met de bewoners ontstaan."

Multatuli Travel heeft bewust geen ecostempel op haar reizen gezet. "Want", zo zegt Freek ten Broeke, "wij stellen de mens meer centraal dan het milieu. Al zullen we tijdens de reis natuurlijk proberen om zo vriendelijk mogelijk te zijn voor het milieu en zo min mogelijk afval achter te laten." Zo is vliegen voor hen nooit een punt van discussie geweest, want uiteraard zullen degenen die op het gebied van het milieu nog roomser willen zijn dan de paus, zelf wel met dit argument komen aanzetten. Freek ten Broeke: "Behalve veel enthousiaste reacties krijg je inderdaad van twee kanten kritiek. Voor de een gaat wat wij doen veel te ver, terwijl het voor de ander weer niet ver genoeg gaat. En bij dat laatste hoort zeker het per vliegtuig reizen. Wij vinden het echter niet reëel om mensen in deze tijd te zeggen dat ze niet mogen gaan vliegen. Ze gaan toch, want ze laten zich dat niet dicteren. Daarnaast neemt het zakelijk vliegverkeer veel meer vluchtbewegingen voor z'n rekening, met name voor korte afstanden binnen Europa. Zo gaat er op Schiphol alleen al 15 keer per dag een vlucht naar Parijs. Wij zijn wel voorstander van een veel bewuster gebruik van kilometers, maar dan over de gehele linie. Niet alleen voor de toerist."

Grada Hellman: "Mensen gaan in grote getale op reis, laat ze dan op een zo verantwoord mogelijke manier gaan. Daar hebben we een aantal uitgangspunten voor bedacht. Of we die altijd even goed in de praktijk kunnen brengen, zullen we nog moeten bewijzen. Maar we streven het wel na. In Kenya is ons dat bijvoorbeeld niet gelukt, en we hebben die reis dan ook voorlopig laten vervallen."

Het eerste begin is in ieder geval gemaakt door Multatuli Travel. Ook in de vorm van een prachtig uitgegeven brochure. Behalve dat die veel deugdelijke informatie geeft, waardoor ze heel anders oogt dan de gelikte vakantiefolders, straalt de brochure ook veel plezier uit. Je krijgt echt zin om zo'n reis te gaan maken. En dat is volgens Freek ten Broeke precies de bedoeling. "We willen geen moralistisch vingertje heffen en ons tegen anderen afzetten, maar aangeven hoe het wél kan. Het is één van de manieren - niet de zaligmakende manier die alle problemen die er aan het toerisme zitten, ineens oplost. Zo hebben we ook geen punt gemaakt van politieke of mensenrechtkwesties, want als je dat doet kun je nog maar naar weinig landen. Zelfs Engeland komt er in het rapport van Amnesty International slecht vanaf als het om mensenrechten gaat."

Ton van Egmond staat sympathiek tegenover het initiatief van Multaltuli Travel en hij gelooft ook zeker dat er een markt voor is, al zal het volgens hem wel een marginale zaak blijven. "Het zal niet worden overgenomen door de grote reisorganisaties, want deze hebben heel andere belangen. Die willen toch vooral goedkope accomodaties bieden en herkenbare, dus westerse reisleiders. Maar er is een groeiende groep veelal milieubewuste consumenten die hier belangstelling voor zal hebben. Meestal zijn ze hoog opgeleid en hebben al veel verre reizen gemaakt. Voor hen is de discussie over wat hun vakantie voor anderen betekent erg actueel. Zij zullen het een uitkomst vinden dat ze nu een reis kunnen maken die niet alleen hun eigen genoegen dient, maar die ook ten goede komt aan de bevolking van de door hen bezochte landen." En zo kan, wie wil in 1994 met een schoon geweten op vakantie. ●

Foto: Michel Szulckrzyzanowski

DE CURSUSGANGER

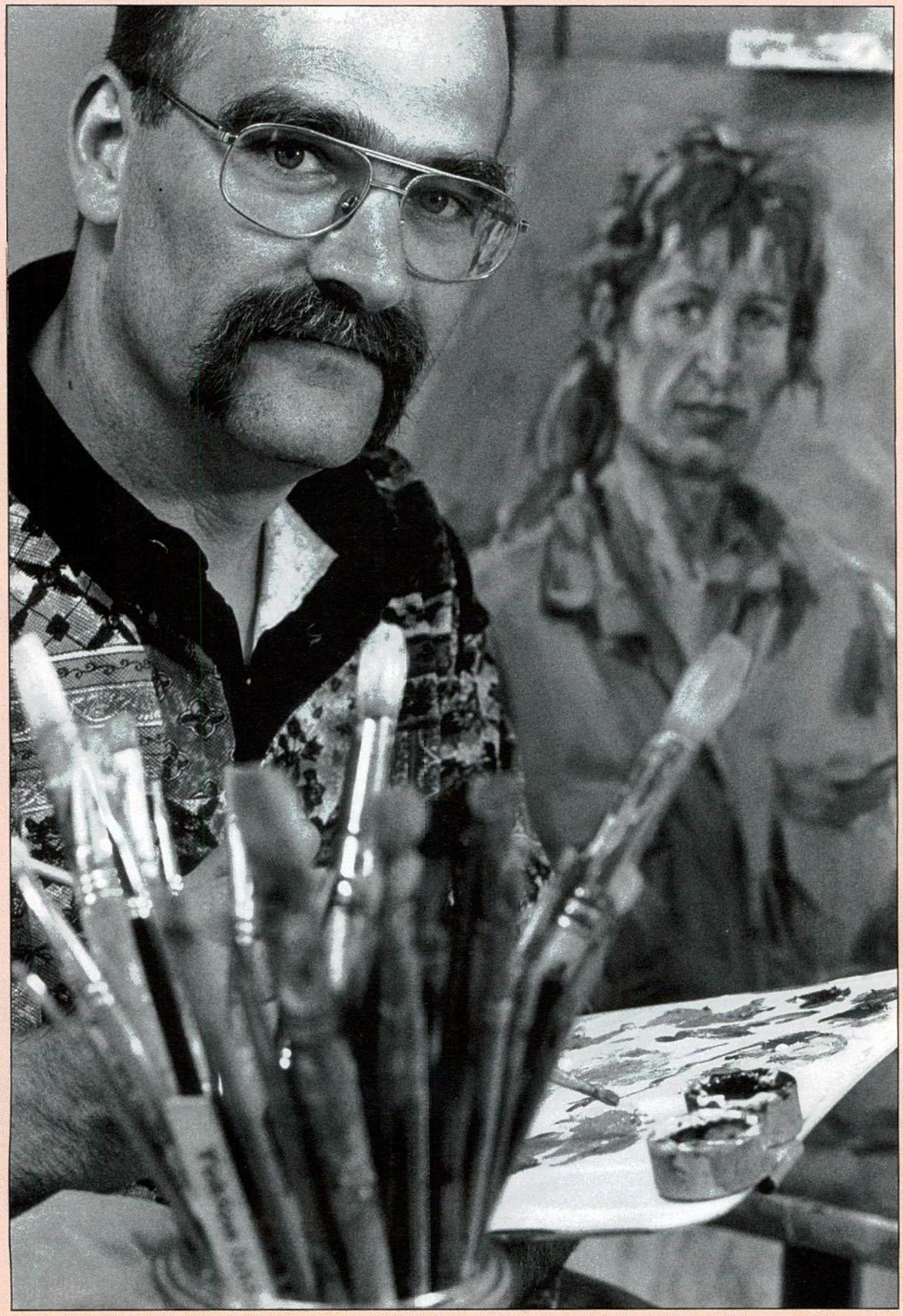

Foto: Chris Pennarts

Frans van den Heuvel (43) volgt al tien jaar lang teken- en schildercursussen in hetzelfde dorpje in het Franse departement La Drôme. In de herfst gaat hij weer. Hij verheugt zich nu al op het licht en de kleuren. "De cypressen zullen weer knalgeel zijn, geweldig." Van den Heuvel vindt het prettig om op vakantie met gelijkgestemden met kunst bezig te zijn. "Die saamhorigheid, hè. En de omgeving is prachtig: deels bergachtig, maar er zijn ook vlakke, rustige stukken."

Om negen uur krijgen de cursisten ontbijt. Van tien tot twaalf en van twee tot vier gaan ze tekenen en schilderen - meestal buiten, bij slecht weer binnen. De rest van de dag wordt volgens Frans vooral besteed aan eten. (Lachend): "Heerlijk, 's middags een vijfgangendiner, 's avonds weer met een fles wijn erbij. Dat is bijna het leukste van het hele verhaal. Je hebt het verschrikkelijk gezellig met z'n allen. Er gaan dan ook veel alleenstaanden mee, soms mensen die al een paar jaar niet meer op vakantie durfden."

Tekenen is meer dan een hobby voor Frans. Hij verdiende zijn brood als tekenleraar op een scholengemeenschap in zijn woonplaats Wijchen. Totdat hij 's nachts een keer in een sloot stapte en zijn nek brak. Sinds die tijd zit hij in een rolstoel. Met behulp van een speciaal voor hem vervaardigd apparaatje kan hij zijn rechterhand stil genoeg houden om te schilderen. Dat gaat goed. Zo goed zelfs, dat hij een jaar of vijf geleden besloot om zich als zelfstandig kunstenaar te vestigen.

Hij wijst op een schilderij van een dikke vrouw. "Dat is Martine le Grand, zij heeft een winkeltje in het dorp. Aan het einde van de cursus is er altijd een expositie in het dorpshuis. Toen de dorpsbewoners er lucht van kregen dat Martine was geschilderd, kwamen ze in grote drommen kijken. De burgemeester hield een toespraakje en zei dat wij zo'n prettig slag toeristen waren. Andere toeristen hebben nogal eens een *air* alsof het hele dorp van hun is, zie je. En wij zitten gewoon rustig te tekenen."

Op vakantie experimenteer ik veel meer met schilderen

"Zie je dat schilderij daar? In Frankrijk geschilderd. Het is een impressie van de dinsdagavonddans van de cursisten. Dat werk betekende voor mij echt een doorbraak. Van nature ben ik een nogal precieze, exacte schilder. Ik maak veel portretten, en die moeten lijken, hè. Maar ik zat eigenlijk te vast in die aanpak. Bij dit schilderij hanteerde ik voor het eerst een lossere stijl. Pas toen ik die vrijheid had, durfde ik het als zelfstandig kunstenaar aan."
Het plezier, de gezelligheid, de omgeving, het lekkere eten, allemaal redenen waarom Frans steeds weer meegaat. Maar leert hij als professional nog wel wat op zo'n cursus? "Jawel. Op vakantie experimenteer ik veel meer. En als ik vastloop, roep ik de docent erbij. Je kunt ook veel leren door naar anderen te kijken. Vorig jaar ging er een oudere man mee. Hij schilderde de lucht, de bergen, de huizen en de cypressen zoals hij ze zag. Maar gaandeweg maakte hij het doek steeds abstracter, zodat er op het laatst alleen nog maar een spel van kleuren en vlakken over was. Dat vond ik zo verbluffend knap! Daar leer ik zelf weer van."

Marjan Slob

Wat is het ergste dat u ooit op vakantie is overkomen? Stuur ons uw mooiste anekdote over uw grootste vakantieleed. Dat was de oproep die de redactie in de laatste twee nummers van de Humanist deed. Helaas, slechts een handvol lezers reageerde - de meesten in veel meer woorden dan de vereiste 150. Toch op deze pagina enig waar gebeurd vakantieleed, met zelfs één positieve ervaring. Heel veel dank aan alle inzenders!

(Ingezonden mededeling)

Bekijk het ook eens van een andere kant

BRES

Tweemaandelijks tijdschrift over keerpunten in Mens en Cultuur

Nu in de winkel met:

✳ir Allerd Stikker over: Milieu in perspectief

✳De paranormale kermis

✳De vrouw en haar natuur

✳Verborgen patronen in relaties

Let op:
In het juni/julinummer een genereus **cadeau-aanbod** voor nieuwe abonnees!

Sprong in het duister

Excursie naar de Sahara; rit op een dromedaris; het opkomen van de zon; daarna terug naar Sousse met de bus. Onvergetelijk! Maar het weer slaat om..
Regen en wind. De weg naar Karouan. Normaal leidend door een droge rivierbedding. Nu: een schuimende kolkende watermassa.
De chauffeur Habib en de reisleider Ali kiezen voor doorrijden. Het water klotst tegen bumper en zijkanten van de bus. We zakken weg. Scheef. Gegil. Paniek. Habib opent het raampje van de cabine. We zitten muurvast. Ali zegt: "No panic. Alles komt goed." Het wordt donker. Stilte. Je voelt de doodsangst.
Jongens van de overkant waden door het kolkende water. Habib schreeuwt om politie. Eindelijk. Agenten ploegen door het schuimende water. De bus moet leeg. Daar nadert een vorkheftruck. De eersten moeten door het raampje, via de voorband van de truck in de cabine klimmen. Er kunnen er maar een paar in. Dat duurt te lang. Een man van 72 stort in het water. Kopje onder. Iedereen schreeuwt. De man heeft een shock. Eindelijk een brandweerauto. Een soort veewagen met een laadbak, waarom een primitief hekwerk. In de bak graatdunne Tunesische jongens. Zij moeten ons oudere en zwaardere mensen naar boven hijsen. De agenten tillen ons op de schouders de bus uit en sjouwen ons naar de wagen. Als we maar niet horizontaal thuis komen, denk ik in paniek.
Daar is mijn man. Ook opgehesen. Hij toont me een in angst afgerukt epaulet van een uniform. Het is nog steeds noodweer als we weer onderweg zijn. Een armoedig hospitaaltje. Misschien een kop thee? Een kop soep? Nee... er is niets. Alleen een houtskoolvuurtje voor je handen. En veel lijsten die ingevuld moeten worden. Na uren: vervoer per ambulance naar een cafetaria. In groepjes. De man met shock in bruine pij. Eindelijk iets heets om te drinken. Een vrouw valt flauw.
Burgemeester en hoge pief van het gouvernement informeren naar hoe en waarom. Habib en Ali moeten hun papieren afgeven. Ze hebben met 50 mensenlevens gespeeld. Dat is niet niks. Passagiers verdedigen hen in hun beste Frans. Toch bekwame, heel aardig mensen, ja? Alleen hun keuze was niet de juiste. Maar goed geprobeerd. Iedereen wilde op tijd thuis zijn met dit weer. Uiteindelijk krijgen Habib en Ali hun papieren weer terug. Met tranen in hun ogen. Ze houden hun baan. Iedereen is erg opgelucht. Er wordt geklapt.
Terug in het hotel praten we de hele dag praten om de angsten kwijt te raken. Op de Tunesische televisie wordt het ongeluk vermeld.

Trees Lettenmeyer-Schouten (Alkmaar)

Lifters

Wij kampeerden bij Anduze aan de Gardon aan de rand van de Cevennen. Met de volgepakte Somerset waren we daar gekomen. Op een ochtend reed ik alleen naar St-Jean-du-Gard om iemand op te zoeken. Er stonden twee mannen aan de weg, beiden met een broekspijp omhoog om de duim kracht bij te zetten, zoals vrouwelijke lifters wel doen. Ik vond dat leuk en nam ze mee met drank-en-knoflookwalm en al. Ze wilden naar een priester, die een huis had waar ze konden logeren. Het adres stond op een papiertje. Ze vertelden dat ze uit de gevangenis waren ontslagen en naar ik begreep, had de een wegens moord en de ander wegens een roofoverval gezeten. Over de stoelleuning hangend vroegen ze of ik geld bij me had en toen werd het mij onbehaaglijk te moede. Ik vond na lang gezoek het tehuis en ze stapten stommelend uit zonder te bedanken. Ik veegde met trillende hand mijn voorhoofd af.

H. Bonger (Amsterdam)

Over de grens

Een spinnetje zit op mijn tandenborstel. Terwijl ik ernaar kijk zit het plotseling in de wasbak. Het is zo'n springspinnetje. In de tent liep er een rustig over het papier van de kaas. Bij de rand aangekomen zat het ineens op de jampot, een handbreedte verder. Het verdwijnt hier en verschijnt daar. In de grote, gladde wasbak kan het niet ontkomen. Ik wil het helpen, zodat zich niet herhaalt hetgeen me in de douchecel overkwam.
In de voetenbak lag een sigarettepeuk. Toen ik de douche aanzette fladderde het op. Een nachtvlindertje bleek het te zijn. Warme waterdruppels vielen op zijn poedervleugeltjes. Ik wilde het laten drogen in de zon, maar het werd met het water afgevoerd.
Nu zal ik het spinnetje redden. Voorzichtig werk ik het omhoog. Plotseling is het er niet meer. De kraan lekt. Ik raak van streek. Mijn leven wordt gewogen bij de dood van twee insecten.

Jan Hilarius (Castricum)

Verdwaald in de jungle

Wij zijn met z'n tweeën op vakantie in Indonesië. Bij Berastagi, een aardige plaats in Midden-Sumatra, wilden we de Sybayak beklimmen. Twee uur bergop werd ons gezegd door de Toeristeninformatie en twee uur bergaf.
Bergop was het stralend weer. Het pad er naar toe, werd, naarmate we hoger kwamen, steeds minder begaanbaar. Een prachtig uitzicht op het kratermeer. Toen echter begon het te regenen en werd de terugweg door mist en regen aan onze ogen onttrokken.
Het eerste stuk aan de andere kant naar beneden, liep via een soort stenen trap. Daarna hield deze op en waren we verdwaald. Toen zijn we naar de bergbeek gelopen, die we hoorden stromen en besloten via deze weg af te dalen, omdat bij water altijd mensen wonen.
Als we niet via het water konden, dan doken we de jungle in, die we glijdend en glibberend afdaalden, weer richting waterkant. We hebben gezwommen, geklommen en zijn tenslotte vijf meter in een waterval naar beneden gesprongen om maar uit de jungle te komen. We wisten van geen tijd meer (alles onderweg verloren), maar wilden er in ieder geval voor het donker uit zijn. Nog net voor het donker, bereikten we de bewoonde wereld, ontveld en bebloed, maar zielsgelukkig.
Moraal: Ga nooit in een vreemd land, zonder betrouwbare gids of kennis van het weer, de natuur in.

Maria van Bergen (Leiden)

Dat was ik

Op een wandeling langs het strand, ontmoette ik een Nederlands echtpaar. De gebruikelijke vragen volgden: waar woon je? In Utrecht, ik in Rotterdam. O, zei de vrouw, wij woonden in de oorlog ook in Rotterdam. Zij noemde de straat, waaruit bleek dat wij dicht bij elkaar gewoond hadden en vele gezamenlijke kennissen hadden. Toen begon een gesprek, dat ik nooit zal vergeten. Ken je Jo V. was mijn vraag. Zij: O, zeker, ze was mijn vriendin in de oorlogstijd. Ik weer: Jo V. zal ik altijd dankbaar blijven; zij heeft in de periode van november 1944 mij een geweldige dienst bewezen. Alle mannen waren naar Duitsland getransporteerd, er kwam geen melkman en er was ook geen melk. Mijn dochtertje was vijf maanden oud en ik had zelf geen moedermelk voor haar. En toen kwam de reddende engel Jo V. Zij vertelde dat een vriendin van haar pas een baby had en moedermelk in overvloed. Bij haar heeft Jo toen verschillende malen een flesje melk gehaald voor mijn kindje.
De Nederlandse vrouw op het strand vroeg: Weet je ook wie die vrouw was? Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik dat niet weet, zei ik. Die vrouw, repliceerde zij, was ik. Na 33 jaar kon ik haar alsnog bedanken. Vanaf die tijd zijn wij de beste vriendinnen.

A. Endenburg-V.d. Stelt (Rotterdam)

Die gekke Hollanders!

Een gezellig terras aan de Italiaanse Rivièra. We konden onze auto in de gaten houden, totdat er een busje voorschoof. De chauffeur en zijn maat begonnen driftig van alles in te laden. Dat het de volledige inhoud van onze auto betrof, wisten we toen nog niet. Maar daar kwamen we snel genoeg achter. Alles weg. Echt alles. Aangezien ik dit in mijn nachtmerries voorafgaande aan onze vakantie al dikwijls had meegemaakt, wist ik precies wat me te doen stond. Eén telefoontje naar Nederland en onze beste vriendin, die op ons huis paste, liet direct alle giro- en bankrekeningen blokkeren.
Vrienden trokken gelijk de portemonnee: twee flappen van 100.000 lire, zo'n drie honderd gulden. Daar moesten we toch mee thuis kunnen komen. Tent afgebroken, inpakken en wegwezen. In Milaan gingen we benzine tanken. Ik zit, nog steeds stijf van de schrik, in de auto met die twee flappen in m'n handen geklemd. "Toe", zegt mijn man sussend, "geef me er nu maar één, ik moet de benzine gaan betalen". De pompbediende pakt het biljet van mijn man aan, draait zich om, draait zich weer om en geeft mijn man het biljet terug met de woorden:"Ik ga het oliepeil nog even voor u nakijken. Betaalt u straks alles maar in één keer". Wat vriendelijk van die jongen toch! Mijn man geeft mij het biljet van 100.000 lire terug. Denkt hij. Aha, u raadt het al. Ik wijs vol afgrijzen naar een biljet van 10.000 lire, omgerekend ongeveer 15 guldens. Ach ja, een nul meer of minder, wie ziet dat nu? Ik natuurlijk weer. Ik begin hysterisch te huilen, mijn man wordt spierwit, en kan zelfs boos worden in het Italiaans. Mijn man belt de politie. Die moet nog veel harder lachen. Die gekke Hollanders ook. We willen dan zondermeer wegrijden - de benzine is met deze wisseltruc wel tweemaal betaald. Maar we blijken inmiddels te zijn ingesloten door het voltallige personeel van het benzinestation en moeten onze tweede flap van 100.000 lire aanbreken om de benzine te "betalen" en weg te kunnen komen.
De rest van onze vakantie hebben we heerlijk in ons eigen huis met de deur op slot en de regen kletterend tegen de ramen lezend doorgebracht.
De moraal van dit verhaal? Ik zou het zo gauw niet weten. Bovendien kan ik er eigenlijk nog steeds niet echt om lachen.

Janna Heines (Assen)

Hij zorgt voor alles

Hij stelt de paklijst samen, zij pakt in. Hij controleert, zij pakt opnieuw in. Hij schaft zich een schoudertas aan, water-, snij-, en brandbestendig voor reisdokumenten en betaalmiddelen. De auto krijgt een garagebeurt, wordt gepolished en tegen inbraak beveiligd. Reisdoel: zongegarandeerd. Geen risico's, hij zorgt voor alles. Ze gaan welgemoed op weg. De grens-controle verloopt vlekkeloos.
De vakantiestemming zit er goed in. Tegenliggers wuiven, zij wuiven terug.... Tot háár het enthousiasme duidelijk wordt. Op de glanzende motorkap ligt de weldoordachte schoudertas. De open klep wappert vrolijk op en neer. Voorzichtig maakt zij hem er op attent. Hij remt abrupt, stormt de auto uit, pakt de tas, controleert de inhoud en verbleekt. Weer achter het stuur vangt hij de terugweg aan, speurend van wegdek naar berm. Er wordt niet meer gewuifd. De papieren worden gevonden, eergevoel enigszins aangetast maar humor overwint.
Moraal: Fouten kunnen van de mens meer mens maken

Krijnie van der Laan (Zwolle)

Ingezonden mededeling

MULTATULI
TRAVEL
verantwoorde
reizen naar
INDONESIË
THAILAND
met respect voor bevolking, cultuur en milieu.
In samenwerking met lokale ontwikkelingsorganisaties.
LID SGR
BEL 020-6277707

Nederlanders: een reislustig volkje dat het het liefst dicht bij huis zoekt

De Nederlander vindt vakantie heel belangrijk en is bereid daar iets anders voor te laten staan. Of zoals Gerard Couvreur, directeur van de Vereniging van ANVR-reirorganisatoren het zegt: "Vakantie wordt als een recht gezien, een verworvenheid. Uit onderzoek blijkt dat mensen eerder bezuinigen op duurzame goederen dan op hun vakantie. Liever stelt men de aanschaf van een nieuwe auto of nieuwe bank uit dan een vakantie te missen."
Dit wordt beaamd door Willem Buitelaar van het Nederlands Bureau voor Toerisme. Dit bureau houdt zich bezig met bevordering van toerisme in en naar Nederland. "De vakantie staat heel hoog op het verlanglijstje van de Nederlandse consument. En wanneer het economisch wat minder gaat, willen mensen wel concessies doen. Dan gaan ze minder ver of blijven in eigen land. Maar hun vakantie er helemaal aan geven, doen ze niet graag.

door Simone Jacobus

Sinds de jaren zestig - toen het fenomeen vakantie langzamerhand van voorrecht voor de rijken tot gemeengoed werd - is de reisindustrie in Nederland enorm gegroeid. Couvreur: "In de jaren zeventig had je groeicijfers van twintig tot vijfentwintig procent. Dat is nu verleden tijd. Maar de markt groeit jaarlijks nog wel met een paar procent." Die markt is gigantisch, zowel als het gaat om uitgaand als om inkomend toerisme. Volgens het ministerie van Economische Zaken besteedden de Nederlanders in 1992 ruim 16 miljard gulden aan vakanties in het buitenland. In eigen land lag in datzelfde jaar de omzet in de toerisme-industrie op 35 miljard. Willem Buitelaar: "Van die 35 miljard gulden werd 8.7 miljard opgehoest door inkomend toerisme, door buitenlanders dus. De Nederlanders zelf hebben 27 miljard gulden uitgegeven. Daar zit alles bij: van vakanties tot dagtochtjes."

Terwijl ons land al enige jaren met een economische neergang kampt, blijft het toerisme dus een belangrijke bron van inkomsten. Willem Buitelaar: "Op het moment zijn er in Nederland 260.000 mensen werkzaam in de toeristische sector en hebben 45.000 bedrijven met toerisme te maken."

Het leeuwedeel van de bestedingen in eigen land komt voor rekening van de Nederlanders. Van de buitenlanders die hier vakantie houden, vormen de Duitsers samen met de Britten en de Belgen de grootste groep. Bij elkaar zijn zij goed voor 56 procent van de buitenlandse toeristen die Nederland jaarlijks aandoen.

Die buitenlandse vakantieganger trekt naar Nederland omdat ons land, zo zegt Willem Buitelaar, veel te bieden heeft op een relatief klein oppervlak met een goede infrastructuur. "Ze komen voor de oud-Hollandse steden met hun grachten zoals Amsterdam, Enkhuizen, Delft en Leiden. Maar ook voor ons cultureel erfgoed en voor de musea. Niet alleen in Amsterdam maar ook voor bijvoorbeeld het Frans Hals Museum in Haarlem. Verder bezoekt de buitenlandse toerist Nederland graag voor de bloemen. En de Duitsers komen voor de kust en de watersport in Zeeland en Friesland." Bovendien is Nederland relatief goedkoop vergeleken met andere Westeuropese landen. Buitelaar: "De ANWB heeft twee jaar geleden een onderzoek gedaan waarbij ze de uitgaven die een toerist in Nederland doet, vergeleken met de uitgaven die Nederlanders doen in het buitenland. Toen bleek Nederland één van de goedkopere landen te zijn."

En wat zijn de favoriete vakantiebestemmingen van Nederlanders? Hoewel het in Nederland 'bon ton' is om zo ver mogelijk op vakantie te gaan - bestemmingen als Vietnam, Australië en China zijn geen uitzondering - beperken de meeste vakantiegangers zich toch tot de zogenaamde dichtbij-bestemmingen. Boven aan de lijst staat onbetwist het land van wijn, kaas en stokbrood. Het NIPO Vakantie-Onderzoek 1993 laat zien dat jaarlijks meer dan een miljoen Nederlanders Frankrijk als vakantieland kiezen. Daarna volgen Duitsland, Oostenrijk, Spanje en België. Het Verre Oosten staat pas op de veertiende plaats en het Afrikaanse continent op de zestiende.
Opvallend is verder dat de Nederlandse vakantieganger zich nauwelijks laat beïnvloeden door internationale ontwikkelingen. Gerard Couvreur: "Tijdens de Golfoorlog in 1991 was er korte tijd een stagnatie in de boekingen merkbaar. Maar daarna veranderde men z'n reisgedrag gewoon. In plaats van naar Griekenland of Turkije - landen die dichtbij het conflict lagen - ging men naar Spanje of Portugal op vakantie."

Nee, de Nederlander laat zich zijn vakantie niet ontnemen. Gerard Couvreur: "Bij ons zal niet gauw gebeuren wat er in Amerika gebeurt. Als er in Europa of elders problemen zijn, zeggen ze in Amerika 'blijf maar thuis'. De Nederlander heeft toch vooral het gevoel dat hij op vakantie moét. Ik denk ook niet dat er ooit een moment zal komen dat mensen zeggen 'we gaan niet meer op vakantie'. Wij zijn een heel reislustig volkje." ●

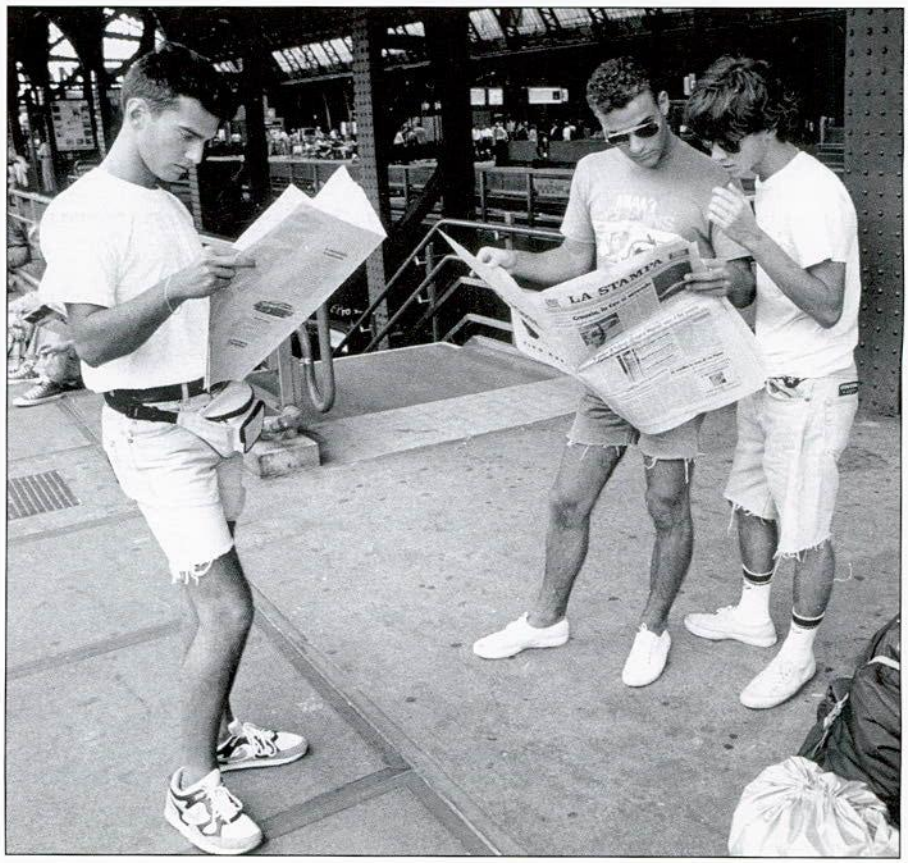

foto: Ton Hendriks/HH

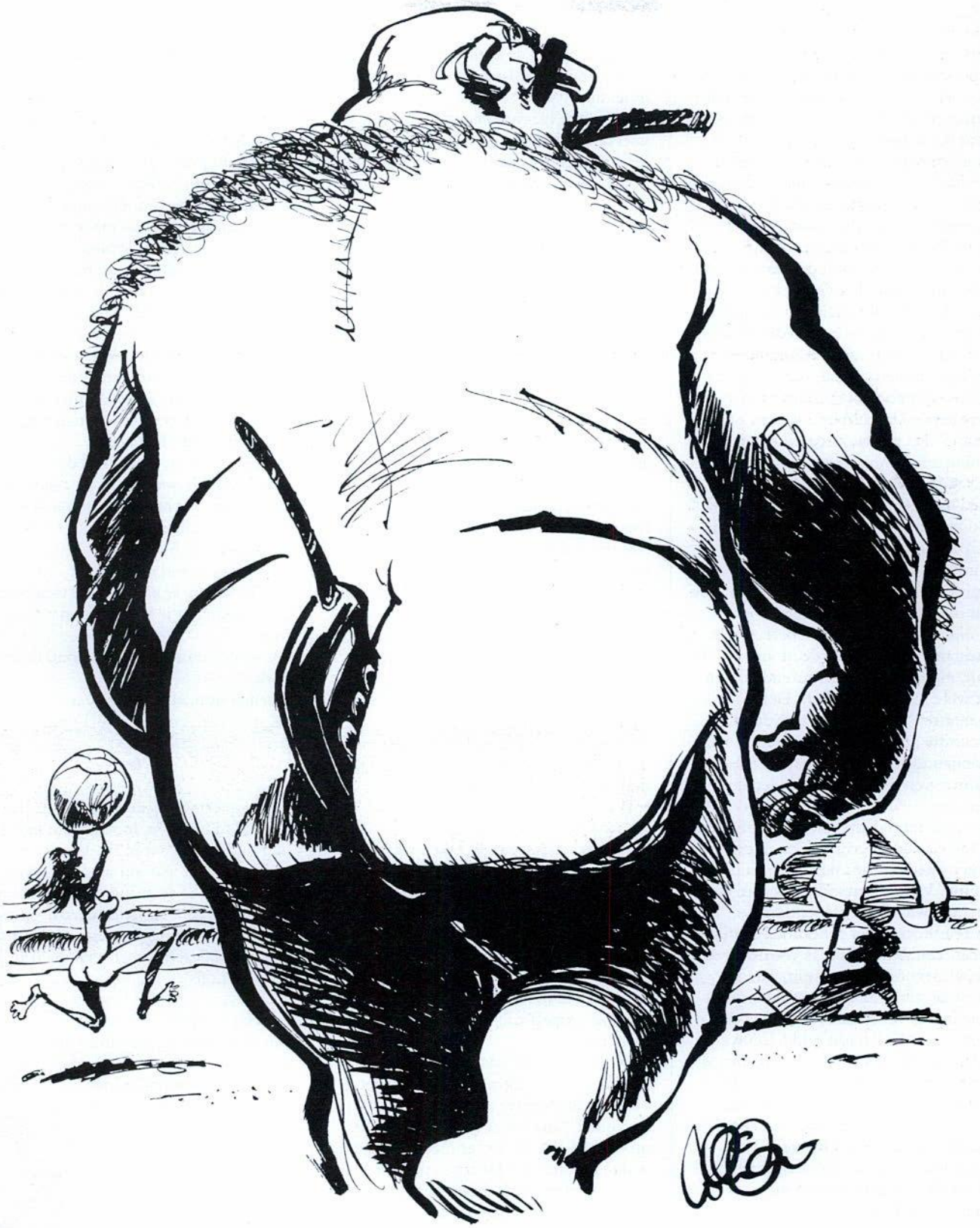

door Theodor Holman

Beter worden op de Antillen

Het is een natuurlijk geneesmiddel dat absoluut werkt, maar het is juist voor de zieke mens eigenlijk te kostbaar. Ik heb het over reizen. Reizen is een drug, omdat het je bewustzijnstoestand verandert: het is een drug omdat het je 'biologisch ritme' uiteenrafelt, althans ik reageer tamelijk heftig op een tijdsverschil; je hele lichaam reageert anders. Reizen is een noodzakelijk panacee; een wondermiddel waarvan het sterkste ingrediënt het volstrekt onbekende is, ook wel 'het avontuur' genoemd. Vakantie is een medische doos van Pandora, zelfs met alle kwalijke gevolgen vandien - je zal, zoals ik, toch niet van vakantie houden. Dan moet je maar zien hoe het uitpakt. Reizen of vakantie - het zijn woorden die mij eigenlijk angst inboezemen.
Maar mijn dochter en ik gaan twee weken naar de Nederlandse Antillen. Ik ben uitgeput, moe, ziek, zielig, zorgelijk en depressief, en dus heeft de familie ingegrepen en mij en mijn dochter weggestuurd. Naar de tropen. Ik ben nog nooit in de tropen geweest en zie er eigenlijk tegenop. Terwijl iedereen hier angstig met dassen voor de mond spreekt en rilt, maak ik me voortdurend zorgen of ik wel tegen de hitte kan. De tropenhitte. Mijn moeder zegt dat de tropenhitte goddelijk is, maar als ik haar naar bijzonderheden vraag, praat ze over het kamp - en daar kan ik nu slecht tegen.
Naarmate het tijdstip van vertrek nadert, word ik steeds chagrijniger en mijn dochter steeds enthousiaster. Ik haat vakantie. Vakantie associeer ik met lange autoritten waarbij ik slapend op de achterbank zit. Mijn vader rijdt en mijn moeder leest de kaart: er is voortdurend ruzie, waarvoor ik me afsluit. Zacht hoor ik de stem van moeder die uit de Michelingids voorleest. "In Ennuy-sur-Drôme bevindt zich een middeleeuws kerkje, waarin zich een Grieks-Romeins beeld bevindt van Maria met kind. Het 'zwarte altaar', zo genoemd naar het zwarte marmer, dateert van 1640 en werd door pelgrims uit Rome meegenomen. Aan de linkerzijde van de kerk is een glasraam waarin men het wapen van de Franse koning kan herkennen. Ter rechterzijde..."
"Laten we maar even gaan kijken," zegt mijn vader.
En dan begint het gezeur. "Jij moet ook mee, Theo," zegt mijn vader. "Ik blijf wel in de auto."
"Nee, je moet mee!"
"Mag ik niet in de auto blijven?"
"Nee, dit is goed voor je opvoeding. Je moet mee."
Koude kerk in, vader achter me: steeds voel ik zijn handen die mijn handen uit mijn zakken trekken.
"Niet met je handen in je zakken!"

Vakantie. Woorden als 'timpaan', 'schrijn' en 'drieluik' heb ik er aan overgehouden. Ook een kastelenallergie. Kastelen waren juist leuk voor mij, zei mijn vader. "Denk je eens in, hier hebben ridders en jonkvrouwen gewoond!" En steeds maar die rondleidingen waar ik niets van begreep.
De stoel voor het haardvuur. "Weet u waarom die stoel een draaiende rugleuning heeft? Nou, omdat de ridders eerst van voren van het haardvuur konden genieten en daarna - als ze de rugleuning hadden gedraaid - kon hun rug ook warm worden. En weet u waarvoor die rare kelder is onder de keuken van het kasteel? Nou, daar sloegen ze ijs in op, het heet dan ook een ijskelder, ijs dat ze in de winter uit de slotgracht haalden. Zo conserveerden ze de boel in de zomer, want ze hadden natuurlijk geen koelkast."
"Interessant, hè, Theo."
"Ja, pap."
"Trouwens, in de haard zitten allerlei haken, weet u waarvoor die zijn? Nou, die zijn om worsten en het wild te roken."
Waarna de 'wapenkamer' werd bezocht. "U denkt misschien, dit lijken wel kinderharnassen, maar de mensen waren in die tijd niet zo groot als nu. Daarom zijn de deuren ook zo klein. Past u op uw hoofd?"
In de Nederlandse Antillen zijn geloof ik geen kastelen, godzijdank. Kerken heb je er wel: en ik moet speciaal naar één kerk waar ze gospels zingen. Nou ja, dat doe ik nu maar.
De vriendin en de vriend bij wie we intrekken faxen me nu elke dag. "Het is nu 29 graden en we zitten in het zwembad," maken ze me lekker. Maar op CNN zie ik dat het er regent. Dat fax ik dan ook terug. "De regen merk je hier niet." piept mijn machine even later. En dus heb ik ook het gevoel dat ze me in de maling nemen.
Mijn dochter heeft nergens last van. Het enige waar ze zich zorgen over maakt, is of ze in het vliegtuig wel naar de wc kan. Ze wil een groot T-shirt hebben dat ook als jurk of rok (ik weet het verschil niet tussen die twee) moet dienen. Verder wil ze allerlei cassettebandjes en moet ik teringherrie kopiëren.
Ze is elf en ik denk dat ze niet weet wat al die teksten betekenen die ik hoor, maar het is verschrikkelijk: *Pussy....I want your pussy. Pu, pu, pu, pu, pu, pu, pu, pussy, pussy. Your pussy, I want your pussy*. Het is een bandje van een vriendin en ik laat het allemaal maar gaan.
Wie overigens naar de Nederlandse Antillen gaat, moet altijd pakjes meenemen, vooral tijdens de kerstdagen. Ik bid tot God dat de pakjes geen drugs bevatten, maar iedereen verzekert mij dat het drop, omzetstekkers, omzetstekkers en omzetstekkers zijn. Verder moet ik kostbare software meenemen die ik uit nieuwsgierigheid even in mijn eigen cumputer heb geduwd, waarna ik meteen een bom kreeg plus de mededeling *system error*. Nou ja, geeft niet.
En dan het afscheid van mijn moeder.
"Red je het alleen, mam?'
"Tuurlijk wel."
"Kan ik echt wel weg?"
"Ja, ik heb meer aan je als je weg bent en geniet, dan dat je hier blijft en treurig bent."
We wandelen even met de hond door het park.
"Geniet nou, alsjeblieft," zegt ze.
"Kan ik niet, zo ben ik niet opgevoed," zeg ik.

●

Tekst op eerste ansicht naar huis: 'Het is vreemd te beseffen, moeder, dat jij ergens half onder deze aarde zit. Vannacht gedroomd dat je dood was, begraven werd, en door de grond naar mij zakte. En vreemd genoeg stelde deze droom me gerust. Ik kan nog niet zeggen waarom. Het gaat - ik schrijf het toch maar op - goed met ons'.

Er is bij mijn weten niet één roman van grote klasse geschreven die niet triest of tragisch is; mooie brieven hebben ook zelden het geluk als leidend thema - dit wordt dan ook geen sterk schrijven, want ik voel me behoorlijk gelukkig. Hoewel, ik ben toch gereformeerder dan ik dacht, want ik denk steeds dat ik erge straf zal krijgen voor al het geluk dat ik hier meemaak.
Verdorie, ik heb de hoofdprijs van een loterij gewonnen, terwijl ik niet

eens een lot had gekocht. Zie mij hier zitten op Sint Maarten: geen hotelkamer maar een appartement met een enorm zwembad heb ik tot mijn beschikking. De drank is hier spotgoedkoop (een fles rum is goedkoper dan spiritus; men maakt de barbecues hier dan ook aan met rum). De stranden zijn Bounty-reclamestranden: palmen, turkooizen zee, 32 graden, warm zeewater, hoge golven in de ene baai, geen golven in de andere baai - en er zijn hier 58 baaien. Dochter geniet, ik ben vrij van pillen, behalve dan de aambeipillen en de vezeltabletten.
Na een paar dagen Sint Maarten weet ik wat dit eiland voor mij is: het is een 'buitenvrouw' een maîtresse naar wie ik altijd zal verlangen, maar die toch niet de plek van mijn eigen vrouw kan innemen: ze is altijd warm, altijd vrolijk. Het is heerlijk om er te zijn; Sint Maarten verleidt je, bevredigt al je behoeften, je kunt je er rijk en groots voelen, maar je zal toch terug moeten en terug willen - met alle treurigheid die vreemdgaanders zo goed kennen. Maar ik laat me nog even behagen. Ik vraag mezelf wel eens af: stel, je bent notaris in Holland en een beetje corrupt zodat je weet dat je na een jaar of vijf of tien werken hier kan zitten; hier, waar de zon altijd schijnt en het leven heerlijk is, want niets hoeft en alles kan - mag je dan een beetje corrupt zijn of niet?
Ik zou hier geen eerlijk antwoord op kunnen geven. Ik geloof dat je niet corrupt mag zijn omdat je dan andere mensen benadeelt, maar ik vraag mij toch ernstig af of ik wel zo nobel ben. Ik laat mij hier corrumperen en ik vind het heerlijk. Er zijn hier dorpen van arme mensen, de 'bidonvilles'. Ik ben erlangs gereden om ze te zien en omdat ik wilde dat mijn dochter ze zou zien (Joop den Uyl indachtig, die met zijn kinderen altijd de arme buurten in Rome bezocht om die kinderen te laten ondergaan wat armoede eigenlijk betekent), maar onmiddellijk daarna ga ik weer naar het zalige strand van Little Bay, waar ik volkomen geniet.
Cultuur is hier niet. De eigen cultuur is moeilijk te vinden; alles is op Amerika gericht. Een boekhandel heb ik niet kunnen ontdekken. Wel een winkel met ongeveer 150 vrouwenbladen, waarvan ongeveer dertig het orgasme tot onderwerp hebben. Over politiek praat men hier liever niet, vooral niet tegen een journalist. Ik merk wel een grote weerzin tegen de Nederlandse regering. Iedereen wil mij overtuigen dat de grote man hier, Claude Wathey, die in de gevangenis is gezet - en inmiddels alweer voorlopig is vrijgelaten - wegens corruptie betreffende het vliegveld, eigenlijk een heilige is. "Die man heeft zo veel voor het eiland gedaan, dat is niet te beschrijven." Nederlanders noch oorspronkelijke bewoners krijgen een slecht woord over hem over hun lippen. Iedereen houdt van hem en bewondert hem en ik kan mijn argwaan niet bewijzen. Ik weet er ook te weinig van.

Over tien jaar is dit eldorado verdwenen. Je ziet het gebeuren. De vervuiling is groot, maar niemand lijkt dat te interesseren. Men bouwt ook maar raak, vooral grote hotels die overigens voor veertig procent leeg staan.
Populair is hier het time-sharing project, dat ik pure windhandel vind, maar waarvan men mij zegt dat ik dat verkeerd zie. Je koopt een woning voor een paar weken gedurende een jaar of tien. Met mijn geringe verstand kan ik ook wel uitrekenen dat men op die manier vier, vijf keer de oorspronkelijke waarde van het huis krijgt, zonder dat het wezenlijk van eigenaar verwisselt. Het is handig bedacht, maar ik trap er niet in.
Ik bemoei me nergens mee. Ik lig in het warme water van de Atlantische Oceaan en laat me op de baarmoederlijke golven steeds weer naar de kust wiegen. Af en toe wat snorkelen en dan trekt een EO-natuurfilm aan je voorbij. Prachtige koralen waartussen groengeelblauwe vissen zwemmen.
Ik heb ook een anker in het water zien liggen, bij Sint Eustatius, van ongeveer drie meter groot en tweehonderd jaar oud. Er moeten hier nog veel scheepswrakken liggen.

De Hollanders spreken hier een Nederlands met veel Engelse woorden. "Natuurlijk heb ik ook weleens een *fight* met m'n *womantje*, maar dan ga ik *straight* naar de *beach* of naar onze boot." "Kijk, je moet je zaak natuurlijk *protecten*, maar volledige *security* krijg je nooit."
De echte Sint Maartenaren spreken een soort pidgin. Toen mijn auto het niet meer deed kwam er iemand naar me toe en vroeg:"Woppenin?" Ik begreep hem niet. "Woppenin?" vroeg hij nogmaals - en toen hoorde ik dat hij '*What's happening?*' bedoelde. De man keek in de motor, deed iets, ik moest starten en alles was weer in orde. God, wat is iedereen hier aardig. Ik begrijp Kees Brusse maar al te goed, al zou ik dat Zwitserleven-gevoel toch niet langer dan drie maanden uithouden.
In de mooie bibliotheek van Sint Maarten zochten we wat op over de geschiedenis. Dan schrik je: centrum van slavenhandel, diep-, diep-, diepzwarte bladzijde van onze geschiedenis waarvan ik niets wist.
De slavennamen kom je nu nog tegen: Februari, Ceasar, Monday, Claudius. En op het strand van Sint Eustatius (eens het rijkste eiland der Cariben vanwege de slavenhandel en de vrijhaven) schijn je nog slavenkralen te vinden.
Wij vonden stukjes Delftsblauw van tweehonderd jaar geleden. Wat een schoonheid ligt hier.
Wat een geluk.
Ik ga weer zwemmen, straks een BBQ (kip, krabbetjes, maiskolven, heerlijke salades, hamburgers) en wat drinken en praten over belastingontduiking en geld. Heerlijk.

Theodor Holman is journalist bij Het Parool en auteur van verscheidene boeken. Bovenstaande tekst verscheen eerder in december vorig jaar in Het Parool.

"De eerste keer was het wel een beetje eng", bekent **Chantal Stijnes** (20) uit Gouda. "Je hebt natuurlijk wel eens een gehandicapte gezien, maar vakantie vieren met iemand die spastisch is of in zo'n grote elektrische rolstoel zit, dat is toch wat anders. Zeker als iemand ook nog je hulp nodig heeft bij het wassen of naar de wc gaan. Maar na een paar dagen is die verlegenheid wel over."
Chantal was veertien toen ze voor het eerst deelnam aan een 'integratiekamp' van het Rode Kruis, waarin jongeren met en zonder lichamelijke handicap met elkaar vakantie vieren. "We gingen dat jaar niet op vakantie, maar ik mocht van mijn ouders wel op kamp", vertelt Chantal. Ze was al jeugdlid van het Rode Kruis, dus lag een vakantiekamp van dezelfde organisatie voor de hand. "En sindsdien ben ik verslaafd."
Een grote stapel fotoboeken komt op tafel. Chantal, die inmiddels 'International Business Studies' in Den Haag studeert, laat foto's zien van de vijf keren dat ze, steeds in Nederland, zo vakantie heeft gehad: zeilen op een schip, kamperen, en verschillende malen in een vakantiehuis in de bossen of aan zee. "Kijk, dit meisje was nog nooit zo dicht bij de zee geweest. Maar het vervoer was wel zwaar. Met touwen moesten we die grote rolstoelen door het zand trekken."
Sommige mensen vinden het raar dat ze als deelnemer meegaat in plaats van als vrijwilliger die graag de mensen wil helpen. "Maar ik ben echt op vakantie. Het is gewoon oergezellig, je maakt vrienden door heel Nederland." Ze wijst naar een foto van een jongen in een rolstoel: "Fuat is een vriend van me. Heb ik ook op kamp leren kennen. Hij heeft onvolgroeide benen, maar hij klimt zó, zonder hulp, in het bovenste deel van een stapelbed!"

Dit jaar gaat ze voor het eerst als begeleider mee naar Berlijn, samen met een groep jongeren van veertien tot achttien jaar. "Vijf jaar deelnemer zijn vond ik wel genoeg", verklaart Chantal. Bovendien is het verschil tussen deelnemers en begeleiders niet zo groot. "Ze dragen natuurlijk de verantwoordelijkheid. En ze mogen geen relatie met de deelnemers beginnen", zegt Chantal. "Maar voor de rest maakt iedereen evenveel lol." Ook mensen met een handicap zijn begeleider. "Maar als je én zwaar lichamelijk gehandicapt én spastisch bent, dan wordt het wel wat moeilijk."
Door de integratieweken ontstaat er een generatie jongeren die veel relaxter kan omgaan met mensen met een handicap. Dat vindt Chantal een belangrijk aspect van deze vakanties. Daarbij is ze wars van de gedachte dat je steeds moet klaarstaan voor je medevakantiegenoten. "Ik heb zoiets van: laat maar lekker tobben, als er hulp nodig is, dan hoor ik het wel."
Die ontspannen houding staat in groot contrast met de overbezorgde ouders die hun gehandicapte zoon van veertien voor een vakantieweek kwamen afleveren. "Zijn ouders bleven maar vertellen hoe vaak hij 's nachts moest worden omgedraaid. Dat gebeurt ook wel, je kunt iemand moeilijk laten doorliggen. Maar die jongen is ook mee gaan paardrijden! Dat hadden die ouders nooit durven denken. Dat is ook zo leuk aan jongeren.

Ze nemen hun grenzen nog niet zo serieus. Ze durven best met wat hulp te gaan paardrijden of met een touw een steile helling af te glijden. Dat hoef je ouderen niet te vragen. Die hebben meteen iets van: "Néé, dat doe ik niet, hoor, dat kán ik helemaal niet."

Tanny Dobbelaar

Oergezellig, je maakt vriende door heel Nederland

DE JONGERE OP KAMP

Foto: Chris Pennarts

Voor zichzelf of voor de ander, waarvoor leeft een mens?

Om zichzelf te realiseren, om alle verlangens en behoeften te bevredigen en alle talenten voor zichzelf uit te buiten? Of leeft een mens vooral voor een ander? Voor de medemens die z'n hulp nodig heeft, voor de wereld die beter moet? Misschien wisselt het antwoord op deze vragen met de situatie waarin iemand zich bevindt.

In deze serie komen mensen aan het woord die vertellen hoe zij hun eigen invulling geven aan hun plek in de wereld. De één gebruikt zijn talenten om zich in te zetten voor een wereld zonder racisme waardoor hij zelf maar weinig prive-leven overhoudt. Een ander heeft zich jarenlang weggecijferd voor De Goede Zaak tot het haar opbrak. Toen volgde de ommezwaai en ging ze haar eigen droom verwezenlijken. Ook komt in de serie een reiziger aan het woord die jarenlang over de wereld heeft gezworven. En hoe lukt het die vrouw om met haar hulpbehoevende partner toch haar eigen leven te leiden?

Allemaal mensen die keuzes maken hoe zij in het leven willen staan. Mensen die zichzelf centraal stellen, of mensen die zich richten op hun medemens. En mensen die het lukt om voor zichzelf én voor de ander te leven.

Jan Enthoven: Door te reizen koos ik voor mezelf. Maar ik wil ook nuttig zijn voor de wereld.

In 1979 maakte Jan Enthoven zijn eerste reis, naar India en Nepal. Om zich los te maken van zijn familie en om z'n plek op de wereld te vinden. Wat als eenmalig experiment begon, werd een 'way of life'. Keer op keer verliet hij huis en haard en bereisde grote delen van Azië. Later bracht zijn zoektocht hem naar Amerika, waar hij vier jaar in een boeddhistisch centrum in Vermont woonde. Nu is hij terug in Nederland. Een mooi moment om de balans op te maken. Wat betekende al dat reizen voor hem, voor zijn leven? En wat betekende het voor de mensen die hij hier achterliet?

door Japke Schonewille

Jan Enthoven (38) groeide op als zoon van een tuinder op het Zuidhollandse eiland Voorne. Hij schetst zijn ouderlijk milieu als benauwend en plichtmatig. "Mijn hele familie bestaat uit tuinders. Hardwerkende mensen, maar onderling is er ontzettend veel sociale controle. Doe maar gewoon dan doe je gek genoeg. De schijn ophouden. Mijn ouders waren rooms-katholiek. Het 'eert uw vader en uw moeder' stond voorop. En niet: eert de spontaniteit of de vreugde in je. Alles wat spontaan in je op kwam, kon je niet vertrouwen. Dit verdringen van gevoelens drukte een zwaar stempel op mij."
De sfeer in het gezin en de conflicten met zijn vader waren voor Jan Enthoven de voornaamste redenen om op reis te gaan. "Ik heb me vroeger altijd miskend gevoeld door mijn vader. Hij waardeerde me niet. Ik was bezig met pacifisme, boeddhisme, biologische landbouw. Ik wilde ook de tuinbouw in, maar biologisch telen en geen gif gebruiken. Dat was in die tijd, begin jaren zeventig, nog heel ongewoon. Mijn vader en ik hadden daar steeds enorme ruzies over. Voor mijn gevoel werd ik elke keer helemaal de grond in geboord."
Ook verder voelde hij zich geïsoleerd. Hij mistte een vaste relatie en bij zijn vrienden vond hij weinig aansluiting met zijn ideeën. Na zijn vervangende dienstplicht bij Natuurmonumenten was de tijd rijp om voor zichzelf te kiezen. Het werd een reis naar India en Nepal. Jan Enthoven: "Ik wist niet hoe ik verder wilde en daarom leek een reis van een half jaar mij een goede periode om de dingen in een nieuw perspectief te gaan zien. Proberen vrij te komen van alles waar ik al die tijd aan had vastgezeten. Geen vlucht, maar een keuze voor mezelf. Nieuwe kansen! Ook

Foto: Peter van der Meer

Als ik onderweg ben, voel ik me veerkrachtig

wilde ik meer van de wereld zien, was zeer geïnteresseerd in de levenswijze van andere volken en culturen."

Het reizen beviel hem uitstekend en beantwoordde aan zijn behoefte aan vrijheid. "Het was heerlijk om de situatie thuis achter me te laten en te ervaren hoe er wat frisheid voor in de plaats kwam. Ik had toen nog niet het idee dat ik zou blijven reizen, maar ik voelde wel dat het iets was dat mij eigen is." In Nepal maakte Jan Enthoven kennis met het Tibetaans boeddhisme. Hij leefde een maand in een klooster en volgde een speciale cursus voor westerlingen. "Ik was daar bezig met stil zijn en mediteren, maar ook met zorgen voor andere mensen. Voor mij is dat de essentie: zoeken naar eenvoud en acceptatie, en van daaruit anderen helpen."
Terug in Nederland voelde hij zich door die ervaringen sterk genoeg om een eigen bedrijf te beginnen. Hij pachtte land van zijn vader en begon met biologische tuinbouw. "Ik had de vrijheid om zelf te bepalen wat ik verbouwde. Zo deed ik iets voor mezelf, en kon tegelijkertijd iets voor de wereld betekenen. Dat is belangrijk voor me: het gevoel om me nuttig maken zit sterk in me." Z'n bedrijf liep goed, maar hij had geroken aan de vrijheid.

Hij maakte opnieuw plannen om weg te gaan. Deze keer werd het een reis van een half jaar door de Sovjetunie en naar Japan. Op zoek naar nieuwe verten, nieuwe inspiratiebronnen. Die vond hij onderweg onder andere bij de Japanse boer Masunobu Fukuoka, die over de hele wereld furore heeft gemaakt met zijn 'natuurlijke landbouw'. Terug in Nederland ging Jan Enthoven verder met zijn bedrijf. Hij werkte keihard om te bewijzen dat biologische landbouw economisch rendabel kan zijn. Dat lukte, maar midden jaren '80 kreeg hij serieuze problemen met zijn rug, waardoor hij met z'n bedrijf moest stoppen. Ook op het persoonlijk vlak ging niet alles naar wens. "Relaties liepen steeds mis. En met mijn vader stond ik nog steeds op gespannen voet. Ik maakte weer plannen om weg te gaan. Er kwam een patroon in: als ik vast zat, ging ik reizen. Onderweg zijn geeft me nieuwe impulsen."
Een reis naar China volgde. En in Nepal verdiepte hij zich verder in het Tibetaans boeddhisme. Even was hij terug in Nederland, maar vertrok al snel weer naar China en leefde ruim een jaar in Taiwan. Toch was hij niet tevreden met zijn leven en besloot om zich serieuzer met het boeddhisme bezig te houden. "Ik vond daarin een combinatie van een spirituele manier van leven en tegelijkertijd midden in de wereld staan." Hij las boeken van Chögyam Trungpa, een Tibetaanse meditatieleraar en ging in een boeddhistisch centrum in het Amerikaanse Vermont wonen. Daar zette hij een prachtige biologische tuin op. Een '*dream come true*'.

Terugblikkend vindt Jan Enthoven dat het reizen hem veel positiefs heeft opgeleverd. "Het kan dingen in jezelf openbreken. Zat ik in Nederland op een dood punt, dan ging ik weg en kwam fris en opgeladen terug. Ook heeft het me veel zelfkennis opgeleverd. Vooral het alleen reizen confronteert je met jezelf. Thuis kun je daar gemakkelijker omheen. Aan de andere kant: wat je niet in jezelf weet op te lossen, los je ook in China niet op.

Je neemt jezelf mee onderweg. Dat heb ik vooral ondervonden in het aanknopen van relaties. Die mislukten steeds - of het nou in Nederland was of ergens ver weg."
Reizen ziet hij als een keuze voor zichzelf. Het gaf hem vrijheid, een ongedwongenheid die hij in Nederland niet vond. "Eigenlijk heb ik me hier nooit thuis gevoeld, ook niet toen ik klein was. Ik word gek van alle regeltjes en van de mensen die liever op regels vertrouwen dan op hun medemens. Na Japan is Nederland er kampioen in om iedereen in hokjes in te delen. Daar ben ik altijd heel afkerig van geweest. Van het volgen van vaste sociale patronen, van dingen doen omdat het zo hoort. Als ik in Nederland ben, is het net of er bij mij een algehele verlamming toeslaat. Onderweg voel ik me vrijer, sterker, zekerder. Veerkrachtig!"
En de ander, de vrienden en familie in Nederland, vindt hij niet dat hij die in de steek heeft gelaten? "Ik kon die wereld vrij gemakkelijk aan haar eigen lot overlaten. Mijn ouders, broers en zussen leefden allemaal hun eigen leven. Die konden evengoed zonder mij - al misten ze me misschien wel eens. En verder had ik weinig diepgaande contacten met mensen."
Wel ontstond een moeilijke situatie toen zijn vader ernstig ziek werd en hij in Vermont zat. Toen duidelijk werd dat zijn vader niet lang meer te leven had, wikte en woog Jan Enthoven wanneer hij naar Nederland zou afreizen. "Mijn vader werd prima verzorgd door mijn moeder en ze hadden veel steun van mensen om hen heen. Men had mij niet echt nodig. En ik was net begonnen met een cursus die erg belangrijk voor me was. Mijn vader ontraadde me om naar Nederland te komen, hij zei 'maak eerst die cursus af'. Het contact met mijn vader was in die laatste jaren al veranderd. Hij kreeg meer waardering voor me en sprak dat ook uit. We schreven af en toe met elkaar. Toen hij ziek werd, ben ik hem veel gaan schrijven. Wat ik kon doen, deed ik met de brieven die ik hem schreef. Drie weken voor zijn dood ben ik teruggegaan. We hebben toen nog veel gesprekken gevoerd, met begrip en respect voor elkaar."

Jan Enthoven is nu terug in Nederland. Om zich voor zijn rug te laten behandelen en om zijn moeder, die ziek is, bij te staan. Zijn plannen voor de toekomst zijn nog vaag. Het echte reizen heeft hij wel gehad. Het liefste wil hij zich ergens vestigen en daar iets in de biologische tuinbouw opzetten. "Nuttig zijn voor de wereld om me heen is nog steeds erg belangrijk voor me. Maar door het boeddhisme ben ik ook gaan inzien dat je eerst verantwoordelijk voor jezelf bent. Niet in de egoïstische betekenis, maar dat je voor jezelf zorgt, voor je fysieke en geestelijke gezondheid. Van daaruit kun je anderen helpen. Door jezelf te openen, open je vaak weer dingen bij andere mensen." ●

HET RIJK ALLEEN? MAAR LIEVER SAMEN OP STAP?

Voor sociale contacten en 't hele jaar prettig gezelschap bij zondagwandelingen, fietstochten, samen uitgaan, mini vakanties, etc. met de leukste landelijke sportieve

SVB ©

Singlesclub Vrij & Blij.

KOM ER BIJ!

Al 12 jaar, maandelijkse berichten, ± 300 à 500 evenementen per jaar, ook bridge, bowlen, dansen, wintersport, concert-, theater- en museumbezoek, tennis (Den Haag), vakanties éénoudergezinnen. Alle leeftijden, in diverse categorieën, honderden leden (in alle provincies), ± 50 regionale contactpersonen, lidmaatschap/donateur *f* 30,-- eerste 2 kwartalen, *f* 60,-- per kalenderjaar.

ir. Jan C. Wilms, landelijk secretaris.
SVB, Postbus 95343,
2509 CH Den Haag,
Tel. 070-3279640 (10-20 uur).

RIK ZAAL
LEVE HET TOERISME

Geestige, vrolijke reisverhalen vol treffende observaties over lief en leed van de toerist, die soms treurnis maar toch vaker schoonheid op zijn weg vindt.
f 19,90

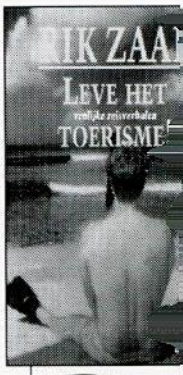

LIVEE

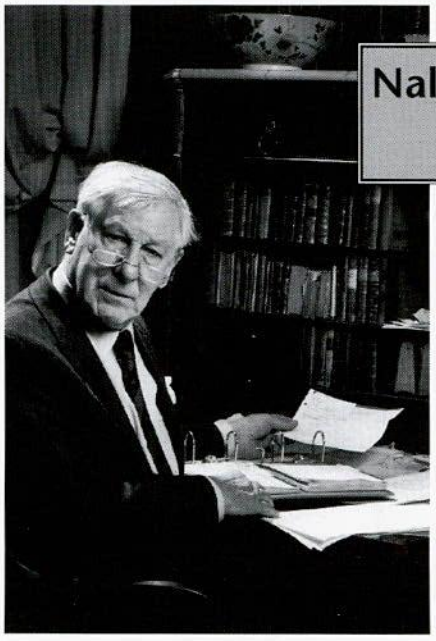

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid.

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook zorg voor punctuele uitvoering. Vraag eens om informatie

STEUNFONDS HUMANISME
POSTBUS 114, 3500 AC UTRECHT
TELEFOON 030 - 31 81 45
BANK C&E 69.97.13.889
GIRO 6168

Ja, ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.
Naam: .....
Telefoon: .....
Adres: .....
Postcode: .....
Woonplaats: .....
In een envelop zonder postzegel zenden naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 AC Utrecht

..EN..? WANNEER MAG JIJ WEER AAN HET WERK ?...
TOM.

Reisboeken geselecteerd

door Simone Jacobus

HET HART VAN AFRIKA

Auteur Eddy Harris trekt maandenlang rond in Afrika. Hoewel geen Afrikaan, klopt er ergens diep in zijn wezen Afrika in zijn bloed. Hij mijmert: "De ritmes zijn op een of andere manier mijn ritme, Afrika spreekt tot me in zijn taal van liefde en gelach." Hij bezoekt de Magreblanden, reist door Centraal-Afrika en neemt de staten in het Zuiden en Westen waar. Een prachtig en eerlijk reisverslag over een vergeten continent.

'Het Hart van Afrika' door Eddy Harris, vertaling Peter Out, Tjadine Stheeman, Gideon den Tex. Uitgeverij: Contact, 1993. Prijs *f* 49,90. ISBN 9025402860.

CHINA, PER TREIN

Voor de toerist in China is het meesterwerk van Paul Theroux, 'China, per trein', eigenlijk een must. Deze ervaren reisauteur opereert onder het credo van Baudelaire: "De ware reizigers zijn degenen die vertrekken omwille van het vertrek." Theroux dineert met Chinese geleerden in Peking, treint met de Shanghai-expres en bezoekt de Chinese Muur. Hij doet alle provincies aan en eindigt in het door China geknevelde Tibet. Theroux: "Men moet Tibet zien om China te kunnen begrijpen, en iedereen die de Chinezen ervoor verontschuldigt of er sentimenteel over doet, dient rekening te houden met Tibet, dat hen eraan zal herinneren hoe wreed, hoe koppig en materialistisch, hoe ongevoelig Chinezen kunnen zijn."

'China, per trein' door Paul Theroux, vertaling Tinke Davids. Uitgeverij De Arbeiderspers, 1992. Prijs: *f* 34,90. ISBN 2954884.

LOGBOEK MUSKIETEN-KUST

Chaplin, geinspireerd door schrijver Graham Greene, maakt met een reisgezellin een tocht op een zeilschip langs de zogenaamde Muskietenkust. Ze doen de kust van Belize, Guatemala, Honduras en Nicaragua aan waarbij een persoonlijke noot de boventoon voert. Chaplin is op zoek naar de herinneringen aan een verre voorvader, Frederick Catherwood, een rondzwervend kunstenaar uit de negentiende eeuw.

'Logboek Muskietenkust' door Gordon Chaplin, vertaling Topies Media Production. Uitgeverij Mingus, Baarn, 1994. Prijs *f* 30,– (paperback). ISBN 906564217.

BOT PIPPEL

Aandacht voor het natuurschoon van het Caribisch Gebied wordt vaak overschaduwd door de slechte politieke situatie van sommige landen. De Nederlandse publiciste Linda Polman doet in 'Bot Pippel' verslag van het door Aids geteisterde Haïti. Ze gaat terug in de historie, beschrijft de tijd van de wrede dictatorsfamilie Duvaliers, observeert de huidige ontluisteringen waarbij de zoektocht naar de vermaarde bootvluchtelingen centraal staat. De titel is dan ook een Haïtaanse verbastering van het Amerikaanse *Boat People*. Een informatief maar soms warrig relaas waarbij de schrijfster hier en daar te grappig wil zijn.

'Bot Pippel' door Linda Polman Uitgevrij Atlas, Amsterdam, 1993. Prijs: *f* 34,50. ISBN 9025401759.

FIETSEN IN FRANKRIJK

In het land dat jaarlijks de meeste Nederlandse toeristen trekt, maken tien Nederlandse schrijfsters een tocht op de fiets. Elke schrijfster volgt haar eigen fietsroute. Marion Bloem fietst door de Zuidelijke Dordogne, Yvonne Keuls doet de grote Poitoutocht, Astrid Roemer trapt door de Franse Ardennen en Hermine de Graaf doet de ronde van Elzas Lotharingen. Een opmerkelijke bundel met amusante verhalen.

'Schrijfsters fietsen in Frankrijk'. Uitgeverij La Riviere & Voorhoeve, Kampen, 1993. Prijs: *f* 19,90. ISBN 9038404964.

HOGE BOMEN IN HANOI

Reisjournaliste Carolijn Visser wacht een warme ontvangst door een Vietnamese familie in Saigon, ze bezoekt de Mekongdelta, belandt op een Franse bruiloft in Hanoi en heeft ontmoetingen met dissidenten. Bij het afscheid beseft ze dat het bruisende leven in Vietnam een theaterstuk is dat maar doordraait. "Tijdens mijn verblijf ben ik er niet achter gekomen waar het stuk precies over ging (-). Maar dat stoorde me niet: het spel was meeslepend. Ik raakte betoverd door de vaart en elegantie van tientallen spelers. Mijn herinneringen aan bloedige televisiebeelden en oorlogsfilms zijn daardoor naar de achtergrond geschoven."

'Hoge bomen in Hanoi' door Carolijn Visser. Uitgevrij Meulenhoff, 1993. Prijs: *f* 34,50. ISBN 9029044179.

IMPERIUM, ONDERGANG VAN EEN WERELDRIJK

Een briljant drieluik van de Poolse schrijver en reisjournalist Ryszard Kapuscinski. Het eerste deel begint bij Kapuscinki's kinderjaren toen de Sowjetlegers in 1939 zijn geboortestadje Pinsk in het huidige Wit-Rusland binnentrokken. Deel twee verhaalt over Kapuscinski's reizen door het Imperium in de jaren van verval en ineenstorting van de Sowjetunie (1989-1991). Het laatste deel (1992-1993) bevat een aantal beschouwingen over zijn reizen en de literatuur over Rusland.

'Imperium, Ondergang van een wereldrijk' door Ryszar Kapuscinski. Vertaling Gerard Rasch. Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam, 1993. Prijs: *f* 39,90. ISBN 2952513.

Een hele goede vakantie!

RTV-PROGRAMMA'S

De eigenzinnige wereld va

Vanaf donderdag 7 juli zendt de Humanistische Omroepstichting zes weken lang de laatste televisieserie van Dennis Potter (foto onder) uit: *Lipstick On Your Collar.*

Dennis Potter is één van de beste Engelse dramaschrijvers, zo niet de beste. Hij schreef al sinds begin jaren zestig voor de televisie en werd ook in Nederland wereldberoemd toen een enkele jaar geleden de VPRO *The Singing Detective* uitzond. Daarin maakte de Nederlandse televisiekijker kennis met de eigen, eigenzinnige en unieke wereld van Dennis Potter: de romantische, komische, soms cynische en harde wereld uit zijn eigen jeugd, het Engelse platteland. En net als in die andere beroemde televisieserie van Potter, *Pennies from Heaven*, gebruikte hij populaire muziek uit de betreffende periode. Niet als achtergrond of soundtrack, maar als integraal onderdeel van het drama. Voor *Lipstick on Your Collar* paste hij deze werkwijze toe om de sfeer van het Engeland anno 1956 (aan de vooravond van de Suez Crisis) op te roepen.

Begin juni overleed Dennis Potter op 59-jarige leeftijd aan kanker. In het laatste interview met hem zei hij onder andere het volgende, voor hem kenmerkende: 'Wij zijn het enige dier dat weet dat het dood gaat - en toch gaan we gewoon door, we betalen onze hypotheek, we doen ons werk alsof we het eeuwige leven hebben en we vergeten maar liever dat je alleen in de tegenwoordige tijd over het leven kunt praten. We kunnen het verleden niet terughalen, ook al willen we dat nog zo graag. En de toekomst kan nog zo voorspelbaar zijn, er blijft toch altijd een element van onvoorspelbaarheid. Het enige waar we zeker van zijn, is de tegenwoordige tijd. En dat besef staat me nu zo helder voor ogen dat ik me gek genoeg heel rustig voel. Ik kan intens van het leven genieten.'

Ondanks dat slaagde hij er toch steeds in om het verleden terug te halen. Zo ook in *Lipstick On Your Collar*, waar de dienstplichtige Mick tijdens zijn saaie werkzaamheden op het Ministerie van Oorlog regelmatig wegdroomt op de tonen van rock 'n roll klassiekers als *The Great Pretender, Be-bop-a-lula en Blue Suede Shoes*. Dromen waarin hij zijn superieuren de baas is en waarin een engel een beeldschone naakte blondine is die hevig naar hem verlangt. En deze dienstplichtige is nog maar één van de vier jonge hoofpersonen, die allemaal zo hun dagdromerijen hebben.

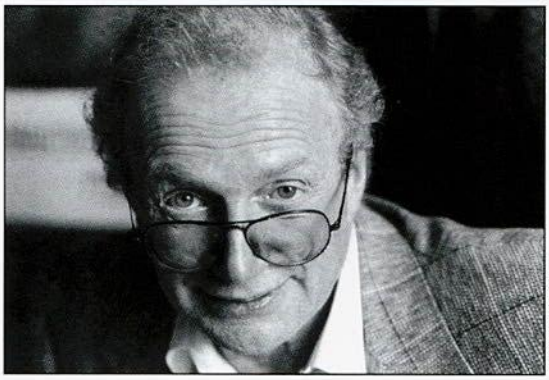

Foto: ABC-Press

Op het Ministerie van Oorlog, waar de 21-jarige Mick zijn dienstplicht vervult, komt leven in de brouwerij wanneer op een dag dienstplichtige Francis (links) letterlijk komt binnenvallen. Korporaal Berry (rechts) verwelkomt hem op de van militairen bekende vriendelijke wijze.

▼

Vanaf 7 juli zes donderdagen lang, steeds om ongeveer 21.00 uur: *Lipstick on Your Collar*. Op deze pagina's alvast een klein voorproefje.

▲

Korporaal Berry is getrouwd met Sylvia, werkzaam als ouvreuse in een bioscoop, maar vooral zich thuis vervelend. De twee huren een etage in het huis van Francis' oom en tante, hetzelfde huis waar Francis zijn intrek neemt. Francis is direct en danig van zijn stuk als hij zijn medebewoonster op de smalle trap voelt passeren.

Dennis Potter

Voor Mick verandert er voorshands weinig. De uren op kantoor blijven voorbij sluipen en meer dan eens droomt hij weg in de muziek. Zijn superieuren worden in die dromen dansers onder zijn regie: *life could be a dream, sh-boom, sh-boom.....*

Voor Francis is het leven bijkans een droom, nu hij Sylvia heeft leren kennen. Alleen zijn zijn dromen wat onschuldiger dan die van de meeste andere personages. Als Francis aan Sylvia denkt, ziet hij grazige Alpenweides en boerengeluk.....

Sylvia droomt ook, maar van hele andere dingen. Terwijl Mick vergeefs verdoofd is door het Amerikaanse nichtje van één van zijn superieuren, zit Sylvia opgezadeld met een brute echtgenoot en een al te onschuldige minnaar. En niet te vergeten met de hijgerige organist uit de bioscoop. Dus droomt Sylvia van Mick: *What would people say, what would people do, what would people think, if people knew I was with you, makin' love....*

Love is strange en soms worden dromen werkelijkheid. Eind goed, al goed, zelfs bij Dennis Potter.

Japanse prijs voor hoorspelscript

Rudie van Meurs heeft voor zijn script van het radio-hoorspel 'De ramp' de Morishige Award gewonnen. Deze Japanse prijs werd hem op 25 april in Tokyo uitgereikt. Het hoorspel werd geproduceerd en uitgezonden door de Humanistische Omroep Stichting.
De Morishige Award International Adio Drama Contest werd voor de vierde keer gehouden. Dit festival wordt georganiseerd door de Japanse vereniging van radio- en televisieschrijvers. Er worden twee prijzen toegekend: één voor het beste script en één voor het beste werk. Deze laatste prijs is toegekend aan het hoorspel 'Radio Inferno', dat werd ingezonden door de Bayerischer Rundfunk.

Aan de prijs is behalve een certificaat een geldbedrag van één miljoen yen (ongeveer 18.000 gulden) verbonden.
'De ramp' (in de Engelse vertaling 'The flood' genoemd) is een autobiografisch verhaal over een dertienjarig jongetje dat in het begin van de jaren vijftig zijn vader verliest, in onder meer de bovengrondse kernproeven in de Verenigde Staten voortekenen voor de toorn van God ziet, dan de watersnoodramp meemaakt; kortom zijn kindheid verliest. Samen met regisseur Kees van Vlaanderen ontving Van Meurs voor dit hoorspel in 1993 de Zilveren Reismicrofoon en de J.B. Broekszprijs.

Radio over reizen

De Verbeelding is iedere maandag te beluisteren op Radio 5 van 14.30 - 15.00 uur (AM 1008 Khz, of via de kabel).

20 juni:
'Reizen door de vermaardste deelen van Klein Asia, de eilanden Scio, Rodus, Cyprus en de voornaamste steden van Aegypten, Syriën en Palestina'. Cornelis de Bruyn, 17e eeuwse reiziger, schreef dit reisboek in 1698. Programmamaker Ilonka Verdurmen maakt er een programma over.

27 juni:
'Op reis met Marcellus Emants'. Schrijver Marcellus Emants (1848 - 1923) brak met grote opluchting zijn studie rechten af toen hij bij de dood van zijn vader een grote som gelds erfde. De rest van zijn leven heeft hij grote reizen gemaakt. Naast bekende romans als 'Een nagelaten bekentenis' en 'Liefdeleven' heeft hij een groot aantal reisverhalen gepubliceerd. Rina Spigt stelde van fragmenten uit die verhalen een programma samen. Acteur Walter Crommelin leest de teksten en neerlandicus Nop Maas geeft een toelichting.

Justitie

Aan de inrichtingen van Justitie zijn, afhankelijk van de grootte van de betreffende inrichting, full- danwel part-time geestelijk verzorgers verbonden. Voor de humanistisch geestelijk raadslieden onder hen, is de Centraal Geestelijk Raadsman bij de inrichtingen van Justitie belast met de werving en selectie. Hij draagt hen, na een inhoudelijke benoeming door het Humanistisch Verbond, voor bij het Ministerie van Justitie.

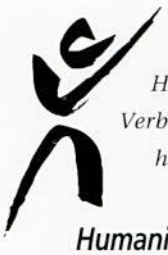

Humanistisch Verbond

Humanistisch Geestelijk Raadsman/-vrouw

Penitentiaire Inrichtingen 'De Grittenborgh' Hoogeveen — 32 uur per week
Penitentiaire Inrichtingen 'De Schakel' Haarlem — 24 uur per week

Taken U voert individuele en groepsgesprekken met gedetineerden; neemt deel aan overlegvormen binnen de inrichting en aan extern overleg met humanistische collega's; adviseert de directie met betrekking tot het beleid in de inrichting.

Functie-eisen Academisch werk- en denkniveau, afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of de Universiteit voor Humanistiek; bekendheid met het werk en/of relevante werkervaring; minimumleeftijfd 30 jaar. **Salaris** Minimaal f 4945,- en maximaal f 7973,- bruto per maand; 8% vakantietoeslag; genoemde salarissen zijn gebaseerd op een volledige werkweek. **Standplaats** Hoogeveen of Haarlem.

Bijzonderheden De vacature in Hoogeveen ontstaat per direct, in Haarlem per ultimo 1994. **Voorkeursgroepen** Justitie draagt bij aan het vergroten van de werkgelegenheid voor vrouwen, gehandicapten en leden van etnische minderheden. Daarom worden zij uitdrukkelijk uitgenodigd te solliciteren.

Inlichtingen Telefonische inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de heer W. ter Horst van Delden, Centraal Geestelijk Raadsman, te bereiken onder telefoonnummer [03404] 52301. **Sollicitatiewijze** Schriftelijke sollicitaties, graag voorzien van motivering en curriculum vitae en onder vermelding van gewenste standplaats en vacaturenummer 4 055 3362, binnen 2 weken na verschijnen van dit blad te zenden aan: Centraal Geestelijk Raadsman bij de Inrichtingen van Justitie, Laan van Vollenhove 2941, 3706 AK Zeist.

Justitie: het juiste gewicht in de schaal

De vechtmaatschappij

Informatiepakket 'de vechtmaatschappij' geschikt voor gespreksgroepen, onderwijs en voorlichting.
Hoe kijken humanisten aan tegen de situatie dat sommigen werkloos zijn terwijl anderen wegens de enorme werkdruk kans lopen op stress? Welke bedreigingen komen er op ons af en welke kansen zien we? Het informatiepakket biedt goed materiaal voor een zinvolle discussie op het werk, op school en in de afdelingen van het HV.
Het informatiepakket bestaat uit een videoproductie (23 minuten), een handleiding voor discussie, een themanummer van Rekenschap en het uitgebreid verslag van de conferentie over de vechtmaatschappij. Het pakket kost f 35,- exclusief porto. U kunt het bestellen bij Ariane de Brauw (afdeling Bezinning), tel. 030-318145.

Nieuw boek verschenen van Jan Glastra van Loon

'Mensenwerk: levensbeschouwelijke verkenningen van een humanist' is de titel van het onlangs verschenen boekje van de oud-voorzitter van het Humanistisch Verbond. Hij schreef de tien opstellen oorspronkelijk als artikelen en lezingen in de zeven jaar dat hij voorzitter was. De bundel is verschenen bij uitgeverij Boom te Amsterdam en kost f 24,50. ISBN 90-5352-117-8.

Aantal abonnees op de Humanist groeit snel

In de maanden maart, april en mei is het aantal abonnees op de Humanist snel gestegen. Netto kwamen er in die drie maanden precies 869 abonnees bij. In totaal telt de Humanist nu zo'n 5200 losse abonnees naast ongeveer 12.400 abonnees die ook lid zijn van het Humanistisch Verbond.

HV-voorzitter Paul Cliteur bijzonder hoogleraar

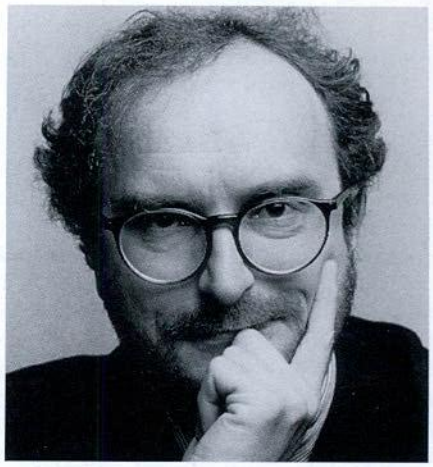

Vanaf 1 september is Paul Cliteur behalve algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond ook bijzonder hoogleraar wijsbegeerte bij de Technische Universiteit Delft. Paul Cliteur wordt benoemd door de stichting Socrates, die hem daarmee aanwijst tot opvolger van Wim van Dooren die vorig jaar overleed.

Leven met een carrière

Unieke cursus voor directeuren en leden van managementteams

U heeft carrière gemaakt, maar uw einddoel nog niet bereikt. U wilt nog één keer promotie maken. Of juist niet: het einddoel is uw loopbaan langzaam af te bouwen, zodat u bijvoorbeeld meer tijd heeft voor uw kinderen, uw partner of voor hobbies.
Voor het maken van deze keuze heeft het Humanistisch Verbond in samenwerking met opleidings- en conferentiecentrum Reliëf een unieke cursus opgezet. Speciaal voor directeuren, leden van managementteams en hoofden van afdelingen van organisaties in de profit en non-profitsector die keuzes moeten maken. Maatschappelijke verplichtingen, werkdruk, stress, partner, kinderen: hoe gaat u om met andermans behoeften en met claims die steeds sterker worden? Hoe mobiliseert u uw kwaliteiten om tot optimale prestaties te komen?

De cursus 'Leven met een carrière' helpt u bewust keuzes te maken. Tijdens acht dagen, verdeeld over 4 x 2 dagen, wordt u een gevarieerd programma aangeboden met lezingen, discussies en workshops. Ook wordt uw geest aan het werk gezet met een tweetal anti-stress technieken, namelijk RET (rationeel emotieve training) en AT (autogene training). Beide technieken helpen u om te gaan met de dagelijkse werkdruk.
In vier blokken wordt onder meer aandacht besteed aan de invloed van mondiale, politiek-economische ontwikkelingen op de Nederlandse situatie en de historische ontwikkeling van arbeid. De rol van de manager in een complexe werkomgeving en de noodzaak van creatief leiderschap staat in het tweede blok centraal. Wat de invloed van maatschappelijke en culturele ontwikkelingen op werk, relaties en leefstijl kan zijn, wordt in het derde blok behandeld. En hoe u de goede balans tussen kwaliteit van leven en kwaliteit van werk vindt, leert u tijdens de vierde bijeenkomst.
U krijgt inleidingen door gerenommeerde sprekers uit verschillende disciplines. Specialisten op het gebied van bedrijfskunde, sociologie, economie, kunst en de journalistiek belichten het thema 'Leven met een carrière' elk op eigen wijze.

De cursus vindt plaats op vrijdag 23 en zaterdag 24 september, 21 en 22 oktober, 25 en 26 november en op 16 en 17 december in het Witte Huis in Borne (Overijssel). Deelname kost *f* 5.250,- (excl. BTW) inclusief cursusmateriaal, overnachtingen en maaltijden).

Voor meer informatie of voor de gratis folder kunt u zich wenden tot het Humanistisch Verbond in Utrecht, tel.: 030-318145 (Helene van Dijk). Faxen kan ook: 030-367104.

Ingezonden Mededeling

PETER VAN STRAATEN: AGNES SLAAT TERUG
Nieuwe scènes uit het slordige leven van Agnes, het feuilleton dat wekelijks in VN verschijnt. 'Altijd trefzeker, altijd intelligent, altijd vol liefde voor zijn personages.' (Elsevier) In de boekhandel 23,50.
DE HARMONIE, AMSTERDAM

NIEUWS

Van het hoofdbestuur

Abonnees/lezers van de Humanist zullen af en toe wel eens willen weten waar dat Humanistisch Verbond mee bezig is. Vandaar hieronder in klein bestek een overzicht van dingen die gaande zijn of die eraan komen.

De accentverschuiving

Meer aandacht voor wat de humanisten in Nederland willen en een daarop afgestemd aanbod van "producten". Vormen of structuren zijn daarbij middel en geen doel, dus ondergeschikt. Een humanist zoekt geen structuren. Hij zoekt antwoorden op levensvragen en ook als hij het antwoord al meent te hebben wil hij dat wel eens meten of toetsen aan de gedachten van anderen, zo denken wij. En in een aantal gevallen wil hij ook concrete, op maat gesneden, hulp bij het zoeken van antwoord op zijn levensvragen.

De produkten

Meningsuitingen over maatschappelijke ontwikkelingen, of acute verschijnselen, voortkomend uit bezinning daarop. Geen onbezonnen kreten. Maar ook geen zwijgzaamheid waar de gemiddelde humanist een uitspraak verwacht. Zo mogelijk afstemming van die voorgenomen meningsuitingen vooraf in regionale bijeenkomsten met sympathisanten en met verwante organisaties.

Publicaties

Periodieken, zoals de Humanist en Rekenschap, brochures, teksten van lezingen, samenvattingen van symposia. Cursussen en andere bijeenkomsten voor een breed scala van geïnteresseerden op verschillende plaatsen in het land. Locale activiteiten, d.w.z. door de plaatselijke afdelingen te organiseren evenementen, waarvoor bij humanisten in hun 'verzorgingsgebied' behoefte bestaat. Concrete hulpverlening, zoals de geestelijke verzorging, de uitvaartbegeleiding en de maatschappelijke hulp bij Humanitas.

De samenwerking

Nauw contact en afstemming van doelstellingen en producten met andere humanistische organisaties om ieder voor zich, maar ook tezamen meer herkenbaar en doelmatiger te kunnen werken. Om overlappingen, maar ook leemten in het gezamenlijk aanbod te voorkomen. De faciliteiten van de Humanistische Omroep Stichting zijn voor de vergroting van de herkenbaarheid daarbij van eminent belang. Op nauwer samenwerken gericht overleg tussen een ruim aantal humanistische groeperingen is kortelings gestart. Maar ook versterking van de contacten met organisaties buiten de humanistische kring zal meer aandacht krijgen.

De verenigingsstructuur

Humanisten zoeken niet naar structuren zeiden we al, maar er moet door het Verbond wel gestructureerd gewerkt worden om het 'de zoekers' makkelijker te maken. Vandaar een Centraal Bureau dat als vraagbaak dienst doet, maar op doelgerichte en doelmatige wijze activiteiten voorbereidt, vorm geeft en afwerkt. Vandaar ook de locale afdelingen die aansluiting bieden voor hen die wat meer in verenigingsverband invulling willen geven aan hun betrokkenheid bij het humanisme. En vandaar ook het toegroeien naar een jaarlijkse Algemene Ledenvergadering, waar deels formele zaken worden behandeld, zoals de benoeming van bestuursleden, het bestuursbeleid wordt beoordeeld (jaarverslag, jaarrekening) en principiële beleidszaken vooraf worden getoetst (beleidsplan), maar waar de kern van de samenkomst zal bestaan uit een evenement dat meer leden aantrekt dan hen die tot dusverre de congressen bezochten.

Tenslotte: plannen om meer differentiatie te scheppen in vormen van betrokkenheid (denkt u daarbij aan: lidmaatschap, abonnee van de Humanist, donateur) zijn in vergevorderde staat van voorbereiding. Los daarvan is vanzelfsprekend elke extra geldelijke bijdrage om onze activiteiten een betere financiële fundering te geven welkom. Daarvoor staan bankrekening ING 69.55.97.124 en girorekening 197930, beide ten name van het Humanistisch Verbond te Utrecht permanent open. Op voorhand hartelijk dank voor uw betrokkenheid. Het hoofdbestuur ziet uw reacties graag tegemoet.

Namens het hoofdbestuur,
Joop Puls

Hivos laat jongeren vertellen over hun ervaringen in Midden-Amerika

Vier jongeren reisden een tijdje rond in Guatemala en El Salvador. Vol indrukken kwamen ze terug in Nederland en hebben veel te vertellen over wat ze daar allemaal meemaakten en aanschouwden.

Een week lang waren ze in Guatemala te gast bij een coöperatie van de Grupo de los 14. Ze zagen hoe koffieboeren een beter bestaan trachten op te bouwen en spraken met hen over de toekomst. Ze bezochten de enige Indiaanse krant El Regional en ervaarden het belang van lokale nieuwsvoorziening in de achtergebleven gebieden. In El Salvador deden zij de nieuwe federatie van landbouwcoöperaties FECORASAL aan, evenals CESTA, een Salvadoraanse milieu-organisatie.

Journaliste Erika Mannink, wereldwinkelier Bart Dirks, politicoloog Kees Kodde en account-manager Theo de Wit werden uitgezonden in het kader van het Project Partner Plan (PPP). Deze reis stond in het teken van 'Alternatieve Handel' en de campagne 'Democratie Wereldwijd' en werd georganiseerd door HIVOS (Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking), S.O.S. Wereldhandel, Inzet, Landelijke Vereniging van Wereldwinkels en de NJMO (Nationale Jongerenraad voor Milieu en Ontwikkeling). De vier zijn beschikbaar om over hun ervaringen te vertellen aan de hand van een diapresentatie.

Voor boekingen kunt u rechtstreeks contact opnemen met de PPP-reizigers:

Erika Mannink, Utrecht (030 - 434737) over koffieboeren in Guatemala, hun cultuur en toekomstverwachtingen.

Bart Dirks, Nieuwegein (03402 - 32085) over het leven van de koffieboeren in Palin in Guatemala.

Kees Kodde, Nijmegen (080 - 780882) over koffiecoöperaties in Guatemala en milieu-organisatie CESTA in El Salvador.

Theo de Wit, Rotterdam (010 - 2140976) over het dorp en de coöperatie van Santiago Chimaltenango, een Indianendorpje in West-Guatemala.

Humanistisch Café in Gouda

Op maandag 6 juni is er weer een Humanistisch Café, aanvang 20.30 uur in Trefcentrum C.O.C., Spieringstraat 113a in Gouda. Gewoon een praatje maken, elkaar beter leren kennen, gezelligheid, maar ook 'de stelling van de maand'. Deze keer zal Jethro Velds de stelling verdedigen: gelijke behandeling?....ik niet! Hij zegt hiermee, dat bepaalde regels wel voor Nederlanders gelden maar niet voor allochtonen, daarmee wordt soms een omgekeerde discriminatie bewerkstelligd.

Hij baseert zijn stelling op eigen ervaring en die van mensen in zijn omgeving. Een zeer prikkelend en gewaagd onderwerp. Leden en niet-leden zijn welkom. Verdere informatie: Marry Menschaart, tel. 01820-23778.

Jaarlijks uitstapje naar Utrecht

Zondag 12 juni vindt ons uitstapje plaats. We gaan naar de tentoonstelling 'Duivels en demonen' in het museum Catharijneconvent in Utrecht. Iedereen die mee wil, dient 's ochtends om 10 uur aanwezig te zijn in de stationsrestauratie van het station Gouda centrumzijde. De treinkosten en entree (f 8,-/6,60/3,-) zijn voor eigen kosten, het HV-Midden-Holland zorgt voor een gids, die ons rondleidt en uitleg geeft. Mensen in de omgeving Utrecht die meewillen, moeten rond 11.00 uur aanwezig zijn in het museum Catharijneconvent, Nieuwegracht 63 in Utrecht. Na de rondleiding is er dan gelegenheid eens met elkaar kennis te maken en een kopje koffie te drinken.

Inlichtingen: Marry Menschaart, tel. 01820 - 23778.

Ieder voor zich?

Politici in debat over maatschappelijke betrokkenheid in de jaren negentig

Op dinsdag 6 september van 13.30 tot 17.00 uur vindt in Perscentrum Nieuwspoort in Den Haag onder de titel 'Ieder voor zich?' een publiek debat plaats over het thema: 'Maatschappelijke betrokkenheid in de jaren negentig'. De bijeenkomst wordt georganiseerd door de Raad van Kerken, het Humanistisch Verbond en de vakcentrales FNV en CNV. Dagvoorzitter is Dick Dolman, oud-voorzitter van de Tweede Kamer. Aan het forum nemen o.a. deel: de kamerleden Anne Lize van der Stoel (VVD) en Louise Groenman (D66); verder zijn gevraagd Mohammed Rabbae (Groen Links), Hedy d'Ancona (PvdA) en C. Klop (plaatsvervangend directeur wetenschappelijk bureau CDA).
Aanleiding voor het debat is een eerder gehouden interne studieconferentie van de deelnemende organisaties over hetzelfde onderwerp. Zij signaleren een stagnerende organisatiegraad of zelfs dalende ledentallen. Duidt dit op een algemene vermindering van betrokkenheid van burgers bij de 'publieke zaak'? Of een afnemende betekenis van zingevende ideologieën en de daarbij behorende koepelorganisaties? Welke uitdaging ligt er voor hen om aansluiting te vinden bij andere, nieuwe vormen van maatschappelijke betrokkenheid (zoals bij Greenpeace of Amnesty)?
Na bezinning in eigen kring willen de organisaties ook de politiek confronteren met bovenstaande vragen. Welke antwoorden heeft de politiek op deze ontwikkeling? Wat voor gevolgen heeft dit voor de inrichting van onze samenleving?

De conferentie richt zich met name op bij het beleid betrokken personen uit de deelnemende organisaties. Voor het Humanistisch Verbond dus vooral bestuurders en functionarissen. Andere belangstellenden kunnen de conferentie ook bijwonen in zoverre er plaats is.
De toegang is gratis, opgave vooraf is noodzakelijk. Aanmelding kan tot 25 augustus telefonisch of schriftelijk bij het Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145 of fax 030-367104, onder vermelding van: conferentie 'Ieder voor zich?'.

Ontmoetingsdag werkgroep Alleenstaande Humanisten

De werkgroep Alleenstaande Humanisten organiseert een ontmoetingsdag op zaterdag 24 september in Zeist.
Het thema van die dag is 'Keuzes maken in de verschillende fasen van het leven'. Na een korte inleiding door Kees du Gardijn zal aan de hand van vragen in kleine groepen hierover gepraat worden. Daarnaast is er tijd om elkaar op een andere manier te ontmoeten, bijvoorbeeld wandelen in de bosrijke omgeving.
Plaats: Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 SC Zeist,
tel. 03404 - 14060 (vanaf station Driebergen-Zeist bus 54).
Tijd: zaterdag 24 september, van 10.30 tot 17.00 uur.
Kosten: f 32,50 inclusief koffie, thee en lunch.
Aantal: maximaal 60 deelnemers.

De werkgroep zet zich in voor alle leden van het Humanistisch Verbond die alleenstaand zijn, zonder daarbij een leeftijdsgrens te stellen. De thema's en activiteiten zullen echter worden gericht op de leeftijdsgroep van 40 tot 60 jaar. Er is altijd veel belangstelling voor de bijeenkomsten van de werkgroep. Als u beslist mee wilt doen, wees er dan snel bij. We proberen een redelijke verhouding mannen/vrouwen te krijgen.
Opgeven: voor 1 juli bij Agnes de la Rie, tel. 05910-22648, Laan van de Marel 621, 7823 BS Emmen (liefst telefonisch).

Ingezonden mededeling

LOS VAST

Stichting LosVast, Empelsedijk 14, 5235 AE, Den Bosch
telefoon 073-421323 op werkdagen van 9-10.30 uur.
fax = 073-410388 postgiro = 2421600

doelstelling
- **leren omgaan met alleenzijn**
- **bevorderen van zelfredzaamheid**
- **populariseren van preventie denken + doen.**

methode
door voordrachten, brochures, en publikaties.

brochures
7001 = gesprekscahier: leren omgaan met alleenzijn. (*f* 10.00)
7002 = alleen in huis, help u zelf: veilig en zelfredzaam. (*f* 9.75)
7003 = alleen, hoe kom je er bij: de zieke alleenwoner. (*f* 7.50)
7004 = over vooroordelen, kontakten, verdriet. (*f* 6.00)
7005 = 2 posters: mentaliteit en praktijk van alleenwonen. (*f* 7.50)
7007 = aktuele reislijst: aanbevelingen verstrekt door alleengaanden. (*f* 5.00)
7008 = symposiumbundel: over zelfredzaamheid (30-03-'90). (*f* 15.00)

advertenties
"wie de keus heeft tussen alleen of samen, die heeft niet te klagen. àmen. - ontmoeten mag geen moeten worden. - graag op de fiets maar niet naar niets. - alleenzijn is (g)een lot. - alleenzijn niet compleet? kòm nou!. - samenzijn kàn meevallen, alleenzijn kàn tegenvallen. - december maakt triestig? wel, dat klinkt uitdagend. - de helft van allen die nu samen zijn is straks alleen" - (en dergelijke kreetjes).
Onze uitspraken roepen wellicht vragen bij u op. Dàt is eerlijk gezegd ook de bedoeling. Dènkertjes dus. Stichting LosVast is er al bijna 24 jaar mee bezig: we raken er niet over uitgedacht!! De maatschappij verandert altijd weer. Wij veranderen óók, en dat vinden we bemoedigend. Desgewenst denken wij met u mee.

Cochenille
Cochenille
Cochenille

Driejarige opleiding gedurende negen weekeinden per jaar

Roodetorenstraat 12
7201 DH Zutphen
Tel. (05750) 19890/20738

School voor kunstzinnige therapie en psychosynthese

Maantoerisme nieuwe stijl

Kaartjes voor vakantiereizen naar de maan worden al lang niet meer verkocht. Maar een kwart eeuw na de eerste maanlanding (juli 1969) komt een bedrijf in Virginia met een alternatief: robotvakantie op de maan. Dat gaat met telepresence met beeld en geluid iemand de indruk geven dat hij ergens anders is. Klanten zullen vanuit een controlekamer het idee hebben dat ze in een robotkarretje op de maan zitten. In werkelijkheid besturen ze die op afstand. Met Russische raketten moet dat in 1997 goedkoop op de plaats van bestemming worden gebracht. Naast 'bestuurderstijd' wil het bedrijf ook televisiebeelden verkopen, bijvoorbeeld van de landingsplaats van de Apollo 11. Voor de robot-toeristen zal die historische plek echter verboden terrein zijn.

Prijsvraag voor de Humanist-lezer

UW SLOGAN OP DE NIEUWE HV-KALENDER

De vakantie is hèt uitgelezen moment om in een luie stoel in uw tuin, op het strand of waar dan ook, eens even rustig bij te komen. Wellicht dwalen uw gedachten niet alleen af van uw werk maar gaan ze nog iets verder. Naar het humanisme bijvoorbeeld. Kunt u duidelijk maken in een korte en krachtige zin wat voor u humanisme betekent?
Stuur dan een kaartje, bij voorkeur vanaf uw vakantie-adres, naar het Humanistisch Verbond. Wie weet, verschijnt de nieuwe HV-kalender 1995 en dan met ùw inzending erin! Gerenommeerde cartoonisten zorgen voor een toepasselijke 'vertaling'. Naast de vereeuwiging van uw slogan op de kalender, ontvangt u bovendien de originele cartoon.

Uw verwoording van het humanisme kunt u zo breed als u wilt interpreteren. Het mag serieus zijn, maar ook humoristisch of ironisch. Een jury zal zich buigen over het aantal inzendingen en er drie goede uitkiezen.
Of u nu vakantie viert op Kos, in Balkbrug of Wladiwostock of Doesjanbe: stuur ons een vakantiekaart! Dit kan tot 1 september. Met uw vakantiekaarten wordt de gang van ons Utrechtse grachtenpand gedecoreerd en opgevrolijkt. Onder de rest van de inzenders verloot de redactie een aantal nieuwe HV-kalenders 1995.
Meer informatie: Humanistisch Verbond, afdeling Communicatie.
Telefoon: 030-318145. (Over de uitslag wordt niet gecorrespondeerd).

Lid worden

van het Humanistisch Verbond

Lid worden van het Humanistisch Verbond is makkelijk. Een telefoontje is genoeg: 030-318145.
De minimumcontributie bedraagt f 75,- per jaar. Een hogere bijdrage is welkom. Voor leden met een inkomen lager dan f 18.000,- bruto per jaar is de minimumcontributie f 45,-.
Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 35,- per jaar. Elk lid ontvangt negen keer per jaar de Humanist.
Als lid krijgt u ook korting op de toegangsprijs van bijeenkomsten en symposia.
Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen Humanist.

Een abonnement op de Humanist

Als lid krijgt u de Humanist in de bus. Maar u kunt ook een los abonnement nemen op de Humanist. Voor f 37,50 per jaar ontvangt u negen nummers, waaronder het speciale zomernummer en het dubbeldikke winternummer.
Bel nu: 030-318145.

Dit is het dubbeldikke zomernummer van de Humanist. Het volgende nummer verschijnt 1 september. Kopij voor dit nummer moet uiterlijk 12 augustus in het bezit van de redactie zijn.

Cryptogram

door Evert Wassenaar

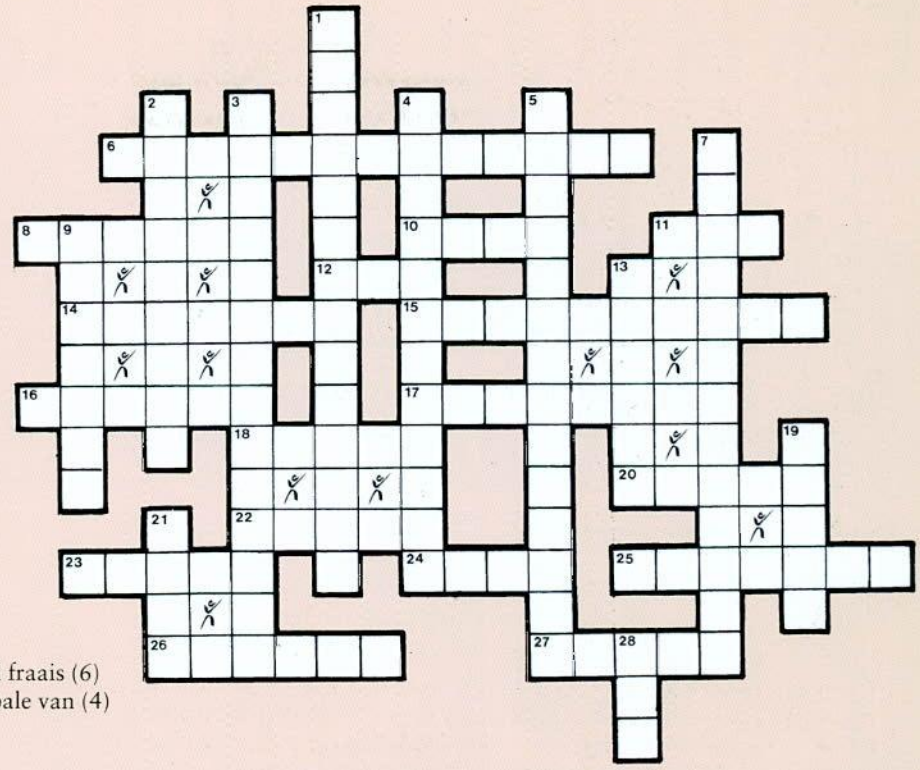

Horizontaal

6 Ideaal vakantie-oord (13)
8 Op die (foto)-jacht ziet men anders veel fraais (6)
10 Napoleons vakantie-eiland; hij had er bale van (4)
11 Kan vakantie-napret geven (3)
12 Tweezijdige pret (3)
14 Geen kattebelletje (7)
15 Vis op het strand (10)
16 Hij beoefent denksport beter dan een inwoner van Rotterdam (6)
17 Die Brit, is-ie niet in eigen land met vakantie? (8)
18 Vader zonder kinderen (5)
20 Apart tropisch stukje Nederland (5)
21 De eerste tv was een vergissing (5)
23 Naar Griekenland en dooreengenomen met een kater (5)
24 Eetlust na zo'n tocht (4)
25 Veel verdriet in dat tenue (7)
26 Gewild toevluchtsoord bij regen in de vakantie (6)
27 Zo is reizen niet goed (5)

Verticaal:

1 Opwindende tijdschriften (over cactussen) in de vakantiekoffer (14)
2 Mag nooit vakantie nemen
3 Wonde plek (14)
4 De glazenwasser is het níet voor zijn plezier (12)
5 Workaholic? (14)
7 Sporen van fiets- of autobanden (13)
9 Mandela raakte hier in de war (7)
13 In dit land gaat moeder voor vader (6)
19 Watersport met een plant (5)
21 Een zeer (s)malle basis voor toerisme (4)
28 Hier kan men vakantie in, aan of op houden (3)

OPLOSSING CRYPTOGRAM MEI-NUMMER

							M							
	M		V	E	R	L	I	C	H	T	I	N	G	
	E		O		O		N			W			A	
R	E	V	O	L	U	T	I	E		I			V	
	R		R		T			L		S	A	G	E	
	M		O		E	V	O	L	U	T	I	E		
B	A	C	O	N		O		E				L		
	N		R			L		N	A	D	R	U	K	
	S		D	O	G	M	A				E	K		P
	K		E			A		A	A		D			A
P	A	T	E	R	N	A	L	I	S	M	E			S
	A		L			K		R	E	A	L	I	S	T
	R			H	I	T					Y			E
P	A	T	R	O	O	N		V	A	L	K	U	I	L
						N								

Postzegel niet nodig

Humanistisch Verbond
Antwoordnummer 2181
3500 VB Utrecht

Een blad dat prikkelt tot nadenken

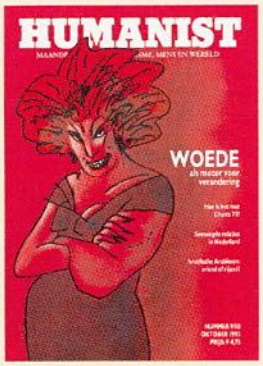

Neem nú een proef met de Humanist voor slechts f 15,= ontvangt u de rest van het jaar de Humanist in de bus.

Vul de bon in, knip 'm uit en stuur 'm op.

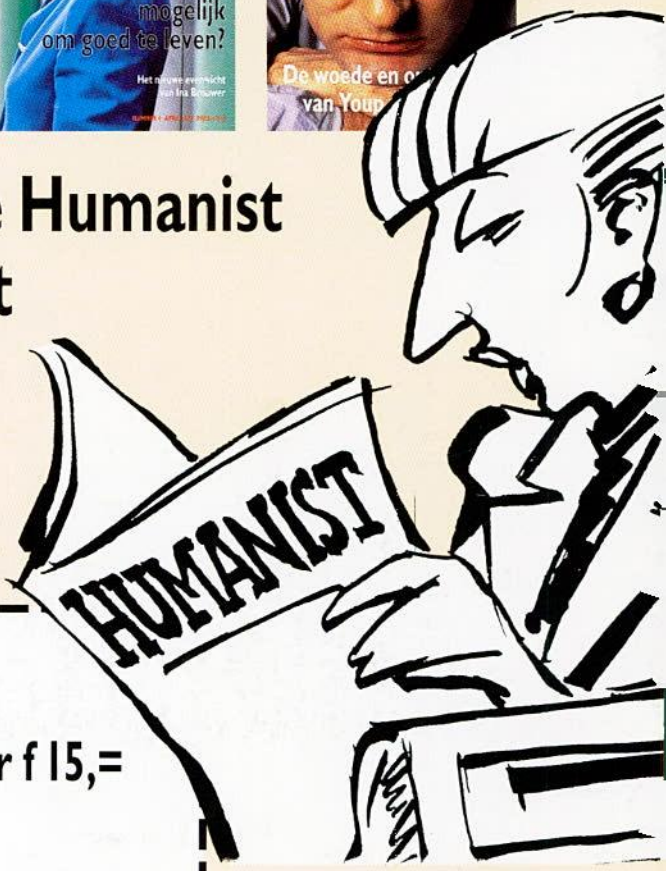

Ja, ik neem de Humanist op proef voor f 15,=

Naam: _____

Adres: _____

_____

Postcode: _____

Plaats: _____

Wachten s.v.p. met betalen tot u een acceptgirokaart ontvangt

Bellen kan ook:
030-318145
(kantooruren)

8 710206 201577